
Našima nî bilo do divana uvažitog gosta iz Beča, imali su posla, a sve su uglavnom već čuli, pa su jedan po jedan izlazili. Ja sam osto sam i reko sam u par riči Andreju šta sam čuo o svima koje je on spominjo, a onda ga upito šta me je zanimalo:

– Divanilo se kod nas da je Trenk bijo ljubavnik Marije Terezije. Jel to istina?

– I ja sam to čuo. Svašta se pripovida. Može bit, al i ne mora. Možda ju je samo poljubijo koji put. Po mom sudu, nî bijo u njenom krevetu, mada ona nî bila ravnodušna prema njemu. Strpala ga je u tamnicu i osudila na smrt, valda zato što je bila ljubomorna, jerbo je spavo s lipoticama Evrope. Trenk je bijo lip, naočit i svidio se ženama. Mogo je s kojom je tijo. Jedno vrime je bijo u ruskoj vojski, ter je sudilovo u više vojni pohoda. Dočekao je Beogradski mir 1739., a za tri godine došo je u sukob s jednom cilom ruskom pukovnijom, ter se doveo u poziciju osuđenika na smrt pomilovanog u zadnji čas i poslanog na prisilni rad. Podmićivanjem i molbama uspio je isposlovat pomilovanje. Pustit je uz zabranu povratka u Rusiju di su mu ostale tri ropkinje koje je steko i veliki dugovi koje je lako zaboravijo. Možda je to smetalo Mariji Tereziji. Ona je prvu optužnicu protiv njega podignila u jesen 1745. i u njojzi ga je teretila za uzimanje talaca, grubo postupanje prema oficirima i ekscese koje su činili panduri. Slične točke optužnice protezale su se kroz cili proces koji se otego na više godina uz dodavanje silovanja, pronivire državnog novca i organiziranja pobune u Slavoniji protiv nje, carice. Trenk je sve optužbe odbacivo il nalazijo opravdanja za njija, al bi se pokretale nove istrage i uspostavljale nove komisije. Konačno je zatvorit nakon tučnjave sa svojim bivšim oficirom za vrime kazališne predstave u Beču. Suđenje nî bilo pravedno, jerbo je na čelo suda postavit njegov stari neprijatelj, grof Lowenwold. Potlje dodavanja optužbe za veleizdaju, provedena je sekvestracija¹⁴⁰ nad njegovom imovinom. Marija Terezija je inzistirala na Trenkovoju krivici. Protivili su joj se u tome njen muž Franjo i šogor nadvojvoda Karlo i oni su se zalagali za oslobađanje krivnje posrnilog baruna. Trenk je osudit na smrt, zaplinita mu je imovina, al je na milost Marije Terezije utamničit doživotno. Mislim da to nî zaslužijo od svoje voljene vladarice.

Andrej je zasto, a ja sam se umišo:

140 Sekvestracija – privremeno oduzimanje upravenad imovinom osobe protiv koje se vodi krivični

postupak

– Did Grga mi je pripovido da je Petar kazo kako je Trenk oženijo čer komadanta Petrovaradina kojeg je on pozno. Za čettr godine rodila mu je četvero dice. Nî se brinijo ni za ženu, ni za dicu, već je bančijo i bludničijo. On je kriv što su sva njegova dica brzo umrla.

– Meni did Andra to nî spominjo. Kazivo je kako je Trenk rodit u Požegi 1711. i da je išo u Isusovačku gimnaziju. Za vojni poziv odlučijo se potlje mačevanja sa starijom braćom što je potico njiov otac. Jedan put je nesretnim slučajem u mačevanju poginijo jedan od braće. Trenk je potlje toga stupijo u vojsku ko zastavnik u pukovniji palatina Nikole Palffyja. Did Petar izgleđe nî volijo Trenka.

– Nešta mu se i sviđalo kod njega. Bijo je zadivit kako se obračuno s razbojnicima. Za Petra je bijo veliki čin junaštva kad je jednog odbiglog bandita pronašo u Bosni i ubijo. Sviđala su mu se još odila njegovi pandura. Najviše je mrzijo što Trenk, ako zauzme neko selo, prvo siluje cure i žene. Poludijo je kad je čuo da je to činijo i njegov sin i taj najveći gri do smrti mu nî mogo oprost it nit ga je tijo vidit.

– Prvi put čujem tako šta! To nî istina!

– Kod nas se pripovidalo da je jedanput kad su zauzeli neki gradić, zarobijo sto oženiti mladi ugledni bogati ljudi. Pozvo je njiove žene i reko da će im oslobodit mužve ako spavaje s njegovim pandurima. U slučaju da neka neće, ubiće joj čojeka. Bilo ji je koje su se nečkale, al su na kraju sve pristale. Šta ti misliš, jel to silovanje il dragovoljni pristanak?

– Zavisi kako ko na to sve gleđe. Neki će možda kast da je to prostitucija. Pokušavam zamislit kako su bogate dame legle jedna do druge na nekoj livadi i čekale vojnike da im domarširaje. Čujo sam da je Trenk bijo besćutan i možda bi nesretnica, koja ne bi tila imat na sebi pandura, morala gledat odsicanje čojekove glave. Spasila je mužu život i nema je zašto grist savist. Nijedna od tija žena sigurno nî kazala svom čojeku na koji se način za njeg žrtvovala. S druge strane, svaka je podarila umornom, nesretnom ratniku zrnice veselja i uživanja. Taki je rat i tako je bilo vrime. Neke fine gospođe s te livade imale su sigurno ljubavnike s kojima su se volile za zlatne broševe i ogrlice. Puno žena spava s drugim bez prisile i za to niko ne sazna.

Sve je ratovanje zapravo dobro prošlo šta se tiče did Andre. On nikad nî grdijo Trenka. Faliyo se da su njija sto četrdeset pandura s još tri-sto Rvata zauzeli grad Cham tako što su zapalili pridgrađe i vatra se nosita vitrom proširila. Taj su put zapliniti veliko bogatstvo jerbo su ljudi iz okolice

bižeći prid Trenkovom vojskom u Cham ponili sa sobom dragocinosti misleći da su u gradu sigurni. Trenk im je sve uzo i podijelio svojim pandurima. On je osim dukata zarobio još sedamsto neprijateljski vojnika i steko dvije dopadljive zarobljenice, dvije najljepše djevojke u gradu. Did Andra je u gunguli koja je nastala na kraju bio ranit i morali su mu odrezati nogu.

– I to je čuo Petar. Kaze je da mu je sin imo sreće što je osto bez noge, pa ni mogo više pljačkati i silovati. Sigurno bi drugi put osto bez glave. Bilo je pripovetki u Mikanovci da ga je ubo u nogu čojek kad se zalaufu¹⁴¹ na njegovoj ženi...

– Uvijek se govori svašta! Sigurno je jedno, a to je da je Andra postao kapetan i da je prošao evropska ratišta. Pri rezanju noge bio je nekoliko puta lakše ranit, ali se sretno vratilo iz svakog vojnog pohoda. Kad je bio bez noge, radio je u zapovjedništvu austrijske vojske i to kao jedan od glavnih za ratne planove. Dobio je stan i oženio se. Imo je od djece samo mog oca Petera. Prid kraj života pisao je o svom kraju. Ni mu se ostvarila želja da dođe u Slavoniju i Mikanovce i sad sam to učinio ja, njegov unuk. Pri dvije godine doktorirao sam filozofiju. Ime Andrej dobio sam po njemu i svi kažu da sam mu sličan. Jako me zanima život njegovog oca Petra i kako je bilo u Slavoniji nekad, a kako je sad. Zato sam došao k vama.

– Ja puno znam o našem pradiću Petru – rekao sam i odmah započeo s did Grginim pripovjerkama. Andrej je otvoriti usta slušao o obrani kuće Ručevića od razbojnika, ljubavi s Matejom i Martom Paušak, sticanju bogatstva, pismenosti i želji za školom i blinom kućom.

Andrej mi je sutradan izdivanije sve o didinim, a i svojim istraživanjima povijesti Mikanovci i Slavonije. Ponio je i papire na kojima je sve napisano. Rekao je da će mi ih sve ostaviti. Govorilo je čitajući stalno s njima:

– Pri više od četrsto godina u Mikanovci se pripremalo ono što će odrediti kaka će biti naša domovina. Đakovo i njegova okolica bili su megdan krvavi obračuna u borbama za pri stolje. Poside u Mikanovci dobila je obitelj Orvat¹⁴² potkraj trinajstog vika. Pripadala su im sela Koritna, Vrbica, Mikanovci, koji su se u to vrijeme zvali Sveti Nikola, Đurđanci, Forkuševci, Paškovci, Đurinci, Salaš, Ostrigovci, Pečkovci, Blaževci, Petrošinci, Vinjak i Vođinci. Središnje naselje bilo je Orvati na mistu Novi Mikanovci. Ime je dobilo po vlasnicima. Neki tvrde da su Orvati ustvari Mađari Banča, a drugi da su nezakoniti ogranak kraljevske kuće Anžu. Njiovi komšije bili su Gorjanski

141 zalaufati se – zajuriti se, usredotočiti se na neki posao

142 Orvat - Horvat

s kojima su se sporili oko prava vlasništva. Borba za gospodarski, a osobito politički prestiž na budimskom dvoru, stvorila je od Gorjanski i Orvata velike neprijatelje. Prvi Banča koji se spominje 1283. godine bio je Toma, a njegov unuk Petar sa svoja tri sina imo je veliki uticaj na tadašnja zbivanja. Najstariji Petrov sin Pavo postao je 1379. godine zagrebački biskup, a drugi sin Ivaniš je od 1376. mačvanski ban i imo je svu vlast u Požeškoj i Vukovskoj županiji. Njio su dvojica potlje smrti kralja Ludovika Anžuvina sudjelovala u borbi za rvatsko-ugarsko pri stolje, ter su iz Napulja doveli Karla Dračkog. Protivnička strana koju je vodila kraljica majka Jelisaveta Kotromanička u ime malodobne ćeri Marije na privaru je ubila novog kralja u budimskom dvoru. Palatin¹⁴³ dvora i protivnik Orvata bio je Nikola Gorjanski. Orvati su zato 25. srpnja 1386. organizirali osvetu. Skupili su se u današnji Novi Mikanovci točno ispred crkve svetog Bartola i odatle krenili prema putu između Gorjana i Đakova. Znali su kad će naići njiovi neprijatelji i u zasidi dočekali kraljice koje su išle u goste Gorjanskima. Odmah su ubili Nikolu i plemićku pratnju. Kraljice su zarobile. Malodobna Marija već je bila zaručita za Žigmunda Luksemburškog, pretendenta na pri stolje.

Osvete su nastavile. Nikolin sin Nikola zarobio je u Orvatovoj utvrdi Dobor kod Srebrenika Pavu i Ivaniša. Ivaniša je odveo u Pečuv i tud ga mučijo i ubijo. Kažu da ga je razčetvorijo i prikovo na gradska vrata. Biskupu Pavi se izgubijo svaki trag. Sinovi ubijenog palatina Nikole Gorjanskog bili su Nikola II i Ivan. Oni su ispravom kralja Žigmunda 1408. dobili Ivaniševe poside. Zapustili su središnje naselje Orvati, a više pozornosti posvetili Ivankovu. Zadnji Gorjanski Jog de Gara umro je 1481., a posidi moćnih i krvočni Gorjanski pripali su Biskupiji bosansko-đakovačkoj.

Pridružijo nam se u međuvremenu Pavin otac Blaž i umišo se u divan:

– Ja sam čuo da je ta Jelisaveta Kotromanička bila stara drolja koja se kurvala s Gorjanskim. Išla je na njegovo imanje da na dvoru svi ne gledaju šta radi.

– Može biti. Ali to i ni tako važno.

– Šta je bilo potljem? – pitalo sam ja.

– Turci su 1463. zauzeli Bosnu iz koje biže Rvati katolici. Među njima su bili i naši Petričevići. Biskupi su ih privatili, ter ih smistili na svoja imanja kao virnike i podanike. Đakovo je postalo puno izbiglica.

Turcima je glavni cilj bilo zauzimanje Beča. Da bi to uspili, morali su palatin – najveći državni dostojanstvenik u Mađarskoj, zamjenik kralja

su pokorit Slavoniju, a to nisu mogli bez zauzimanja Beograda. Pokušali su prvi put 1440., a drugi put 1456., al nisu uspili. Odbila ji je krstjanska vojska pod vodstvom Ivana Kapistrana i Ladislava Unjadija¹⁴⁴. Veliki osvajač Sulejman II. konačno je 1521. osvojio Beograd. Sulejman je potlje s vojskom od dvisto iljada ljudi krenijo prema Ugarskoj. Sukob se dogodijo 1526. na Moačkom polju. Rvatsko-ugarska vojska je porazita, a bosansko-đakovački biskup Đuro junački je poginijo sa svoji tristo konjanika. Mikanovci su davali ajduke za biskupovu oružanu četui i među stradalima bilo je taj put nekoliko Mikanovaca. Đakovački je kraj najviše strado 1532. kad se turska vojska vraćala od Kisega potlje neuspilog pokušaja zauzimanja Beča. Turci su tada u roblje odveli preko pedest iljada Rvata. Nemilice su ubijali, pljačkali i palili. Istom kad je Sulejman došo do Bosuta, naredijo je svojoj vojsci da više ne pljačka, jerbo je na svojoj zemlji. Mir je trajo samo četir godine. Dijo turski vojni postrojbi krenijo je iz Srma pod vodstvom Mehmed-bega Jolaoglu¹⁴⁵. Domaća vojska nî dala nikaki otpor i u listopadu 1536. Turci su zauzeli Ivankovo te priko Mikanovci došli u Đakovo. Vinkovački kraj i Đakovština priplaviti su Turcima koji su počeli radit na obnovi naselja, uređivanju bedema i poturčivanju. Posebno su uredili utvrde u Ivankovu, Đakovu i Gorjanu, jerbo su očekivali napad krstjana koji se dogodijo u proljeće 1537. Oko šesnajst iljada pišaka i osam iljada konjanika s osam veliki i četrdest mali topova krenilo je iz Koprivnice pod vodstvom Ivana Kacijanera prema Osiku povratit Slavoniju. Nisu uspili zauzet Osik pa se vraćaje priko Nuštra u pravcu Ivankova di su doživili poraz. Dolaze u Mikanovce odakle kreću zauzet Gorjan. Tu su 9. listopada 1537. potpuno razbijeni. Mikanovci i druga sela potlje toga jako stradaje od turski martologa. To su neregularne čete koje pljačkom i nasiljem zastrašivaje. Ništa bolje ne doživljavaje Slavonci ni od Kacijanerove vojske koja se morala snabdivat potrebštinama dok je bižala.

– Turci su u Slavoniji uredili svoju upravu, sudstvo i vojničko ustrojstvo. Slavoniju su podilili na Čazmanski, Požeški i Srimski sandžak. Svaki sandžak sastoj se od kadiluka, a oni od naija¹⁴⁶. Mikanovci su pripadali Požeškom sandžaku, a Vođinci Srimskom. Ivankovo i Đakovo bili su središta kadiluka. U turskoj je carevini sva zemlja pripadala caru. Paše su vladale ziametom koji se sastoj od više sela, spaije jednim selom, timarem. Obespravita raja plaćala je caru arač, a spaijama i pašama desetinu, a pot-

144 Unjadi - Hunjadi

145 Jolaoglu - Johlaoglu

146 naija (nahija) – kotar; upravna jedinica u bivšoj turskoj carevini

lje se desetina pritvorila u porez u novcu ispendžu koji se plaćo po odžacima. Arač se ubiro o Đurđevu i Miolju i nî bijo velik, al su aračije bili strašni. Narod je najteže podnosijo otimanje zdrave muške dice za potrebe vojske. Vojnim obrazovanjem i poturčivanjem tija dečkića nastajale su elitne jedinice janičara.

– 1604. godine tribalo je iz Požeškog sandžaka poslati u Istanbul dvisto mladića i dvisto divojaka radi čega je planijo ustanak, pa je platito u zlatu. 1607. u Đakovštini krstjani nisu mogli platiti čuloš¹⁴⁷, pa su Turci nabili na kolac pedest mladi muškaraca. Lovitelji katolički dičaka, Turci Ascamogliani, poslati od svog cara odveli su 1667. godine mloge uz preveliki plač i jauk tužni krstjana. 1680. u Đakovštini je bilo dvadeset iljada katolika, dvadeset i pet iljada muslimana, deset iljada kalvina i četir iljade pravoslavaca. Muslimani su bili u najvećem broju Rvati starosidioci koji su prišli na muslimansku viru, u nešto manjem broju doseljenici iz Bosne i Srbije, a jako ritki su bili Turci il Arapi. Pod konac turskog doba vlastelin je u Mikanovci bijo Ali beg iz Đakova. Njemu su Mikanovci davali desetinu od žita, marve i drugog. Cilo selo moralo je još dat šest oka masla. Svaki Mikanovac moro je ko kmet džabe radit u kući il na njivi Ali bega il je cila kuća morala godimice platit osamdeset denara, što je bilo ko jedan rajnski forint. Sultanu je cilo selo u ime arača davalo šesnajst forinti.

– 1683. Turci su pripremali novi napad na Beč i skoro svi muškarci raje morali su svojim zapregama poći u Beograd radi privoza municije i drugog. Mlogi se naši pradiidovi nisu vratili s tog opasnog puta. Turska je vojska porazita pod Bečom 12. rujna 1683. Povlačeći se straovito je opustošila Đakovštinu. Borbe za oslobođenje od Turaka počele su 1684. na poticaj biskupa Nikole Ogramića Olovčića. Za tri godine oslobodit je Osik. Austrijska vojska je nastavila do Makedonije. Kad se povukla iz Makedonije 1690., Turci su u jednom naletu zauzeli Đakovštinu i okrutno se osvećivali napatitoj raji. Netragom su nestala mloga sela i njiovi stanovnici, mlogo je naroda odvedeno u roblje. Broj katolika od dvadeset iljada smanjijo se na sedam. U listopadu 1691. austrijska carska vojska počela je odlučno protiravanje Turaka i Đakovački kraj je oslobodit potlje sto pedeset pet godina turske vladavine. Mir nî potpisan odma, već u Srimskim Karlovcima istom 26. siječnja 1699. Po odlasku Turaka ostalo je sedamnajst iljada jutara neobradite zemlje. Sedam iljada stanovnika živilo je u Đakovu i njegovi pedeset i pet sela, u sedamsto pedeset obitelji. Imali su petsto konja, devetsto volova i bikova, iljadu krava, iljadu osamsto teladi i junadi, dvi iljade

147 čuloš – otkup za župnike franjevce

sedamsto ovaca i koza, šest iljada svinja i dvi iljade i petsto košnica pčela.

– Kako je bilo potlje izгона Turaka? – pito sam Andreja koji je rani-je pristo čitat.

– Proglasijo se vlastelinom u Mikanovci zapovidnik carske vojske u Đakovu, a kad je biskup posto fra Nikola Olovščak, svi Mikanovci postado-še njegovi kmetovi, ter su biskupu davali desetinu, obavljali poslove koje im je odredijo. U vodi Biđ Mikanovci su slobodno lovili ribu i u tursko vrime i potlje, a iz šuma Renovica, Gajić i Busija koje zajedno ima je dvi iljade ju-tara dobivali su drva za građu i za vatru.

Andrej mi je dō papire ko dar od odmetnitog sina prvog Petriče-vića u Mikanovci. Sve šta je u njima napisano nisu selska laprdanja, već povisna istina do koje je on došo dugogodišnjim proučavanjem arhiva i drugog, ter zapisivanjem i obrađivanjem pronađeni dokumenata.

– Opustila sela potlje oslobođenja od Turaka – nastavijo je Andrej divanit bez zastajkivanja iz glave – bila su malena. Samo su Mikanovci, Strizivojna i Budrovci imali tridesetak kuća. Biskupija bosansko-đakovačka dobila je imanja koja je prî turski osvajanja naslidila od velikaški obitelji Orvat i Gorjanski. Biskup je ko zemaljski gospodar imo upravnu i sudsku vlast. Biskupa fra Nikolu Ogramića ubili su razbojnici 1701., a biskup Bakić koji je došo potlje, izdo je 1725. *Zapovijedi o obavezama kmetova*. Ostala su sva davanja koja su bila u tursko vrime, samo su se drukčije zvala i još su im dodana nova. Osobito su bile velike obaveze u radu i privoženju. U grad je tribalo vozit drva, kreč, pisak, vlastelinsku litinu. Moralo se pripremit guvno i vršit žito s biskupovi njiva, a onda još vozit u skladišta il na meljavu u vodenicu. Svako je moro radit sto dana godišnje i to i po kiši, zimi i na svetke. Bilo je odredito da se sve za prodaju prvo ponudi gospodi u Đakovu. Ako bi neko prikršijo to pravilo, moro je platit tri forinta, a naj ko ga je prokazo, dobivo je tri marijaša¹⁴⁸.

– Marija Terezija došla je na vlast 1740. i donosila je zakone o za-štiti sela od razbojnika koji su u Mikanovci vridili pedeset godina prî nje i nisu se tako dobro provodili u njenom carstvu ko pod Petrovom koman-dom. Nepravdi, linčarenja i razbojnika bilo je svugdi i dalje previše, ali ipak puno manje nego odma potlje Turaka. Mikanovci su 1745. zajedno sa Strizivojnom, Vrpoljem, Čajkovcima, Andrijevcima i Topoljem iz Paorije privedeni u Granicu. Posebna komisija Marije Terezije pod uticajem našeg did Andre oduzela je južni dijo biskupijskog vlastelinstva biskupa Bakića za potrebe Vojne krajine. Zanimljiva je njena posebna rezolucija iz 1746.

¹⁴⁸ marijaš – novac; 1 marijaš = 17 krajara

godine kojom ukida u Granici nacionalne nazive Hrvati, Srbi i druge.

Ja sam dopunijo Andreja:

– U Granici su bili manji porezi i drugo, pa ljudi iz Paorije dolaze u graničarska sela, ter u njima broj kuća raste. Od trideset, kolki je bijo potlje Turaka, povečo se za sto godina na sto.

Tunina Manda se nakon udaje i poroda nastavila družiti sa svojim bivšim mladim komšinicama, sestrama Katom i Rezom Lončarević. Ona ji je još dok su bile curice naučila čitat i pisat, a one su njojzi ko novoj mladoj pomagale koješta, al i usput pogledavale Tunu. Njija tri su se posebno sla-gale u poslu, a i u drugom. Zajedno su pivale ko slavuji. Manda im je povi-ravala nō šta nî nikom, naročito starijoj Kati koja joj je čuvala čer svaki dan dok je prala i kuvala. Pripovidala joj je do u detalje kako joj je bilo prvi put s Tunom, a kako potlje. Ko što je Petar naučijo sina Andru trikove mačem, tako je ona otkrila Kati finte spavanja udvoje, a da ne dođe treće. Mlađa Reza je bila još primlada za taki divan, pa je nju Manda o tome tila uputit potlje.

Kata je poželila momka ko Tuna i život s nekim bez udaje. Pitala je jedanput svoju najbolju drugu:

– Bil ti, Mando, mogla spavat koji put s nekim drugim muškim?

– Bi, kad bi tako šta poželila. Dosad nisam, a ne mogu se zaklet da neću. Tribaš slušat srce i neš pogrišit.

– A bil se ljutila kad bi Tuna spavo s drugom ženom il curom? Da ga ona pozove u krevet, ne bi mogo kast neću.

– Ko na priliku, s tobom. Mislim da mu se sviđaš.

Kata je pocrvenila ko paprika i rekla da onda neće više dolazit da-diljat. Kad su se prvi put vidle potlje mise, pofalila se da je u vezi s Perom Babaić. Ne smeta joj šta je oženit.

– Moja Kristina stalno pita kad ćeš doć da se igrate – kazala joj je Manda.

– Rekla sam ti da neću više dolazit k vama. Tvojoj Kristini poslat ću sek Rezu.

Reza je Tuni u početku izgledala ko dite i nî ju je zapažo. Obitavala je puno s Kristinom i motrila ga. Kod njegove žene dan-nadan bila je peče-na i varena i malo po malo Tuna ju je ipak opazijo. Ljubav između njega i Mande cvitala je ko nikad i ubrzo je nepogrišiva žena u planiranju obitelji

i rađanju, neplanirano ostala u blagosovitom stanju. Upozorila je čojeka, dok je osiđala prve kretnje diteta u sebi, da se mlada čuvarica njiove Kristine u njegov zacopala.

Tuna ne zna ni sam kako i kad je poludijo za Rezom koja ga je, čim je to svatila, dugo pržila na laganoj vatri. Otkrila je na šta se pali. Bila je prilipa u oplečku i čim bi se sagela, on je zavirivo u njena gola prsa. Jednom prilikom mu je namignila spazivši kako mu iskaču oči prema njenim dojka-ma. Više put ga je doticala tobože prijateljski po ramenu, a onda ju je on, kad su jedanput slučajno bili sami u mraku, obuvatijo oko struka i čvrsto privuko sebi. Spojile su im se usne i dugo se nisu razdvajale.

– Al se znaš ljubit – izustijo je Tuna.

– Bilo je divno. Volim se ljubit s tobom. Ti sa mnom?

– Da. S kim si se naučila ljubit tako dobro?

– S nikim. To se zna bez učenja. Nî ko čitanje i pisanje.

Tuna je potlje ljubljenja, a onda i milovanja i maženja s Rezom bijo najbolji muž. Manda je ubrzo, slično ko Petrova Mateja, svatila da joj se isplati imat inoću koja uzbudi čojeka i onda im bude kirbaj ispod perine. Ko što najbolji mačevalac pijan ne može vladat mačem, tako je ona u vatrenoj i nezaboravnoj ljubavnoj igri potlje rođenja sina Antuna 4. svibnja 1812. godine, zaradila i treću trudnoću. Nî se žalila. Ustvari, divanila je kako ju je baš tila. Bit u drugom stanju je nešta posebno. Mora se malo pritrpit mučnine i povraćanje, ter uživat sa sve većim trbuvom i u pažnji čojeka, a i drugi ukućana, pa i komšija.

Jednog potljepodneva, dok je Manda bila u kući, Reza je neočekivano došla kod Petričevića. Al ne Mandi i njenoj dici, već Tuni. Zazvonilo je podne kad je sva zajapurita banila u avliju. Našla ga je na drvetniku.

– Trkulja je jutros uhitijo Katu. Došo je s trojicom pandura. Svezali su joj ruke ko razbojniku i odveli je. U zatvoru je i sutra će je šibat – izrekla je bez pozdrava.

– Zašto ? – pito je Tuna.

– Velečasni je razglasijo da bludniči s vojnicima šta nî istina. I ti znaš da ona ima momka iz Ivankova i samo njega voli. Trkulja je tijo šnjom spavat i uvridijo se kad ga je odbila. Rekla mu je da bi se rađe ubila nego šta bi ga pustila na se.

– Di će je šibat?

– Isprid općine. Pritijo je da će joj zadignit suknju i bičevat je po

goloj. Doće svi gledat.

Tuna se odnekud sitijo kako je priklane na Svetu Katu pokraj lenije spazijo rascvitalu ružu mada je lepršo prvi snig. Otkinijo ju je i kad je prolazijo pokraj Lončarevića kuće, kroz odškrinitu kapiju spazijo je Katu samu u avliji kako mete lišće. Skrenijo joj je.

– Čestitam ti imendan – reko je i dō joj ružu.

– Ja još nikad od nikog nisam dobila cvit, a imam već sedamnajst godina – odvrtila je ona. Tuni je onda došlo u glavu da je njegova Manda imala šesnajst kad su počeli i pridložijo je da se poljube.

– Nisam se ljubila s muškim i ne znam kako se ljubi. Oš me naučit? – rekla je i namistila usta za učenje. Tuna je potlje obuke Kate kod kuće odma s vrata pozvo Mandu u krevet i skoro joj je već onda pobrko plan rađanja. Usavršivanje ljubljenja Kate nastavijo je kradom i to šnjom bilo je sve vrime dok je čuvala Kristinu i potrajalo je više od godinu dana, a onda je ona pristala dolazit dadiljat. Tuna nî zno zašto. Nî mu bilo ni na kraj pameti da je Kata njega priporučila dvi godine mlađoj sestri Rezi za učitelja ljubljenja. Sebi je nakon Pere Babaić našla korporala iz Ivankova koji je zalazijo kod Babajića i šnjim je nastavila nō šta je počela s Perom. Nikad nî svojoj najboljoj drugići Mandi spomenila ko ju je prvi poljubijo.

Sada, čim je Reza obavistila Tunu u kakoj je opasnosti Kata, proključo je i u trenu je bijo siguran da će za njija dvi učinit šta ne bi ni za koga. Nî lako spasit curu iz Trkuljini pandži¹⁴⁹, al će to napraviti. Ko šta je did Petar stō prid razbojnike radi svoje Mateje, tako će i on. Sinilo mu je šta će. Kazo je Rezi da ga čeka na siniku njiove ovčare. Tud joj je izložijo plan oslobađanja Kate. Zna Trkuljine slabosti i iskoristit će ji.

Trkulja je svaku večer u birtiji do neko doba noći. Kad malo više popije, ako neko spomene lipu ženu koju je on skobijo, ko razjariti bik poludi i odma oće k njojzi. Reza mora namamit Trkulju u svoju kuću, a onda je lako.

– Ti to mōš. Ko što je Petrov drug iz Divoševci pogodijo strilom razbojnika u srce prî sto godina, moš i ti doć u birtiju i pozvat Trkulju sebi u kuću. Kolko ga poznam, neće te odbit. Ako bude tijo odma ić s tobom, kaži mu da nî zgodno radi njega da vas neko vidi zajedno po mraku. Nek zato dođe malo potlje tebe sam, a daš ga ti čekat. Ja ću dogovoriti da u sobi u mraku budu trojica koje ću uputiti šta tribaje raditi – reko joj je Tuna.

Ona je imala u njega povirenje. Poljubila ga je i kazala da će činiti sve šta triba.

¹⁴⁹ pandža – nokat ptice grabljivice, kandža

Tuna i Reza su se na kraju dogovora zagrlili i to tako jako da im se desilo neplanirano isto šta i Petru i Mateji na sličnom tavanu. Obadvoje su dobili nadnaravnu snagu za istirat na čistac ljubavnu pravdu i izvojevat pobidu protiv osornog siledžije koji misli da sve smije i može. Po did Petrovom zakonu, za silovanje se siče glava i tud nema milosti. Isto je mislijo i mladi Ručevića muž kad je turskom paši prirezo grkljan.

Smračilo se. U birtiji za jednom sinijom sidi Trkulja s tri svoja pandura. Piju vino. Na drugom kraju je Tuna sam. I on pije vino. Za pasom mu je kubura i nož. Drži Trkulju na oku.

Tama je. Na zidu svitli svića. Ulazi Reza. Pogledava ispod oka Tunu. Susreću im se pogledi, a onda ona korakne kuražno. Prilazi Trkulji i zove ga na stranu. Tuna ne čuje šta mu govori, al mu se čini da on pristaje na njen pridlog. Ona izlazi. Na vratima se okrenila i namignila Trkulji. Njemu je glupavi smišak obasjo lice, ter se zadovoljno vratijo svojem društvu. Dok su panduri pripovidali o ko zna čemu, on je mislima bijo u drugom svitu. Pijucko je vino i pogledavo na sat. Za po ure biće na najlipšoj divojki.

Trkulja otvara vrata Lončarevića kuće.

– Di je Kata? – pita Reza nakostrišito šta se njenom gostu nî svidlo. Malo prî se smiškala i namigivala, a sad je drukčja. I on se odma prominijo. Namrgodijo se i zarežo:

– Raspremi se.

– Neću. Prvo mi dovedi sestru.

– Ja ću odredit šta će bit prvo.

Trkulja zakreće ključ u bravi. Reza se ustobočila¹⁵⁰ na sredini sobe. Stojala je ko da prkosi. On joj prilazi i grubo joj razderava oplečak. Prsa su joj razgolitita, al se ne pomiče. On korakne unatrag. Raskopčava svoj kaiš i skida čakšire. Zajedno s kuburom i nožim odlaže ji na klupu pokraj šporeta. Svlači sa sebe bluzu i rubinu.

Trkulja se potpuno gol isprsjio. Samouvirito dolazi do Reze i kad je tijo ruku zavuču pod njenu suknju, iza leđa mu prilazi maskirani čojek i meće mu vr noža pod plečku. Gotovo istog trena, ko da su iznikla iz zemlje, pojavljivaje se livo i desno od njega još dvojica s nožima. Nî se usudijo ni pomaknit. Ne može bižat jerbo su vrata zaključana, gol je, a šiljasti bodež je pedalj od srca. Pruža bez riči ruke da mu svežu. Sputali su mu jedekom i noge i prisavili ga priko naslona klupe. Kata je sutra tribala dobit dvadeset pet na tur. Trkulja će za početak dobit trideset. Deset put, šibom debelom ko palac, prvi udara nâj što mu je metijo nož pod plečku. Drugi, sitniji mo-

150 ustobočiti se – uspravno stati, usprotiviti se, zainatitise, prkositi

mak s maramom na licu imo je tanju šibu, al ju je svaki put zalipijo za dupe tako da je pucala koža, a treći je svoji deset udaraca izveo posebno ljutito po leđima.

Reza je za vrime šibanja prikrstila ruke priko sisa. Bila je zadivita Tuninim drugom Perom Babaić kako je maloprî izletijo iz mraka u pravi čas tako da je Trkulja nî ni pipnijo, a kad je ladnokrvno mlatijo debelu guzicu ko da je vreća, skoro se nasmijala. Tako se dobro maskiro da ga nî pripoznala kad je došo kod nje.

Čim je završilo batinanje, Trkulja se digo s klupe, al jedva. Moro je gledat u zid. Dobijo je papir i na svitlosti sviće je pročitao kako mora pismeno naredit svojim pandurima da puste Katu iz zatvora. On će moć odavde otić živ kad se ona pojavi. U protivnom će bit belaja. Ako odma ne napiše tako naređenje, dobiće prvo još jednu porciju batina, a ako to ne bude vridilo, uštrojit¹⁵¹ će ga Pero. Pavin Ivan koji je drugi šibo Trkulju i inače bijo u Mitrovici u vojnoj školi, pokazo mu je nož s kojim će ostat bez jaja.

Trkulju nisu morali izvestit šta će bit treće. Odma je bez dvoumljenja izvršijo sve tražito. Bijo je pokoran i uplašit i da je tribalo, lizo bi guzicu svojim krvnicima. Njegovo pismo donijo je u birtiju Ivan, što je priporučijo Tuna, jerbo je došo danas iz Mitrovice, a nî bijo u Mikanovci godinu dana. Puno se prominijo i niko ga u tami neće pripoznat.

Tuna je motrijio pandure koji su odma uradili po dobivenoj zapovidi svog glavnog namisnika. On im je često piso slična naređenja tako da nisu posumljali na nešta loše.

Kata, kad se pojavila, nî tila unilazit u kuću i sretat se s gnjidom od čojeka. Zgadijo joj se i ne želi ga vidit nikad. Probaće zaboravit uhićenje, pritnje i zatvor.

– Bilo je strašno – samo je rekla i odma ošla u Ivankovo na konju sa svojim momkom koji je korporal isto ko Pero Babaić i koji je zadnji iskaljivo bis na Trkulji. Posadila se isprid njega na konjska leđa i pricvrljila¹⁵², a on ju je obuvatijo s obadvi ruke.

Trkulja je po Rezinoj zapovidi za kaznu još moro svezan gol stojat do prid jutro kad je dobijo dozvolu da može otić. Ivan mu je zapritijo da će gadno stradat ako ikom prozbori šta mu se desilo il ako se proba svetit.

151 uštrojiti – odstraniti sjemenik; kastrirati

152 pricvrljiti – priljubiti se

Tuna je sutradan u podne navratijo kod Reze. Bila je sama i poletili su jedno drugom u zagrljaj. Dugo su se ljubili, a onda se našli u krevetu, a da nisu znali kad i zašto.

– Fala ti za sve – rekla je ona kad im se malo smirila užgana krv. Prodivanili su o tome kako je bilo. Ona je ispričavala od riči do riči šta je rekla Trkulji, a šta on njojzi i kako joj je strgo oplećak. Pofalila je Peru, mladog Ivana i Katinog momka.

– Uopće se nisu bojali. Ko da to rade svaki dan.

– Jesi se ti uplašila?

– Nisam. Bila sam sigurna da si ti sve pridvidijo i nî me bilo stra. Imala sam povirinje i u njija trojicu.

– Jesi se stidila što su ti vidli sise?

– Malo.

– A Trkulja?

Razrogačijo je oči kad me tijo rukom ispod suknje, a onda se ukočijo. Pero mu je upro nož u leđa, a Ivan i nâj sêkin iz Ivankova su mu oštricama pošakljikali rebra. Bijo je pokoran ko janje. Nî se ni dero kad su ga mlatili. Vald je bijo svistan da je sve zaslužio. Sigurna sam da mu neće past na pamet napadat me, a valda neće više iskorištavat ni druge žene.

Trkulja nî dolazijo u birtiju deset dana, a Reza je išla kroz selo ko general. Kad su se jedanput slučajno skobili, podsmijala mu se. On je sa-geo glavu.

U nedilju je Reza obukla roklju i oplećak zlatim. Priko oplećka me-tila je svilenu maramu, a Tunina Manda joj je isplela pletenicu. Bila je prilipa. Putom do crkve veselo je pozdravljala starije snaše i bake i pitala ji kako su. Svakom se nasmišila i činilo joj se da je ljudi vole. Jednu je baku zanimalo oće počimat pivat.

– Ja bi, al velečasni mi ne da. Kaže da ko piva u kolu, ne može u crkvi.

Na misi je velečasni opet karo:

– Roditelji nedovoljno bdiju nad mladeži, pa iz toga nastaje razuzdanost i noćno lutanje, zatim psovke protiv vjere, duše, krvi, zakona, posta i krsta, te novo izmišljena psovka *Krajcaricu božju!*. Poznato mi je da se u gostionicama i svratištima drže plesovi čak i za vrijeme bogoslužja. Isto tako se subotom u pridvečerje nedjelje drže plesovi. Čim sam došao na župu, pokušao sam taj poganski običaj dokinuti, ali sam tako nesretan što

sam to uspio samo u Vrbici. U filijalama Stari Mikanovci, Novi Mikanovci, Đurđanci i Mrzović pjeva se i pleše duboko u noć, šta nije slavonski već turistički običaj. Nije čudo što je nekoliko djevojaka rodilo kopilad koja su začeta s oženjenim ljudima.

Pivanje za vrime mise bez Reze i njeni druga nî bilo lipo. Prvo je jedna cura počela krivo, pa pristala, onda je druga zaurala, pa zjalila sama. Treća se prî tog naljutila i ošla iz crkve, jerbo se nî pivala pisma koju je ona tila. Na kraju mise velečasni je prigovorijo pivačicama da ne misle na Boga, već na gluposti i one su digle nos.

– Više na nas ne računajte. Nađite si bolje – rekle su mu. On je zato pokušao dovesti cure iz druge filijale i angažirati starije žene, ali ni tud nî bilo sloge. Sve se više mrmorilo da nema lipe pisme bez Mande Petričević i sestara Lončarević.

Te iste nedilje pridveče isprid birtije bilo je kolo. Unutri su sidili panduri bez Trkulje. Velečasni vaj put nî došo rastirivat plesače i plesačice. Sviro je Jakob na gajdama, a u kolu su Reza i Manda igrale jedna do druge. Obazirale su se i nî teško pogoditi kog očekivaje. Naizminično su započimale pivat:

Sve su lole, samo nema moga.

Kaka mi je asna¹⁵³ od drugoga.

Tili su me ljubiti žandari,

ja sam mala, pa se nisam dala.

Dojdi lolo i stani za kolo,

nikud nejd, već u mene gled.

Ja ne mogu ljubiti nemilo,

ma ne znala šta je muško tilo.

Pivam, igram, srce mi se smije.

Za mnom laju šta istina nije.

Ja ću pivat, igrat i galamit,

pa da vidim ko će mi zabranit.

Mili Bože šta ću od obisti,

kad me popo u crkvi navisti.

Kad zapivam tijo, pa polako,

mala usta ne otvaram jako.

Tužno kolo di nema tambura,

još tužnije di mi dika nije.

Sad moj dragi tumara po mraku,
misli mene najti na sokaku.
Ne može se pisma ispivati,
di se neće dika spominjati.

Mandu su sa strane odmiravali jel butrava. Naziro joj se ispod
oprega trbušćić, al je skakutala brzo i sitno ko i dosad. Pojavijo se Tuna i
uvatijo se igrat između nje i Reze. Njiova je pisma postala drukčja:

Kad se dika u kolo uvati,
odma mi je kolo veselije.
Alaj imam grlo za pivanje,
crne oči za ašikovanje¹⁵⁴.
Svaku večer stojim na sokaku,
ja i dika u mrklome mraku.
Jaoj jedna, na šta sam navadna,
na igranje i na milovanje.
Ja lolina i lola je moja,
pa nek laje šta je kome volja.
Alaj imam đavolastu diku,
poljubit me oće na vidiku.

Svirači su pristali svirat, a onda je bez njija zaorila Reza iz sveg glasa:

– Di si lolo opaprijo usta?

Tuna joj je pivajuć odgovorijo:

– Kod birtaša jeo paprikaša.

Ko šta je tribalo mlogo proć od prvog pogledavanja do poljub-
ca Tune i Reze, tako je isto više od godinu dana proletilo do nōga pravog
među njima na tavanu u sinu kad se moralo spašavat Katu.

Pero Babaić igra je priko puta Reze. Ona je vidla da je gleđe i osi-
ćala mu se dužnom. Čim je završilo kolo i Tuna ošo s Mandom, pozvala ga
je da je prati, iako ima kod kuće ženu i dite. Prispavo je kod nje.

– Nî loše imat take prijatelje kaki su Pero i Ivan. Šta bi da nî njija?
Kata bi, osim tilesne boli, doživila sramotu do vika – mislila je Reza. Mora
se još odužit mladom Ivanu. On sigurno još nî spavo sa ženskom i zabardat
će je zauvik. Vidla ga je i rekla mu da dođe kod nje. Zanimalo je kako je
spavat s nevinim momkom. Tuna i Pero su iskusni i bilo joj je zato šnjima
ko u sedmom nebu. Oni znaje kako ženi ugodit i šta joj se sviđa. Ivana će

¹⁵⁴ ašikovanje – udvaranje, ljubovanje

možda morat malo podučavat.

Druge večeri kad je Ivan došo Rezi u posjet, nî ga morala puno
savitovat kako se ljubi i di je triba milovat da bude lipo. Šnjim je ipak druk-
čje nego s Tunom i Perom. U kući su, bez strā da će unić neko nepoželjan,
zajedno sami proveli nekoliko dana i noći. On joj cilo to vrime nî izgledo baš
zaljubito, a onda je ošo u Mitrovicu.

– Nî sa svakim isto – otkrila je Reza i spoznala da nî plamtila šnjim,
a ni s Perom ko s Tunom.

Reza je pomela avliju, a onda je izišla na drum. Tuna je baš naišo i
ona ga je pozvala unutra.

– Kad si zadnji put ženu? – pitala ga je na vratima, a on je odgovo-
rijo:

– Jutros.

Sitijo se da ga je žacnilo kad je igrala kolo pokraj njega i onda za-
palita s Perom ošla kući. Sad je iz njeni usta izletilo priznanje da je legla
s Perom, a i s mladim Ivanom. On je na to potpuno poludijo. Oko nje se
trudijo godinu dana. Nî je tijo povridit, jerbo je mlada, a njija dvojica su
odma dobili sve.

– Nemaš se šta ljutit. Ti si se puno više kreso nego ja. Ni meni nî
bilo drago šta si otkad se znamo svaki dan parijo ženu i ko zna još koju, a ja
sam sad, i to samo s dvojicom osim tebe, prispavala samo nekoliko put.

– To nî isto!

– Je.

Tuna je ošo i nî dolazijo nedilju dana. Bisnijo je, al to njegova žena
ne smije ćutit. Baš mu fali Reza i jako je želi. Oda kroz šumu i stoput odlu-
čiva da će skrenit njenoj kući i onda isto tolko put odustaje. Nema smisla
pitat je ko je od njija trojice najbolji u krevetu. Ona možda to ne proci-
njuje. Pero se fali da na dovratku zareže nožim crticu kad spava s novom
ženskom i Reza mu je samo jedan zarez. Ivan je mlad i neiskusn, a mlađe
je slađe. Al, jedno je važno, a to je kog ona voli. Siguran je da joj on znači
više od njija obadvojice i ona sigurno oće da joj dođe. Zato je nastoji skobit
kobajage slučajno i čim su tako potlje mise naletili jedno na drugo, ona mu
je šapnila:

– Dođi.

Bilo je ko nikad. On ipak nî mogo, a da na odlasku ne pita:

- Kolko si put s Perom?
- Dva put.
- A s Ivanom?
- Više od deset. A ti sa ženom?
- Nisam brojijo.
- A jesi još s nekom?
- Još nekake nema.

Potlje burni događanja, Reza se usamila. Kata je u Ivankovu i dođe ritko, Peru Babaić su unapridili i sad ratuje ko zna di, njen otac radi stalno u Osiku i ne vidi ga tri nedilje, a nekad i dulje. Ona je počela na sebi pripoznavat nò šta žene šaputaje jedna drugoj. Kad se ujutru probudi, osića mučninu i već je nekoliko put povraćala. Došla se požalit Mandi koja joj se odma na pragu pofalila:

- Uvatile sam zeca.
- Izgleđe da sam i ja.

– Mislila sam da si primlada i nisam ti tila divanit kako se triba zaštitit kad se spava s muškim.

- Nisam mlada. Imam šesnaest ipo godina.
- Koj sretni otac?
- Ne znam.
- Kako ne znaš?
- S trojicom sam.

Manda je ostala bez riči i Reza je nastavila:

- Ja sam kriva. Izgubila sam glavu i desilo mi se prvi put slučajno.

Nisam se nadala nečem takom. Ispalo je iznenada. Bilo mi je ko u raju. On me nî silijo.

- Ko te nî silijo?
- Taj s kojim sam bila.
- Di si bila?
- Na siniku.
- A drugi i treći? Odakle su oni iznikli?

– Njima sam bila zafalna što su mi izbavili sestru i zaslužili su da im dam znaš već šta. Muškima je to izgleđe najbolji dar od cure.

Manda je opet zanimala i Reza je pojasnila:

– Kad je završilo kolo, ti si zagrlita ošla sa svojim čojekom, a ja sam Peru Babaić pozvala. Nikog nî bilo kod kuće. A onda sam se još tila odužit i najmlađem koji je šibo Trkulju. Izgledlo mi je nevin i šnjim mi je bilo poseb-

no. U početku se stidijo. Nî se bojo Trkulje, al se uplašijo kad sam prid njim sve skinila sa sebe i pozvala ga u krevet. Rekla sam mu da se i on razgoliti. Malo se nešto, al se brzo snašo.

– Znači spavala si s našim Ivanom i Perom Babaić isti dan? – zaključila je Manda.

– Nî bilo isti dan. S Ivanom sam sutradan – ispravila je Reza Mandu kojoj je u tom času sinilo da je njenu mladu drugu razdivičijo čojek s kojim je vinčana i čije treće dite nosi u trbuvu.

- On nî kriv. Ja sam poludila. Gorila mi je utroba.

- I pošprico te da utrne vatru?

- Da.

Nasto je muk i Reza je ošla.

Mandi je u glavi rusvaj. Opijava trbu. Lega u krevet. Oči su joj pune suza. Odma je obuzima san. Brzo se budi. Uzima papir i piše:

Ljubavi moja! Ne mogu ti opisat u kakom sam raspoloženju. Večeras sam plakala. Nisam više mogla izdržat. Osićaji su provalili brane koje im je razum postavijo i niz moje obraze potekla je vrela bujica suza. Ne znam šta me čini tako otrovnom, al znam da me šćepalo i da me čvrsto drži. Stvori mi se stotinu pridodžbi o tome kako se rastajemo, a ja ostajem sama i ne znam kud bi. Ostajem napustita, jerbo niko neće da se zna da je u rodu sa mnom koja sam izigrala povirenje sviju i dopustila strasti da nadvlada razum. I vidim sebe odbacitu od njija i od tebe kako se potucam po svitu moleć ljude za pomoć. Niko mi neće pomoć. Znanci okreću glavu kad me vide, a nî koji me ne poznaje učine isto kad vide moj trbu. Pomoći nema niotkud. Ti si našo drugu i šnjom si sretan. Padaje neizrečene kletve na moju glavu. Njiov mi se jezivi odjek uvlači u srce, u dušu, krv ga nosi mojim tilom. Kad sam usnila, te su se slike ponovo javile. I bilo mi je strašno. Trgnila sam se i s olakšanjem svatila da je to samo san. I onda mi je došlo nešto zlokobno. Šta ako se tako šta stvarno dogodi? Nestaje moje veselosti, duša mi klone i sve vidim crno, sve, i moj život i našu ljubav. Stra mi se uvuko i progoni me. Nadam se da će to proć i da će opet bit ko prî. Sve šta bi ti tila reći sastoji se od dvi riči:

Volim te.

Dragi Tuna, misli na me čak i onda kad nam loše krene. Voli te tvoja Manda.

Tuna je našo papir i pročitao ga. Uvuko se pokraj svoje Mande nečujno ko lopov i poljubio je. Ona nî spavala. Bez obzira na sve šta je saznala da se zbilo i što ima puno toga šta ne zna, ona je sigurna da je Tuna voli.

– Nî mogo pobić od Reze. Mala je digla uši ko nazimica kad traži nerasta i nî se snašo. Dok je njojzi proradilo mozak, bilo je kasno. Triba joj pomoć jerbo je u gadnoj gužvi. Al kako joj pomoć? – zapitala se Manda. Pokušavala je nać rišenje:

– Moglo bi joj se nać nekog bogatog šmokljana koji nit smrdi nit miriše, il bi mogla rodit dite, iako je i sama još dite. Njeno bi čedo dok je živo zvali kopile. Zar može bit gorje! Ima i treće, možda najgorje. Il je najbolje i nî nemoguće. Babica nî priko svita.

Manda je ko cura puno o sveme promišljala. Vald je imala sreće da joj se nî zalomilo ko Rezi i još nekoj. Protiv sklanjanja diteta je, al ne kara ni nê ritke žene koje to rade. Nî lako rađat svake godine, a dost ji zaglavi u porodu. Župnik je o tom baš pridičijo ko da je zno šta tišti njegove virnice. Nakon mise u župnoj crkvi u Vrbici rasprava o rađanju je nastavita i malo je skrenila od nōga šta je pripovido velečasni. Manda je išla kući s dvi poznanice i one su se razdivanile o babicama:

– Ja znam sve o primaljama u našoj župi – rekla je prva i nastavila Mandi objašnjavat:

– Strogo ispitana babica kod nas ne postoji. Neke žene kažu da znaje tu vištinu, ter se pojavljivaje na porodima. Više put se desilo da je neka žena umrla bez sakramenata. Jednu su lane vozili primalji u Jarminu, ter ju je ona otpustila kući neobavita posla i na putu je pridala Bogu dušu, a nî bila duovno obskrbita.

Dopunila ju je druga, ter su dalje govorile naizmince:

– Te neispitane žene koje porađaje, poučene su o obliku i formi krštenja diteta u slučaju nužde, kako od prijašnji župnika, tako i od sadašnjeg. No budući da tim ženama, primaljama, tu i tamo kada prisustvuju porodima daju dovoljno pića, pa premda su bile poučene o načinu i formi davanja krštenja, nakon koje čašice više ipak nisu znale sve nužno izvršiti.

– Osim tog, te žene nemaje, kad je dite u opasnosti, potrebnu pribranost da bi mogle i znale oblikovati potrebnu nakanu krštenja. Stoga se s pravom može javiti sumnja o valjanosti podilitog krštenja u nuždi putim tî žena, ter dicu koju su one krstile župnik s pravom ponovo krsti.

– Samo je kod nas u Stari Mikanovci babica proboravila tri miseca na učenju primaljske vištine, ter je ispitana kod pukovnijske primalje, a

zove se Ana Brzak, sad udovica.

– Osim nje, još je babica u Stari Mikanovci Kaja Dugonić, a u Novi Mikanovci Reza Damjanović, u Vrbici Marica Bošnjaković, u Đurđanci Marta Radulović i u Mrzoviću Marta Kljajić. Sve imaje pedesetak godina, neke i više. Vê iz Vrbice, Đurđanci i Mrzovića su čestitog života, a vê naše iz Stari i Novi Mikanovci budu pijane ko tuke. Ipak ji je ivankovačka satnija postavila za primalje iz tog razloga što ispid drugi žena bolje znaje primaljski zanat. Kažu da su vê dvi iz Granice ispitane od kirurga, dok nê iz Paorije nit su ispitane, nit su zaprisegnite¹⁵⁵.

Manda je od riči do riči sve ubardala i razglabala nekoliko dana o sveme s Rezom, a onda je rekla Tuni da će vodit inoću kod Ane Brzak.

– Oš ić i ti držat je za ruku dok je bude strugala? – pecnila ga je. Nî mu bilo do šale.

Kasna je jesen 1813. Izgleđe da se Andreju iz Beča svidlo kod nas, pa je odlučijo ostat u Mikanovci do Začeća¹⁵⁶ kad je kirbaj u Novi Mikanovci di je uvik posebno lipo. Svima redom je divanijo o prošlosti Mikanovci i Slavonije i o svom did Andri i njegovom Trenku. Nekoliko dana potlje kirbaja doće opet biskup u župu Vrbica, održat će misu u crkvi svetog Bartola i učinit redovite vizitacije. Šnjim će bit profesor Bogdanić. Iza mise biće gozba u župnikovoj kući na koju smo pozvani i mi Petričevići. Ićemo Andrej, Tuna i ja. Andrej je radi te gozbe produžijo boravak u Slavoniji. Mladi velečasni Toma Crndić prid svima će izvestiti biskupa Mandića o stanju u župi i onda mu pridat sve to šta je reko napisano na latinskom. Biskup će prigledat crkvu, divanit sa župljanima, obiće župnikovu kuću, avliju i bašču, a možda će još tit vidit polje i šumu.

Misa je tribala počet u deset sati, al je kasnila pō sata jerbo biskup nî došo na vrime. Na propovidi je govorijo o bezgrešnom začecu i važnosti da cura do vinčanja bude divica, na šta su se Manda i Reza pogledale. I Tuna je ukrstijo oči s obadvima. Samo što je misa završila, biskupu se žurilo. Nî tijo ostat na jelu, već je zadužijo profesora Bogdanića da učini uobičajite vizitacije misto njega. Prî obida velečasni Toma je tijo ispriповidat biskupovom zaminiku sve o župi, al mu je on reko da to nema potrebe, jerbo je sve napisano. Nek njemu samo dade papire i on će naknadno sve pročitat i onda izvestit ukratko biskupa o pročitonom.

¹⁵⁵ zaprisegnit – dao prisegu

¹⁵⁶ Začeće – Bezgrešno začće Blažene Djevice Marije 8. prosinca

– Biskupa to previše ne zanima. Ima važnijeg posla. Kud bi došao kad bi čitao ovakve litanije od svih župnika – reko je stari profesor i pokazo uzvanicima debeli svezak papira.

Potlje Očenaša i Zdrave Marije gosti su navalili na čorbu, meso, sarmu i pečenu. Profesor je imo dobar tek i još bolji cug. Pijo je vino ko vodu, ter nazdravljao i kuco se s mlogima. Rasripovido se s našim gostom, mladim filozofom Andrejom iz Beča i nî marijo za nadobudnog domaćina Tomu koji ga je furtom koješta zapitkivo. Pridveče, dobrano nacvrckan, reko je kočijašu koji ga je čeko, da ide bez njega u Đakovo. On će prispaivat kod nas Petričevića. Dok mu je Andrej po tko zna koji put govorijo o junaštvu Trenka, listo je napriskokce izvištaj biskupu velečasnog Tome i mrštijo se od vrimenta do vrimenta. Na kraju je sve papire dō Tuni i meni na čuvanje. Tuna je iz dosade isto prolistavo dobivene latinskim pisane spise. Na nekoliko je mista naišo na svoje ime i imena drugi Petričevića, a i Ručevića, Lončarevića i Jurića. Kod kuće će zamolit bać Andreja koji sigurno zna latinski da mu privede nerazumljivi tekst.

Profesoru se nî išlo kući, ko i našem Andreju, i jedva smo ji nagovorili da krenu. Na vratima je velečasni Toma podsitijo profesora da mu je u Pečuvu pridavo filozofiju. Očekivo je da će kast kako je bijo dobar, al je doživijo pogrde.

– Takvi kao ti ne zaslužuju reverendu. Mjesto da tumačite Evanđelje i propovijedate ljubav, vi pravite razdor među ljudima. Brinete se samo kako ćete od sirotinje pokupit lukno. Nađi mi ako možeš gdje piše da si nekom siromahu oprostio lukno. Baš me zanima šta piše ovdje o tome. Pročitaj odmah, mladi gospodine, šta si napisao o luknu.

Toma se prid svima našo u neugodnoj situaciji. Ipak se privatijo posla što mu je zado bivši profesor. Listo je papire i jedva je pronašo tražito.

– Ovdje piše o luknu – reko je i prstom pokazo di triba čitat. Profesor je okrenijo list i priveo s latinskog:

– U Starim Mikanovcima ima jedanaest kuća koje zbog tvrdokorne nemarnosti ili siromaštva u koje su se doveli pijanstvom dosada nisu apsolutno ništa dali ili su mi u tri godine dali manju ratu lukna, a kako u selu ima šest obrtnika i zvonar, tako onda od 107 kuća lukno primam od 89.

Profesor je teturajući izišo, a da nî reko zbogom.

Čim je došo kod nas, razgalamijo se još u avliji:

– Po svim Božjim i ljudskim pravilima, ja sam trebao biti biskup.

I Mandiću sam bio profesor. Sjećam ga se, ali ne po dobrom. Danas neće sa mnom popit čašu vina. Kao ministrantu naređuje mi da nosim njegove vizitacije, a on žuri priležnici u zlatnoj kočiji koju vuku četiri konja.

Profesor je od mene uzo vizitacije i bacijo ji, ter su se papiri razletili po travi. Mi smo ga odveli u krevet, jerbo sam nî mogo odat.

Pokupili smo razbacane, od nas župljana strogo čuvane tajne i Tuna je još jedanput pogledao u njija. Pročito je naslov naglas:

VISITATIO CANONICA VERBICZA 1813.

Nastavijo je zamuckivajući:

– *Visitatio canonika ecclesiae parochialis Visitationis B. Mariae in Verbitza, dioecesis Bosnensis seu Diakovariensis, et Syrmienensis canonice unitarum anno 1813. die 14-amensis Decembris instituta. Antonius Mandich cathedralium eccklesiarum Bosnensis seu Stephani regis apostolici commendator, et S. C. R. apostolicae majestatis actualis intimus status consiliarius visitavit hanc ecclesiam parochialem.*

Na svoje ime naišo je vaj put na još nekoliko mista. Pokušo je odgonetnit šta na latinskom znači vako napisano:

– *Habituati peccatores plurimi sunt potatores, qui facile enumerandi haund sunt, neque saepius per parochum moniti resipiscunt. Alios absolute habituatatos peccatores non scire parochus hic et nunc, nisi iisdem accensere vellet Catharinam filiam Pauli Loncsarevith ex Vet. Mikanovcze, in capillis (nunc tamen ad Ivankovo nuptam) quae non obstantibus meis opportune importune factis adhortationibus tamen juxta fassionem propriam cum gregariis in Vet. Mikanovcze cum decurionibus, et in specie quidem cum Petro Babaich et Antonio Petricsevith ex eadem possessione...*

Ni ništa razumijo pa je ujutru jedva dočeko bać Andreja koji se nî izmotavo. Izgleda da mu je bilo drago što može u Mikanovci pokast svoje poznavanje latinskog:

– *KANONSKA VIZITACIJA VRBICA 1813. župne crkve Pohođenja Blažene Djevice Marije u Vrbici koja se nalazi u Bosanskoj ili Đakovačkoj i srimskoj kanonski ujedinioj biskupiji.*

Dana 14. prosinca 1813. godine vizitiro je vû župnu crkvu Antun Mandić biskup kanonski ujedinioj katedralni crkava Bosanske ili Đakovačke i srimske biskupije, komtur čuvenog Reda svetog Stjepana, apostolskog kralja i svetog carsko-kraljevskog Veličanstva aktualni tajni savitnik.

Vrbički župni dom je zidan, za sada se nalazi u dobrom stanju ter sama kuća ne triba nikaki popravaka, premda bi bilo vrlo potrebno mislit o

načinu kako da se pokraj kujne podigne jedna il dvi sobice za ukućane kako se ukućani ne bi zimi od ranog jutra sve do kasne noći smrzzavali u kuhinji, ter bili prisiliti bit spremni za službu gospodinu. Inače, ako bi se ukućani-ma načinila soba pod jednim krovom sa župnim domom, to bi bilo bolje, kako u slučaju župnikove bolesti tako i u drugi slučajeva koji bi se mogli dogoditi, nego sad kad župnik kad zimi triba ukućane, u najvećoj hladnoći, pa i bolestan, mora izlaziti u odvojitu kućicu podignitu za ukućane, češće s opasnošću i kad je bolestan kada bi još više mogao naškoditi svom zdravlju. Za župnikovu upotrebu postoje, osim blagovaonice, dvi sobe, za kapelana jedna, za ukućane kako je navedeno podignite su dvi odvojite sobice, al je ta kućica dost ruševna.

Drvena štala je podignita 1793. godine za četir konja i dvi krave, ter je već ruševna i gotovo da nema krova budući da se kroz godinu mora najmanje tri put pokrivati slamom, jerbo svu slamu kokoši razbace. Postoji nova žitnica.

Andrija je tijo nastaviti privod, al ga je Tuna prikinijo. Prolisto je dvadesetak papira i našo misto di se on spominje. Reko mu je da mu pri-vede šta piše o njemu. Ni vidijo da na vratima stoji Manda. Andrej je spremno zaustijo:

– Od stalni grišnika dost ji je pijanaca koji se baš lako ne mogu izbrojiti, ter, iako ji je župnik često opominjo, nisu se opametili. Za druge javne grišnike župnik apsolutno ne zna osim ni koji su se tili pridružiti Kati, ćerki Pave Lončarević iz Stari Mikanovci, neudanoj, sad je ipak udana u Ivankovu, koja je bez obzira na moje prikladne i neprikladne pritnje po vlastitoj izjavi bludničila s vojnicima u Stari Mikanovci, s časnicima. To je posebno činila s Perom Babaić i Tunom Petričević iz istog sela, ter i s nekim stranim časnicima, pošto ju je samu k njima dovodijo neki Cigan u svoju kuću u Stari Mikanovci u kojoj je duže vrime stanovo Đuro Ort i kako je narod priča, tamo od vrimena poklada 1812. godine gotovo sve do vrimena svoje svadbe je bludničila.

Župnik je za njiovo obraćenje upotrebijo prikladne i neprikladne poticaje, a napose glede bludničenja, kako malopri spomenite divojke, tako i neposredno korporala Babaić i Tune Petričević šumara, koji su obojica oženiti, od koji je vaj zadnji bijo uvatiti s tuđom ženom oko Blagdane svetog Bartolomeja prošle godine popodne u gumnu, kako se reklo da se pročulo po cijeloj općini Stari Mikanovci, ni propustijo, a da ga opomene putim drugi i osobno.

Da se uklone navedene sablazni dosad se župnik ni obraćao na svitovnu vlast, nit je pronašo po svojem slabom sudu da je to potrebno učiniti budući da je često sudac krivac i da bi tribo samog sebe osuditi. Pero Babaić je promaknut u zapovidnika straže i otišo je u rat, a Tuna Petričević čini se da se popravijo uslid niza moji opomena. Njegov brat Pavo Petričević, oženit korporal koji je uvatiti sa ženom Stanom Suratlić iz Stari Mikanovci na gumnu, kažu da se uzdržavo, ter moje opomene ni odbacijo.

Iza Mandini leđa stajala je Pavina Luca.

Tuna je prikinijo Andreja:

– Ni tako.

– Kako ni?

– Ni, da. Tuna je u pravu – rekla je Manda, šta je iznenadilo i Tunu i Andreja.

– Oš li i ti kast da ja ne znam latinski. Pogledite obadvoje, ovdje točno piše:

– *Petrus Babaich promotus in vigiliarum magistrum ad bellum abivat, Antonnis Petricsevich erga seriammeam adhortationem sese emendasse videtur, sed frater ipsius Paulus Petricsevich uxoratus corporalis cum muliere, quacum ille ina reis triturationis deprehensus est, Stanislava Suratlich ex Vet. Mikanovcze, servare dicitur. Haec per me monita non resipiscit.*

– Ni istina da je Kata Lončarević bludničila s mojim Tunom i Perom Babaić, već njena sestra Reza. Velečasnom Tomi se puno tog pomišalo. Meni, Kati Lončarević i njenoj sestri Rezi bez razloga ne da da pivamo u crkvi. Možda tud piše da sam i ja bludničila.

– Popu se ni ništ pomišalo. Tud piše da je po Katinoj vlastitoj izjavi bludničila – reko je Andrej. Suprostavijo mu se Tuna:

– Pop laže. Kata je imala momka iz Ivankova dvi godine i za njega se udala. Spavala je samo šnjim i to mu je možda kazala na ispovidi. Istina je da je lipa i da lipo piva i znam da se jako svidla mladom velečasnom čim je došo. Dok je pivala u crkvi, pozivo ju je sebi u kuću da se dogovore o pivanju. Ni tila doći i zato ju je optužio za bludničenje i prijavijo Trkulji za šibanje. Trkulja je tražijo da spava šnjim, a kad ni tila, zatvorijo ju je u zatvor i osudijo na dvadeset pet na tur.

– Je li dobila po goloj?

– Trkulja je dobijo, al to je druga pripovijetka.

– Odakle ti to sve znaš?

– Čuo sam.
 – Šta si čuo?
 – Katin i Rezin otac je stolar i niko mu nî ravan u ciloj Đakovštini. Izradijo je propovidaonicu u crkvi kake nema ni u jednom selu. Umisto da mu pop kaže fala, on šalje Trkulju da mu šiba čer. Žena mu je umrla i on se brinijo sam za curice, a one, čim su odfrkle, sve su radile ko odrasle žene. Svidlo im se ko mladim divojkama, kako i kolko dugo smo se volili Manda i ja dok smo bili momak i cura, ter su tako tile i one, al o tome neću više.

Iz dovratka se javila Pavina Luca:

– Čiča Andrej!
 – Snaš Luco, nemoj me oslovljavat sa čiča. U voj kući svi mi kažu baća.

– Dobro, bać Andrej, moš mi još jedanput pročitat šta piše za mog Pavu?

– Tebi ne mogu.

– Ja ću – javila se Manda i Andrej se nasmijo od srca i do joj papire.

– *Tunin brat Pavo Petričević oženit korporal koji je uvatit sa ženom Stanom Suratlić iz Stari Mikanovci na guvnu, kažu da se suzdržavo, ter moje opomene nî odbacijo* – ispalila je Manda ko iz topa.

– Ko prvo, Tuna i Pavo nisu braća, već daljnji bratići, a ko drugo, jebo vas otac sve odreda! Ja vog trenu napušćam čojeka i vû vražju kuću zauvik! – rekla je Luca i zalupila vratima.

– Odkud ti znaš latinski? – zapito je Mandu zabezekniti Andrej.

– Naučila sam ko i ti. Jel misliš da žene nemaje mozak?

– Ženski mozak je drukčji i da se mene pita, najstrože bi zabranijo ženama učenje latinskog, a i filozofije. Vidiš do kake zbrke dovede tvoje znanje. Latinski si valjda učila da moš praviti razdor između čestitog čojeka i njegove vinčane žene.

– Nisam ja napravila nikaki razdor. Luci će njeni fino kast da se vrati, jerbo nî nikaki razlog ostavit čojeka samo zato šta je bijo u slami s jednom običnom Stanom Suratlić.

– Oš ti svog ostavit?

– Jok. Nisam lúda. Ja idem u svoju sobu i ostajem s čojekom jerbo me voli. Volim i ja njega. Ne zanimaje me gluposti koje ludi pop piše biskupu i ne virujem u njija. Može ga bit sram! – kazala je Manda i izišla. Tuna je reko Andreju nek čita dalje.

– *Sakramente crkve, a napose ispovidi i euharistije nisu uvijek svi*

obavili za Uskrs po crkvenoj zapovidi. I to 1811. godine bilo je više njija koji su zanemarili Uskrsnu ispovid, a 1812. godine pošto sam nagovorijo te nemarnjakoviće pomoću svitovne vlasti, i to na Granici po gospodinu glavnom namisniku Trkulji, a u civilnom području po gospodinu okružnom upravitelju Antunu Bokoniću, da obave uskrsnu ispovid, na koju ji nisam mogao potaknuti ponovnim poticajima s oltara, to su je točno obavili, osim trojice po župnikovom znanju, bačvaru u Stari Mikanovci poznatom zbog pijanstva, Antunu Kokić iz Vrbice koji je isto dost poznat po pijanstvu i pod pijanstvom psovka, te trećem Petru Batušić iz Đurđanci koji se već za vrime odlične uspomene prethodnika Franje Mirovavića moro natirat na ispovid batinama. On i sad Uskrsne ispovidi u korizmi tu i tamo izbigava, dok se druga dvojica nisu mogla natirat da obave Uskrsnu ispovid ni od mene ni nakon svitovne vlasti. Prvi je naime dva put stavit od vlastelinskog upravitelja u zatvor i uvijek je pobigo iz zatvora, a i drugi kog je pratijo đurđanački knez, pobigo je. Ipak, ove 1813. godine, su se sva trojica za Uskrs ispovidili.

– *Postoje u voj župi i neposlušni sinovi crkve glede posta. Naime, na Granici krše post mlogi kako subotama tako i u korizmi dok bez prethodnog znanja svojeg pastira jedu meso. Njija je ukorijo i župnik dilom općenito dok ji je od oltara općenito karo i govorijo da nî dopušteno jesti meso u zabranite dane od crkve, ali ako neko ima opravdan razlog za oprost, taj nek se njemu obrati. Dilom su pojedinačno i priznali da su samo jednom ili drugom prilikom u društvu s ostalima jeli meso u zabranite dane od crkve.*

– *U najnovije vrime javijo je župniku Josip Babaić iz Stari Mikanovci da su tri vojnika iz istog sela, naime Božo Martinović, Ivan Kulundžić i Jakob Ručević jeli meso prilikom prolaska francuskog poslanika kroz Stare Mikanovce, kad su bili odrediti da mu budu u pratnji, sva trojica subotom u kući Jakoba Ručević. On je svojim očima vidijo da nisu pratili poslanika, budući da su ošli na stražu kod čardaka pokraj Save.*

Tuna se opet ubacijo:

– Da nisu ošli na Savu, Trkulja bi ji šibo. To si nisu tili dozvolit. Čitaj dalje.

– *Ti isti, a i mlogi drugi ko Josip Abjanić, koji je prizno da je jeo lučevine¹⁵⁷ u gostionici Stari Mikanovci u korizmi pošto ga je ispito župnik, potom Matej Milinković, obojica iz Stari Mikanovci, koji je stvarno potvrdijo da je samo jedanput jeo kobasice u znak zafalnosti gospodinu satniku*

Koševiću, a u zabraniti dan od crkve. A jelom mesa u te zabranite dane od crkve, budući da ji ti kalvini i luterani tiraju, širili su sablazan.

– Post subotom u svratištu Stari Mikanovci gotovo se nikad ne drži radi toga što gostioničar tvrdi da mora imat pripremito meso za putnike u prolazu. Savitovo sam mu da se pobrine za oprost od našeg biskupa da se tog dana dopušteno može meso jest. Vođeni njegovom slikom, jedu meso mlogi graničari u zabranite dane od crkve kako su me izvisti neki Staromikanovci. A to mi je nedavno javito i u Novi Mikanovci o korporalu Đuri Milanoviću, Tomi Ergoviću, isto korporalu, i vojniku Augustinu Schmepergeru što mi je javijo Matej Muić, stanovnik Novi Mikanovci.

– A šumar Tuna Petričević, o kome je gore već bilo riči, kažu da vrlo često s gostioničarom u Stari Mikanovci, s kojim je posebno vezan i familijaran, jede meso u zabranite dane od crkve. Gore spomeniti gostioničar uvek traži oprost u korizmi, ter ga i dobije. U civilnom području iz čiste raskalašenosti prilikom svatova, koje nastavlja i u petak, ter jedu meso, a inače razboriti mištani ako koga načuju da je jeo meso u korizmi, revno mi dojave.

– Župnik još ima dodat, kod pritužbi glede dušobrižništva u vome mistu, da gore spomenuti cigan Đuro Ort živi sam u kući u Stari Mikanovci, ter prema dojavi više moji župljana i dalje ustupa svoju kuću mlogima za vršenje svoje požude, ter je ta kuća postala bludilište. Potlje poticanja i ujedno moje pritnje da će bit radi toga podvrgnit težim tlesnim kaznama obećo je da će se popraviti.

– O direknoj psovki protiv Boga nî mi dosad ništ poznato da je neki od moji župljana to činijo, a što tu i tamo psuju viru, dušu, krv, zakon, sviću, krst i post, ne samo odrasli već i dica, kako sam gore već spomenijo, pa čak i žene, kako mi je javito o Klari Kulundžić iz Stari Mikanovci i Ani Bošnjaković iz Mrzovića, to je javno poznato. Prilikom blagosova kuća 1813. godine potužila mi se sestra protiv brata u Stari Mikanovci što joj psuje krv u kojoj se u majčinoj utrobi ranila. O kršenju blagdana nî ništ poznato. Doduše bogoslužje ne poađaje Staromikanovci koji se bave lovom, a ipak se ponekad događa da i oni prisustvuju misi.

– O javnopoizatim rodoskrvriteljima, osim što sam izložijo, ništ ne znam, al o javno poznatim bludničenjima, kako na civilnom području tako osobito na vojnom, očito je iz nōga što sam reko da obiluju. U Novi Mikanovci to čini udovica Ruža Milanović, a u Stari Mikanovci je jedna divojka, još neudana Ana, ćer Tune Karalić, zatrudnila s podsatnikom Kuzmom Svir-

cem iz Stari Mikanovci, oženitim, i rodila kopile. I đurđanački knez Martin Begović, također oženit, vidit je da ima intiman odnos s đurđanačkim divojkama. I konačno, što je najviše za oplakivat, kažu da u Novi Mikanovci postoje napose dvi žene koje imaje svoje muževe, al koje bez razlike sa svakim, pa i sa Židovima, bludniče i kurvaje se zbog jedne maramice, a napose na Blagdan sv. Bartolomeja. Te su žene Marta Paušak i Đurđa Pavković o kojima me izvisti i gospodin natporučnik Trkulja, jerbo kako je njemu javito da Židovi potlje vašara na Blagdan sv. Bartolomeja hrtimice idu. Štitit ću o drugim razuzdanostima i požudama od stranaca prilikom vašara gotovo u svakoj kući di ima posebna sobica o čemu su mi ko svojem pastiru pripovidali razboritiji župljani, al da dadu izjavu kod suda, ne odlučuju se. Poznato mi je da se za vrime bogoslužja drže u gostionicama plesovi. Uskoro nakon mojeg dolaska pokušo sam dokinit taj poganski običaj, al sam tako nesretan da sam ga osim u Vrbici jedva mogo u ikojoj filijali u cilosti dokinit. Roditelji dužno ne bdiju nad sinovima i ćerima, pa iz toga potiču bludništva, noćne skitnje kod koji kad je ples, vriđa se Bog nečistim i sablažnjivim ričima. Dana 6. rujna 1813. godine je Kristina, ćerka Jakoba Rušković, divojka, rodila kopile začeto s oženitim Andrijom Vranješević iz Vrbice.

– Vo zadnje mi je poznato i bilo je drukčje – prikinijo je Tuna Andreja, ter je on isripovido svoju istinu:

– Kristina je bila cura Andrije Vranješevića i onda se spetljala s mladim kapelanom iz Semeljci. Vranješević ji je vidijo kako se ljube i jako se naljutijo. Našo si je drugu curu i šnjom se oženijo. Kad je Kristina zatrudnila, biskup je kapelana primistijo u Mitrovicu. Divani se da je tamo zavolijo počimaljku i napustijo svećenički poziv. Kristinino dite možda nî Vranješevićovo, već kapelanovo. Velečasni Toma sve to zna bolje od mene, al o tome ne piše biskupu, već o meni i Pavi, i to samo sve najgorje. Jel ima da je reko šta dobro o nama Petričevićima?

Andrej je prolisto papire i našo:

– U Stari Mikanovci sam ja, župnik, blagosovijo dva križa koje je podigo stanovnik tog sela Đuro Petričević, pošto sam prethodno dobijo dopuštenje od dijecezanskog biskupa. Dužnost održavanja križeva u dobrom stanju ima spomeniti stanovnik i njegova cila kuća, ter njegovi potomci.

– Je I negdi piše da su Petričevići, Ručevići, Milinkovići i Babaići gradili crkvu i da je Pavo Lončarević izrađivo propovidaonicu?

– Vako je zapisano: Crkva je izgradita 1810. godine radom i izdaci-

ma općine Stari Mikanovci, zidana iz čvrstog materijala iz temelja, dugačka jedanajst i pō fati, a široka pet, sva se nalazi pod lukom, ima pod od pečene cigle, dok je pokrita drvenom šindrom. U lađi crkve postoje tri pendžera od zapada, ter dva od istoka učvrstita gvozdenim šipkama. Postoji zidani toranj s pozlatitom plejanom kupolom na kojoj stoji gvozdeni križ, a isto tako je gvozdeni križ usadit na crkvenu lađu. Kor je dugačak četir i tri frtalja fata, a širok jedan i jedan frtalj fata, leži na dva čvrsta zidana stupa. Ovalnu propovidaonicu je načinijo drvodjelja, bilo-zeleno je obojita, tu i tamo je pozlatita, smistita s desne strane kako se ulazi u crkvu. Blizu svetišta je žuta svitiljka iz legure koja visi na crvenom lanenom malom užetu povr oltara. Nadalje, postoji svilena zastava žute boje u osrednjem stanju sa slikama sv. Klare i Apolonije, ter križ koji se nosi u procesijama. Ta je crkva krasno izgradita pobožnošću sela, ter sam je blagosovijo 25. studenog 1810. godine.

– Cilo svetište krasno je oslikano, ter je na zidanim stupovima koji su odiliti od lađe crkve imitacija mramora. U lađi crkve nalaze se postaje muke Krista, Gospodina Spasitelja našeg, a na koru sa strane prema oltaru crkva je snabdivena slikom Davida kako svira liru s dva anđela sa strana, ter konačno svega devet sidećih klupa. U voj crkvi postoje tri oltara...

– Ne moraš više – reko je Tuna Andreju.

– Čini mi se da vas na Granici, Staromikanovce i Novomikanovce, velečasni baš ne voli. Ovdí na kraju piše:

– Budući da sami svećenici ne mogu narod potaknit na marljivo prisustvovanje katehezi i kršćanskom nauku, to bi tribali učinit svitovnjaci koji su mu na čelu. Ako narod ne vode slikom na pobožnost i viru, barem da ne razaraju svojom lošom slikom, što biva suprotno, napose na Granici. Ako sami svećenici budu neumorno svitlili kako svojom slikom, tako i naukom, moglo bi se spričiti mane, ako bi se mane i zločini kaznili po strogoći zakona i kažnjavanju činjenica, na priliku bi se psovači i preljubnici podvrgnili kaznama po državnim zakonima di ipak triba dilovat svitovna vlast.

– Popovi misle da se batinama može sve rišit. Njima je najvažnije da dobiju lukno, a narod nek posti što više – dodo je Tuna.

– Ovdí piše: U Stari Mikanovcima od 107 kuća samo 89 podmiruje lukno, u Novi Mikanovci 25 od 29, u Vrbici 49 od 52, u Đurđanci 48 od 49, a u Mrzoviću 52 od 53. Župnik ima manje problema kod svoji župljana, jerbo je ta župa najvećim dilom smistita na crkvenom vlastelinstvu. Župljani su mi, a napose Staromikanovci, češće dosađivali nediljama i zapovidnim

blagdanima, kad su župnik i kapelan najviše zauzeti, glede duovne opskrbe bolesnika. Inače dost marljivo zovu svećenika da podili sakramente umirućim, premda ne baš u pravo vrime za to, već kad je bolesnik počeo izdisat. Ipak, dogodilo se da su neki umrli nebrigom ukućana, što nisu na vrime pozvali svećenika. Tako su neprovidite umrle u porodu Magdalena, žena Kuzme Marinovića iz Đurđanci, Lucija, žena Luke Štajdera iz Mrzovića i Ana, ćerka Tune Bošnjaković iz Đurđanci stara 13 godina. Zaskočit smrću od angine umro je Ivan Vičić iz Vrbice i Marko Markovac iz Đurđanci.

Bać Andrej je počeo zivat. Reko je da je gladan. Uzo si je sam slanine, kiselog kupusa i kruva. Tuna je ošo u sobu di je bila Manda s dicom. Mali Antun je proodo, a Kristina je curica koja se već brine za brata...

Stari profesor Josip Bogdanić probudio se prid podne. Odmirivši Mandu, malo se iznenadijo.

– Od čega ti je trbuh tako nabubrio? Što si jela da si se toliko udebljala? – pito je ženu prid porodom.

– Nisam ja bila proždrljiva, već moja druga. Ona voli kobasicu – odgovorila je pogledavši se ispod trbuva.

– Ja mislio naručit jednu bečarsku pjesmu – reko je profesor na šta je Manda zapivala tijano, a malo potlje pridružila joj se Jakobova Ana:

Avoj Jozo, moja mila lolo,
kad si bečar ko te ne bi volo.

Diko Jozo, dojdí priko plota,
ti si momak, tebi nî sramota.

Cvitak plavi Jozu mi pozdravi,
a crveni, dovedi ga meni.

Diko Jozo, oš večeras doći,
oćelmo se poljubiti moći.

Ide Jozo priko jasenika,
blato gazi pa meni dolazi.

Jozo ljubi, al ne stiskaj zubi,
ne pravi mi staza po obraza.

Na kraju je zagudijo i profesor Joza:

Idem šorom, idem curi kradom,
sve po ladu da me ne poznadu.

Osvrnijo se onda livo i desno i pito:

– A gdje je Pavina Luca?

– Evo me – prozborila je Luca na vratima.

– Jetrvo, jel te dádo opet potiro? – javila se u šali, al otrovno, Manda, što nî baš njen običaj.

– Nî, jerbo sam se sama vratila kad sam došla na pô puta. Već sam se pomirila s Pavom. Nâ Suratlića kuja ga je obrlatila i on jadan nî se zno izgovorit. Ona ga je navrkala da dođe pod gamaru. Nî mogo kast neću i ni kriv što ga vole žene ko i tvog Tunu.

– Tunu vole cure – dodala je Jakobova Ana.

Bać Andrej nî slušo vaj divan i pivanje. Kad se najeo, zanimalo ga je lukno i nadovrzo¹⁵⁸ se Jakobove Ane. Ona mu je rastumačila sve:

– Župnik od svakog bračnog para dobije jednu mjeru¹⁵⁹ žita, a od udovca i udovice pola mjere što bude na ciloj župi oko šesto i pedeset mjera. Osim toga, župnik od svake kuće prima jedan sir, sekstor¹⁶⁰ masti, jednu plečku i jedno pile. Od svake udate žene dobije dvanajst, a od udovica šest svežnjića lana. Svaka kuća daje u vojnom području pet pinta¹⁶¹ vina, a u civilnom području ne daju vino, al zato obrađivaje dva župna vinograda, tako da župnik u civilnom području dobije iz vinograda oko trideset vidara¹⁶² vina, u vojnom iz filijala Stari i Novi Mikanovci samo deset vidara.

– Triba li posebno plaćati krštenja, ukope, vjenčanja i slično?

– Kako ne bi tribalo! Krštenje je sedamnaest krajcara, vinčanje jednu forintu i trideset krajcara, ukop jednu forintu, a ukop dice koja nisu pričestita u Paoriji petnajst krajcara, a u Granici trideset, uvod porodilje sedam krajcara, navišćenje devet u Paoriji i sedamnaest u Granici, pivana misa jednu forintu, tija trideset krajcara. Plaća se još zvonjenje kad neko

158 nadovrzi – navaljivati, dosađivati

159 mjera – jedinica za obujam; 1 mjera = 62 l

160 sekstor – mjera za težinu, 0.56 kg

161 pinta – jedinica za obujam; 1 pinta = 0, 47 l

162 vidro (vjedro) – mjera za tekućine; 56 l

umre i zvonjenje na ukopu i to različito u Paoriji i u Granici.

– Zašto su cijene različite?

– Tako je odredijo biskup Mandić.

– Kolike su dnevne plaće?

– Dnevnice se računaje od izlaska do zalaska sunca. Žetalac i kopač dobivaje sedamnaest krajcara, rukovetač i kosac dvadeset i jedan, a zidar i tesar dvadeset i sedam.

Kolko košta jedna mjera žita?

– Jednu forintu.

Pojavijo se iznenada Pavo koji je zadužit za ratarstvo u zadrugi Petričević i bać Andrej se šnjim raspripovido o obradi zemlje u Austriji i Mađarskoj. Andrej je Pavi pridložijo da proba s tropoljem¹⁶³, ter mu ga detaljno rastumačijo. On se zadivijo i sve privatijo. Meni je potljem po Andrejevom pridlogu izložijo svoj plan za našu zemljoradnju:

– Imamo skoro dvisto jutara, dvadeset i pet su livade, tri jutra su šume, dva jutra je voćnjak, dva vinograd i jedno jutro je bašća. Znači ore-mo sto šezdeset pet jutara. Prvo polje od pedest pet jutara zasijat ćemo pedest jutara žita i pet jutara kravarice, drugo polje isto od pedest pet jutara biće kukuruz, a treće ćemo vako raspodilit: dvanajst jutara graška, petnajst zobi, deset ječma, deset graorice i priostali osam krompir, lan i konoplja. Iduće godine nô šta je bilo na prvom polju sije se na treće, s trećeg prilazimo na drugo, a s drugog na prvo i tako redom. Žito dolazi potlje graška i ostalog. Prvo oranje, za njeg triba bit jako plitko, drugo potlje kiše, kad iznikne korov, duboko, a trećak prid sijanje. Sijat ćemo ko i dosad rukom i dobro je ako se sijanje završi do Sisveta¹⁶⁴. Žetva će trajat oko petnajst dana. Kosit će desetak kosaca i za njima rukovetat isto tolko žena. Snopove nek vežu tri il četvr vežača. Njima će pridveče svi poslenici pomagat slagat snopove u kršće i tako nek ugaraje dvadeset dana. Ako naiđe oluja i razbaca snopove, moramo ji prokisle osušit i nanovo složiti. Potlje ugaranja, uvažat ćemo snopove u guvno i slagat ji u gamare, ter vršit konjima. Vršaj mora bit okrugal, konji će kasat rubom kruga i gazit klasje. Prinos će bit od dvadeset do trideset vagana¹⁶⁵ po jutru. Taki mora bit i prinos ječma, zobi malo više, a graška malo manje. Žito i ječam spremat ćemo u ambare. Zemlja će se potlje žetve đubrit i pri zime duboko orat. Na nju će se u proliće sadit kukuruz. U njega ćemo još metat bundeve i grā.

163 tropolje – poseban raspored uzgoja različitih usjeva

164 Sisvete – blagdan Svih svetih

165 vagan – mjera za obujam; 62 l

Kukuruz u klipu mora bit duplo više po jutru od žita.

Pavo je 1809. u dogovoru sa mnom nastoje da se što pri obere kukuruz i posije. Kažu stari da je dobro ako glavni radovi budu gotovi do Martinja. Okišalo se pa smo zadnje njive zasijali nekoliko dana pri Svete Kate. Do prvog sniga dovezli smo bundeve, a kad je zabililo, obavili smo svinjokolje i počeli pripremat alat i sve šta treba za posov u šumi. Tuna i ja smo izvidili di su najbolji rastovi i sve dogovorili s lugarom.

Tuna je jedva dočeko da zapovida poslovima u šumi. Odmalena je tijo bit šumar i svidijo mu se jako moj pridlog da u zadrugi bude glavni za drva i građu. Sad je više od mene prionijo biranju, rezanju i privoženju greda. Prizno mi je da će valda bar malo odagnat teške misli o Rezi Lončarević. Brine ga najviše što će Reza loše proć u životu. Od njega je mlađa jedanajst godina i ne izlazi iz kuće. Živi ko baba od sto godina. Mora joj pomoć i istirat iz nje bezvoljnost i tugu. Došo je zato kod nje. Ponudila ga je vinom i salenjacima. I sebi je natočila pô čaše. Bila je jako tužna.

Šutili su i gledali se. On ju je pomilovo po ruki. Poljubijo ju je. Nî se opirala. Proključala je za čas.

– Volim se ljubit s tobom. Mogla bi cili dan – šapnila je. Tuna je zaustijo da je pita jel se volila ljubit s Perom Babajić i njiovim Ivanom, al je odusto.

Drugi put su se njija dvoje našli kod gostioničara u posebnoj sobi. To je vidijo Matej Muić iz Novi Mikanovci i izdo ji velečasnom. Potlje nekoliko dana neko je dočeko Mateja u mraku i primlatijo ga. Nikad se nî saznalo ko ga je izlemo štapom po leđima i glavi, a kad je spo, taj nepoznati ga je šutke još nogama udaro di je stigo.

Tuni se u međuvremenu rodila ćer Ana i dok je Manda dojila dite, on je s Rezom ličijo svoju i njenu tugu u Nikolića slami. Ispostavilo se da se Pavo sastaje na istom mistu s komšinicom Stanom Suratlić.

Bila je misečina i Reza je čekala Tunu u metlama malo dalje od gamare. Vidla je kad se došuljo Pavo. Malo potlje mu se pridružila Stana. Tuna bi naletijo na misto di su ležali njija dvoje da ga Reza nî upozorila i pozvala sebi u metle. Obadva ljubavna para otkrila je te godine stara Suratlička, Stanina svekrva, u lito potlje Bartolova pod našom gamarom i obavistila velečasnog Tomu Crndića, šta je on zapisao u Vizitacijama. O tome se pročulo u ciloj okolici, pa su visti o bludničenju naši Petričevića došle do biskupa pri župnikovog dokumenta. Ja sam moro ić kod starog dobrog profesora Josipa Bogdanića, našeg bać Joze, molit za brata i bratića

da izbignu dvadeset pet na tur. Reza i Stana bi sigurno dobile dvostruko. Uspijo sam.

Ko šumar, Tuna je bijo savistan i vridan, a nî bijo lîn ni kod svoje Mande, ter je dvi godine potlje male Ane došo na svit jedan delija¹⁶⁶ Luka. Manda je sve riđe išla u kolo. Posvetila se dicit i njima pivala uspavanke. Bila je brižna majka, a i Tuna otac kaki se može poželit. Ipak, nî prikido s Rezom, al se nisu viđali često. Po njegovom svaćanju, dosadili bi si da su svaki dan skupa.

Poslovi u šumi nisu išli kako sam zamišljio. Tribalo nam je četir godine da porušimo dvisto rastova, da ji dovezemo kući, odelamo i složimo nekoliko veliki rpa visoki fat i više. Između redova izradite građe metali smo letve radi sušenja drveta. Posebno su bile složite grede, posebno rogovi i tako redom. Velikim testerama¹⁶⁷ sami smo rezali daske i od njija pravili letve.

U nekoliko godina, dok smo pripremali građu, štošta se desilo u našoj zadrugi. Rodilo se sedmero dice i to šest muški. Tuna je, kako sam već reko, dobijo 1812. sina Antuna, a godinu potlje ćer Anu, Pavo i ja 1810. Antuna i Živka, ja 1813. Ivana, Tuna 1815. Luku. Lovri se zadnjem 1816. rodijo Pero kad je njegov prvi sin Živko imo deset godina, pa se pobožna Jakobova Ana nasprdala da se jahačica Kata galopirajući na svom žeravu znala dosad tako pomaknit u sedlu kako ne bi uvatila zeca. Sad joj je sigurno konj posrnijo, a nju je trefilo nešt iz raja od čeg joj je naraso trbu. Tijo sam i dalje što više ispravljat greške bivši gazda zadruga Petričević koji su furtom sve članove samo tirali radit i sticat zemlju. Slavili smo zato rođenje svakog diteta. Bilo je vina i rakije, žene su pripremile kolače, pekli smo janje na ražnju, a Jakob je sviro gajde. Njegova Ana i Pavina Luca pivala su i orilo se do neko doba noći. Tunina Manda nî vesela ko nekad, iako se trudi nadvladat bezvoljnost koja ju je šćepala.

Puno smo i tugovali. Moja Apolonija prva nas je 1809. sve zavila u crno. Imala je pet i pô godina kad je umrla od gronice grla¹⁶⁸. Bila je posebno lipa, vesela i pametna curica. Znala je sva slova i mogla je pročitati neke riči. Lipo je pivala i furtom je trčkala. Obećo sam joj da ćemo se na poklade obuć u bušare¹⁶⁹ i vozit u kolima i tom se jako veselila. U veljači je

166 delija – junačina, hrabar, silovit čovjek

167 testera – pila

168 gronica grla - dijalektalni naziv za difteriju

169 bušari - maškare

počela kašljucat i mislilo se da je obična prilada. Puno sam tija dana radijo u šumi i nisam vidijo kako se njeno stanje pogoršava. Nateko joj je vrat i nî mogla disat. Nî imala zraka i bilo je teško za gledat kako se muči. Umrila je 11. ožujka. Žena me krivila da me nî bilo briga za ćer, već za grede.

– Raspredo si s nim starim ludovom o tome šta je bilo prî sto godi-na dok se naša Apolonija tušila u kašlju! – ponavljala mi je stoput.

Moja vinčana žena nî tila da osim Apolonije imamo još dice. Sad je u najvećoj tugi prominila mišljenje i za malo više od godinu dana, 13. srpnja 1810. dobili smo Antuna, a potlje tri godine Ivana. Ona se uvijek puno molila, a naročito nakon smrti ćeri. Velečasni Toma joj je savitovo kako bi bilo jako korisno ako bi napravili dva križa koji će nam čuvat dicu od bolesti i to jedan u selu, a drugi u Glavniku na njivi. Postavili smo ji i uredili potlje did Grgine smrti. Dogovorili smo se da vaj u selu bude ispid kuće did Ive, brata did Grginog oca Martina. Velečasni je 1811. taj križ posvetijo svetom Ivanu Krstitelju u spomen na did Ivu, tako da 24. lipnja ne radimo, a križ u Glavniku na njivi svetom Roku, zaštitniku marve di se svi molimo 16. kolo-voza.

Molitva nam nî baš puno pomogla. Moj Antun je umro 2. prosinca 1813. Tad je Ivan imo devet miseci. Bila je mećava kad smo ga saranjivali, a moja žena je urlikala i vrištala. Dobila je slom živaca. Navršila je 48 godi-na i mislila je da nî više za rađanje. U nju se uvuko stra da će nam umrt i Ivan. Govorila je kako sam križ tribo postaviti ispid naše kuće, jerbo u kući pradinog brata Ive nî umro niko od dice.

Prî početka gradnje kuće triba pripremit gvožđe. Pavo je prid Petrovo 1818. godine pošo u Đurđance naručit eksere, klanfe i klinove kod kovača Josipa Krušeca za kojeg su udali njegovu neprižalitu ljubav Martu Vukovac. Nado se da će je skobit. Obrijo se, počeshljo i obuko mîšno ruvo. U bašći je ubro crvenu ružu, zamoto je u otarak, metijo u torbu i daće joj ako bude prilika. Stari Krušec za nju ne mari i možda će je moć poljubiti. Ponijo joj je još licitersko srce¹⁷⁰ koje je za nju kupijo lane na Bartolovo.

Al kovačnica je zatvorita, a ispid kuće se skupilo dost svita.

– Šta se desilo? – pito je Pavo nepoznatu ženu koja ga je detaljno izvistila:

– Marta se obisila. Maloprî su je našli. Pripovida se da ju je noćas čojek uvatijo u krevetu s Nikolom Trepšić. Župnik je zno za Martu i Nikolu i

¹⁷⁰ licitersko srce – ukrašeni kolač u obliku srcā

opomenijo je Nikolu, al je on prezrijo župnikove opomene. Zla dila su obilodanita i zato si je Marta sama prisudila. Sve je javito Virovitičkoj županiji po redovitom županijskom sucu Kissfaludyu u đakovačkom kotaru i odredito je da se Nikola Trepšić prid svima kazni najstrože ispid općine. Sad će ga valda još malo dovest svezanog i bičevat. Već su doneli siniju priko koje će ga poleć.

Pavo se odma okrenijo prema kući. Kad je došo do šume Cerik, stô je pokraj puta. Iz torbe je izvadijo ružu. Odmoto ju je iz otarka i zagledo se u nju. Potekle su mu suze. Položijo je crveni cvit na rub šamca u travu. Dugo je nepomično nalaktiti sidijo. Razbijo je glavu pitanjem ko je kriv za Martinu smrt. Možda njena máma šta joj nî dala za njega, il njegova máma koja je Martinov priotela momka. Njegov otac Blaž isto tako nî tribo prada-avno ostavit trudnu curu i dozvolit da ga zbobrjna¹⁷¹ druga.

Pavo je ipak krivijo sebe najviše. Moro je, a mogo je, svakako ranije ić naručit kovanje gvožđa. Da je Marti prî pô godine dô ružu i srce, ne bi sigurno noćas bila s tim Trepšićem. Bez obzira šta mu je ona prî dvajst godina rekla da joj ne dolazi u Đurđance, tribo je doć, jerbo je ona sigurno tila da dođe i sve bi bilo drukčje. Ko šta je ona njemu stalno bila u glavi i nî je mogo zaboravit ni sa Suratlićkom u slami, ni kod Milanovičke u Novi Mikanovci, bistro je ko suza da je i ona na njega mislila još više, a naročito danas. Zamišljala je njega na sebi dok se volila s Trepšićem. Zadnja rič koju je prošaptala bilo je sigurno njegovo ime.

Velečasni Toma se isto tako nî moro mišat kako se mišo. Ako nî tijo pomoć, nî tribo ni odmagat. Kad je taj Martin švaler Nikola odbacijo njegove opomene, možda je baš on obavistijo starog kovača s kim mu bludniči žena što sigurno nî bila Božja volja, već vražja.

Sitijo se Pavo srceta s ogledalcima u svojoj torbi dok je bulaznijo o krivnji za tragediju. Nî se uplašijo da bi njegova Luca pošla svojim kad bi vrndala po torbi i našla srce, jerbo bi se vratila prî nego šta bi do svoji stigla, već je tijo dokrajčit šnjim. Uzo ga je u ruku i gleda, a onda ga položijo uz ružu:

– Nek ga pojedu zviri!

Godina 1818. bila je posebno žalosna za Mandu i Tunu. Dok smo pravili ciglu za kuću, od gronice grla su umrla njiova dica: 8. sičnja sedmomisečna Apolonija, 29. rujna šestomisečni Jakob i 12. listopada trogodišnji

¹⁷¹ zbobrjnati – uhvatiti, pokupiti na ružan način

Luka. Nekad vesela i uvik dobro raspoložita Manda je, ko i svaka mater, teško podnila smrt troje dice u devet miseci. Ostalo joj je još troje, i to trinajstogodišnja Kristina, petogodišnji Antun koji je već zno čitat, pisat i računat, i četverogodišnja Ana. Za njija i čojeka ona triba živit. Nî lako smoć snage za to, al će učinit sve da nadvlada tugu.

Manda je i dalje volila Tunu i znala je da najviše zbog njega i njegove ljubavi ne smije žalovat, već pokušat bit ona stara, raspivana i razigrana. Nî virovala, nit je marila za selske tračeve kako je ostala bez troje dice zato šta je pivala u kolu. Stalno joj je najveća potpora bila Reza koja se još nî udala i koja ju je kad je zatrudnila sedmi put, misec dana potlje saranjivanja svog trogodišnjeg anđelčića Luke, nagovorila da ne ide babici, već da rodi jerbo s trideset i šest godina nî stara. Potlje dugo vrimenta njija dvi su zapivale u bašči, malo drukčije pisme. Manda je započinjala:

Alaj pivam ko da mi je lako,
na srcu mi leži svakojako.

Ja ne pivam šta se meni oće,
već od moje tuge i teškoće.

Oko suzu niz obraz proliva,
moju dicu zemljica pokriva.

Da je umrt kad je kome volja,
ja bi prî neg mila dica moja.

Ajde dragi da brojimo jade,
da vidimo ko više imade.

Misec dana prî poroda Manda je s Tunom išla u Ivankovo na kirbaj. U povratku je ona ostala sama na misi u Novi Mikanovci, a on je ošo u šumu. Kad je došla kući, napisala mu je pismo kako joj je bilo dok je odala prema kući:

Ljubavi moja, zdravo! Ja sam kući išla sama. Imala sam divnu priliku da u sumraku koji je polako pado zamišljam da smo još uvik zajedno. Odamo stazicom izvan sela i držimo se za ruke nako ko na kirbaju. Mogli

bi se poljubit bez strā da će to vidit neko od poznanika, jerbo nikog osim nas ne bi bilo u blizini. Probaj zamislit: blagi suton, osama i mi zaljubiti i sretni, a oko nas zlatna i zelena polja, slična isprepletenim valovima uzavrilog mora koje šumori najprvo tijo, pa sve jače ko da piva himnu neumrloj ljubavi. Teške vlati koje se pri najmanjoj struji povitarca saginju duboko prema zemlji ko da se klanjaje nećem il nekom kog mi ne vidimo, al zato ko da tim više osićamo njegovu prisutnost. A na nebu misec, pun i svital, ko zlatna dinja. I začas, zrak se ispuni njegovom svitlošču, a priroda odane novim čarima. Vitrić zašumori nekud blaže, zanosnije, a s obližnji livada prospe se iljadu zamamni mirisa, sve jedan ugodniji od drugog ko daleki poziv blažene sile čiji slatki jaram nosim dugo u svom srcu. Šta misliš kako bi bilo kad bismo se pridali posve osićajima, kad bi se odazvali zovu ljubavi i pošli negdi da u prirodi okusimo sve njene slasti. Bilo bi divno, al nažalost ja to mogu samo zamišljat, bar za sad. A potlje? To ćemo vidit.

Mili, kad se jako umoriš od posla, pomisli na me i vidićeš, umor će nestat.

Dragi!
Ne želim ti svoju sreću,
jerbo je malena,
već ti dajem svoju ljubav,
jerbo je iskrena.

Nemoj očajavat,
kad ti srce plače.
Zlo ako i pobidi,
opet nî najjače.

Sve šta bi ti kazat tila,
dvirična bi priča bila:
Volim te!

Tuna je našo pismo ujutru kad se probudijo. Mande nî bilo u krevetu.

Meni je od prvog dana gazdovanja najvažnija bila sloga u zadrugi i mislijo sam da je ona dobra. Nî bilo velikī svađa, a mala neslaganja oko ne-

važni sitnica nisu vridna spomena. Žene su se kačile oko toga kako i koliko treba žalovat za nekim ko umre. Moja Magdalena je smatrala da za svakim umrlim članom zadruge treba nosit crninu i ne pivat godinu dana, a Tunina Manda je mislila da bi tako mogli furtom za nekim žalit mada joj je umrlo troje dice. Po njenom, umisto plakanja treba što prî rodit i što više radit, ter je ona osim svoji stari obaveza, još dojila krave, kopala, kuvala, a s čojekom je u krevetu nî bolila glava.

Ja sam u vezi žalovanja mislijo slično ko i Manda i nisam zabranjivo Jakobu svirku i podučavanje momaka u sviranju. Nisam imo ništa protiv da se nekoliko nedilja potlje svakog ukopa zaigra ispid naše kuće kolo. Da bi se cure udale i momci oženili, moraje se upoznat i sparit.

Nastavite su rasprave i o ženidbi. Nî dobro da stari odluče ko će kog ženit i da ko ja cili život čeznu za drugom. Lovro i njegova Kata su trenutno najveći zagovornici mišljenja da momcima i curama ne treba pripustit odlučivanje s kim će živit do groba. Mladi su blesavi i zatelebaje se u neku lûdu kojoj su svi od matere i oca do baba i praidova jedan gorji od drugog. Šta da se recimo njiovom pametnom, vridnom i poštenom Živku tako svidi neka ko Reza il Kata Lončarević kod koji su išli oženiti ljudi. Dost je momaka, a i oženiti, koji su ludovali za njima i sreća da se Kata udala u Ivankovo, pa su je vald zaboravili, a bilo bi dobro da i Reza ode što prî i što dalje. Reza kaže da se neće udavat. Pametna žena može imat dite i bez udaje i izgleđe da to ne divani bez razloga. Motre je babe i procinjivaje kako joj raste trbušćić.

Pavin Ivan je pri svršetku svoje vojne obuke. On je od desete godine pokazivo vojničke sklonosti. Igro se sabljom i strilom, a kad je mogo pomoć oko marve, nî tijo. Ni u polju nî volijo radit ništa. Did Blaž ga je od mali nogu podučavo bacat nož i baratat mačem, a potlje i revolverom i on je satima isprobavo šta mu je dida pokazo. Jako se volijo zabavljat vatrom i tako je ko sedmogodišnje dite zapalijo gamaru. Kad su ga potlje grdili i pitali oće još palit slamu, on je reko da neće jerbo više nema slame. Sva je već izgorila.

Ivan je furtom divanijo da će bit kapetan u Beču ko praidin brat Andra. Svi su mislili da će prominit mišljenje. Naročito je majka Luca bila protiv vojničkog zvanja, al džabe. Proletilo je šest godina otkako je sa Stipom Vukovačkim ošo od kuće. Na prvom dopustu odradijo je borilačku praksu u zarobljivanju i batinanju Trkulje, a sigurno niko drugi osim njega nî isplatijo Muića za dojavljivanje popu ko spava u sobici kod birtaša. Malu

maturu iz ljubavne teorije i prakse položijo je s Rezom, a sad ko iskusni ašik ide nekoj Tomićki u Šarengard. Uskoro će u Petrovaradinskoj tvrđavi branit domovinu od Turaka. Kad dođe kući opsidnit je samo tvrđavom. Ne zna ništa drugo divanit već o njojzi. Slušo sam ga pozorno, ko i u mladosti sve koji su mi divanili nô šćim su bili zaokupiti:

– Ta tvrđava je Turcima važna i stalno priti opasnost da će je zauzet. Kad su Osmanlije osvojile Beograd 1521., ona im je bila trn u oku. Oko nje su se mučili pet godina. Imali su velike gubitke i nakon duge opsade i puno neuspili pokušaja, njom su ovladali 15. srpnja 1526. Držali su je sto šezdest godina. U kršćanskoj ofanzivi od 1683. do 1699. austrijska vojska ju je oslobodila 1687. Da bi spričila protunapad, ubrzano ju je bolje utvrđivala, al nî bilo asne. Turci su je uspili zauzet, al srećom za kratko. Tvrđava je opet oslobodita 17. kolovoza 1691. Odma su izradite dvi obrambene crte sa četrnajst iljada vojnika, među kojima su bili ko kadeti Petar Petričević, Ivan Vukovac i Andrija Ručević. Zadnji veliki turski napad odbijen je 5. kolovoza 1716. U to vrime su naši kuražni momčine već bili u Mikanovci oženiti i skućiti. Eugen Savojski je tada s osamdest iljada vojnika porazijo dvisto iljada Turaka koje je vodijo Damad Ali-paša.

– Vojno nadograđivanje tvrđave nastavito je potljem, jerbo je osmanska granica blizu. Izgradita su četverokatna podzemna skladišta i odnici dužine dvi ugarske milje od koji neki vode ispod Dunava do Neusatza.

– Petrovaradinska tvrđava je jedna od najjači utvrda u Evropi. Trenutačno ima četr iljade vojnika i osamsto topova i za njenu obranu pridviditi smo Stipo Vukovac i ja.

Ivanovom divanu o tvrđavi nî bilo kraja, a mene to nî previše zaoкупljalo. Ne osićam stra od Turaka i onda ni koliko ima vojnika i topova nî mi važno ko gradnja kuće. Odlučijo sam zato kast Ivanu kako ćemo nastavit divan potlje. Možda sam slično tribo postupit više put dosad. On me je svatijo i nî se ljutijo. Pito je šta radimo i kako nam ide priprema za gradnju kuće.

– Privarijo sam se najviše u procini vrimenta za izradu građe – kazo sam mu i onda sam se ja njemu raspripovido bez kraja i konca:

– Mislijo sam da će bit gotovo za dvi godine. Usporavalo nas je što smo svi tili da svako srušito drvo bude ravno i debelo koliko triba. Za gredu je moralo imat promir najmanje dvanajst coli. Ako je tanji kraj imo jedan manje, rušijo se drugi rast. Nâj nevaljali iskoristijo se za nešto drugo. Šume

je bilo koliko oš. Koj bijo vridan, mogo si je napraviti deset kuća. Za tovarjenje šest fati dugački i na najtanjem dilu dvanajst coli debeli stabala na vlake, uvijek smo Tuna i ja smislili neko pomagalo. Prvo smo srušilo deblo¹⁷² konjima dovukli do mista di ćemo ga dić toliko visoko da pod njega podvučemo vlake. Od alata smo imali, uz velike testere i sikere, još klinove, lege¹⁷³, jake jedeke, lance, teze i kolature.

Ivana ni uopće zanimala građa za kuću, a ni drugo. To sam odmah vidio. Nisam mu kazao kako je mene, a i Tuna rad u šumi od zore do mraka spasio da ne poludimo od tuge. Često mi je prid oči dolazila moja Apolonija u vezenoj rubinici i malom oplečku pivajući, i tada su mi navirale suze. Tuni su isto puno put oči bile pune suza kad su mu došle u glavu slike umiranja u najvećim mukama njegovi Luke, Apolonije i Jakoba. Obadvojici nam ni bilo svedno ni kad je umro Jakobov i Pavin bratić Joza u najboljim godinama ostavivši iza sebe jedno dite, desetogodišnjeg Vinka. Imo je samo četrdeset i pet godina. Priladilo se i ošao je u grob za mesec dana. Možda ćemo i mi tako za koji dan. Svi ćemo sigurno priti potlje od nečega. Umrt se mora i to je najveća pravda na svitu, ali dok smo živi ne treba o tome previše razmišljati, već spas naći u radu.

Kad je s građom na jedvite jade bilo gotovo, odlučio sam da se pečenje cigle odgođi za godinu dana. Ne vredi srljati ko bez glave. Zato sam išao s Jakobom gledati nekoliko ciglana kako rade i smisliti kaka triba biti naša. Biće dost da u njoj rade petorica. Za jedan dan mogu napraviti dvisto komada. Ako neki dan bude loše vrijeme, može se računati da će se nediljno izraditi iljadu. Tribaće sto dvadeset nedilja. Kako godina ima pedeset dvije nedilje i kako se ne može raditi kad je zima i snig, ispada da ćemo se oko cigle zadržati više od tri godine. Prvi početka gradnje još moramo izraditi crip tako da nećemo moći zidati do devetsto dvadesete.

Jakob će biti glavni za izradu cigle. Ima trideset šest godina, a njegova žena Ana je tri godine starija od njega. Oženili su se prvi dvanajst godina i četiri godine Ana ni zanimala. Kad je rodila ćer Barbaru, njoj sreći ni bilo kraja. Trajala je prekratko, jerbo je mala Barbara živjela samo osam dana. Njima dvoje dali bi sve na svitu za dite. Ali ne gube nadu i trude se.

Pri izradi cigle i cripa Jakobu će pomagati Vinko pokojnog Joze i devetogodišnji, jako vridni, Lovrin Živko, a po potrebi uključivati će se se-

¹⁷² deblo - stablo

¹⁷³ lega – prečka za utovar i istovar klada

damdesetogodišnji Božo, otac Jozin i još golobradi Pavin Marijan.

Pravljenje cigle je konačno krenilo. Prvi su dan dovežena dvojica kola zemlje iz Glavnika od nasipa kanala koji ide prema Mrzoviću. Zemlja je čista i sitna tako da će se lagano od nje napraviti gusto blato. Vinko i Živko su od dasaka načinili sanduk u kojem će mišati zemlju, vodu i pljevu¹⁷⁴ kako bi dobili smisu za ciglu, a Jakob je napravio kalup koji je petinu cola duži, desetinu širji i petnajstinu cola višji od gotove pečene cigle. Ostrugo je daske kalupa da budu iznutri što glatkije. Neko od mlađi je donio kačicu, napunili su je vodom i sve je spremno za zgotovljivanje cigle.

Dok su Vinko i Živko mišali i gazili blato, Božo i Marijan su postavili tri široke planke na koje će redati prisne cigle. Jakob je sve nadgledao. Nekoliko put je rekao da blato mora biti gušće. Metio je šaku sitnog piska u kalup da se ne zalipi cigla za dasku i u njega je istrešena prva lopata blata. Jakob ju je nagnječijo i poravno da bude malo višja od ruba kalupa. Uzo je onda tanku žicu od tambure razapetu na luk i šnjom odrezao gornju stranu. Mladi ciglari su s posebnim zanimanjem čekali kaka će cigla biti kad je istrešena iz kalupa. Zadržali su se kako je ispala. Vinko ju je postavio na pripremljenu planku da leži u bočnom položaju. Za čas je bila gotova i druga. Nju su odmaknili od prve za prst. Kad je zazvonilo podne ostalo im je izraditi još deset kako bi ispunili normu od dvisto. Napravite cigle prikrili su daskama i one se moraju sušiti najmanje deset dana.

Potlje užine počelo je zidanje peći za pečenje cigle. Pridvidito je da se u njoj odjedanput može sušiti četrsto komada. Za deset dana, dok bude tribala, sigurno će peć biti gotova.

Plan za drugi dan je da Živko i stari Božo idu u šumu po drva, a ostali će praviti drugu turu prisne cigle i nastaviti zidati započetu peć koja će biti dugačka i široka jedan fat, a visoka tri frtalja fata. Imaće s jedne strane odžak, a s druge otvor kroz koji će se ložiti, ter unositi prisna cigla i iznositi pečena.

Ja sam istom treći dan došao vidjeti kako ide posao i pofalio posljednje. Za četrnaest dana iz peći su izašle prve pečene cigle. Bile su točno dugačke, široke i debele koliko smo hteli. Pečenje cigle su se po Jakobovoj naredbi odvajale u posebne štosove i one će ići u temelj i u prvi po fata zida. Bile su tvrde ko kamen i sigurno neće upijati vodu.

Radna grupa za cigle radila je s posebnom voljom. Malo se promijenila u rujnu, jerbo je Vinko ošao u Vinkovce u gimnaziju, a na njegovo je mjesto uskočio Pavin i Jakobov otac Blaž. Posao se uodio. Dolazili su komšije

¹⁷⁴ pljeva – ljuščice žitnog zrna koje pri vršidbi otpadaju

gledat pravljenje cigle i čudili se. Jakob je sve čvrsto držo pod kontrolom. Ko korporal u vojski zapovido je dovoženje zemlje iz Glavnika, pljeve i slame s guvna, drva iz šume, donošenje vode s bunara, ter odvoženje i razvrstavanje pečene cigle da bude što bliže budućoj kući kako se ne bi morala daleko nosit kad se bude metala u zid. Prve godine napravito je trideset iljada cigala. Druge godine počelo se praviti crip. Jakov je izradio kalup i za crip. Svaki crip je moro imat nos i on je to rišio na poseban način. Zanimljiv je bijo njegov izum kalupa za lobure¹⁷⁵ koje će bit navr krova.

Jakobu je svako majstorisanje oduvik išlo od ruke, ali morilo ga je furtom drugo, a to je što njegova Ana nikako da zatrudni. Nijedanput ni krivijo nju što nemaje dice.

– Možda je krivnja na meni – reko bi nima koji su tako šta spominjali.

Treće godine ciglarenja, Jakob je od Uskrsa kašljio i osiće slabost. Posov je išo sporije, a došlo se samo do osamdest iljada cigle i osam iljada cripa. Triba još trećina i jednog i drugog. Četvrtu godinu njemu je bivalo sve lošije. Umro je 28. studenog 1819. u četrdesetoj godini života. Pridvilita cigla i crip bili su bez njega gotovi istom za tri godine.

Vinko pokojnog Joze briljirao je u gimnaziji. Posebno mu je dobro išla matematika. Sam je otkrio neke zakonitosti s brojevima. Tijo se svima pofalit s nīm šta je izmislio. Pokazivo je papir sa šumom brojeva kaki je nekad davno imo pokojni did-čičo:

Tablica čudni veza među brojevima:

1 x 91 = 091
2 x 91 = 182
3 x 91 = 273
4 x 91 = 364
5 x 91 = 455
6 x 91 = 546
7 x 91 = 637
8 x 91 = 728
9 x 91 = 819

– U tablici izlaze umnoški u kojima su cifre jedinica i stotica uvek za jedan veće, a desetica za jedan manje – pojašnjavo je Vinko, al ga, izgleđe, skoro niko ni svatijo i vidijo od njegove rabote neku asnu. On je uporno

¹⁷⁵ lobure – pesebni crijepovi koji se stavljaju na vrh krova

govorijo i o drugim zanimljivostima:

1 x 9 + 2 = 11
12 x 9 + 2 = 111
123 x 9 + 2 = 1111
1234 x 9 + 2 = 11111
12345 x 9 + 2 = 111111
123456 x 9 + 2 = 1111111
1234567 x 9 + 2 = 11111111
12345678 x 9 + 2 = 111111111
123456789 x 9 + 2 = 1111111111

9x7=63
99x77=7623
999x777=776223
9999x7777=77762223
99999x77777=7777622223

9x8=72
99x88=8712
999x888=887112
9999x8888=88871112
99999x88888=8888711112

9x9=81
99x99=9801
999x999=998001
9999x9999=99980001
99999x99999=9999800001, itd.

11x11=121
111x111=12321
1111x1111=1234321

.....

111 111 111x111 111 111=12345678987654321

Ako u računu **12x12=144** broj 12 napišemo obrnutim redom dobit

ćemo rezultat isto obrnitim redom **21x21=441**. Isto vridi i za ve račune:

13x13=169	31x31=961
102x102=10404	201x201=40401
103x103=10609	301x301=90601
112x112=12544	211x211=44521
113x113=12769	311x311=96721
122x112=48864	221x221=48841

Ja sam Vinku postavijo zadatak koji sam čuju od did-čiče i sa kojim sam se mučijo misecima. Uspijo sam ga rišit, al teško. Zanimalo me oće znat Vinko. Vako glasi:

– Važno je dobro brojit. Kolko imaš ovaca najlakše ćeš znat da im izbrojiš noge i podiliš s četir – našalijo sam se malo, a onda uozbiljijo:

– Na utvaju pasu krave, svinje i patke. Svi zajedno imaju 178 nogu, 118 očiju i 55 rogova i kljunova. Kolko ima pataka?

Vinko je reko da to nî teško. Zapiso je vake brojeve, slova i znakove:

$$4x+4y+2z=178$$

$$2x+2y+2z=118$$

$$2y+z=55$$

Ne znam kako je začas dobijo:

$$x=17, y=13 \text{ i } z=29$$

Za minutu je odgovorijo da pataka ima 29. Još je kazo da se to šta je napiso zove sustav tri jednadžbe s tri nepoznanice i da se pomoću njega može puno tog izračunat.

Naš divan slušala je Pavina Luca.

– Koja će lûda brojit noge, oči, rogove i kljunove kravama, svinjama i patkama da bi znala kolko ima pataka. Ja ne vidim nikaku korist od jednadžbi. Ajd ti Vinko izračunaj ako moš s tim tvojim jednadžbama kolko košta jedan kožuv, a kolko jedna aljina ako sam ja platila dvi aljine za me i Pavu i tri kožuva za Ivana, Marijana i Živka 8 forinti i 6 krajcara, a Lovrina Kata tri iste aljine za se, Lovru i njiovog Živka i jedan kožuv za Peru 7 forinti i 57 krajcara. Katin Lovro je tijo znat kolko košta jedan kožuv i jedna aljina. Mi nismo pitale dućandžiju¹⁷⁶, a Lovro se zaintačijo. Reko nam je da smo glupave ko pure. Kata se naljutila i njija dvoje su se jako posvađali.

Vinko je napiso jednadžbe:

$$2a+3k=486$$

$$3a+k=477$$

¹⁷⁶ dućandžija - trgovac

Dobijo je:

$$a=135, k=72.$$

Reko je da aljina košta 2 forinte i 15 krajcara, kožuv 1 forintu i 12 krajcara. Provirili smo svi zajedno množenjem i zbrajanjem i utvrdili da su cine aljine i kožuva točne. Proviravo je isto to i Lovro kad mu je žena rekla cine koje je čula od Luce. Nî mu tila otkrit kako je došla do rezultata. Mislijo je kako je sama sve izračunala i opazila je kako je njezina cina u nje-govim očima porasla. Pito ju je kolko urodi žita na 17 jutara, ako je prinos na jednom 19 vagana.

– Neću ti kast. Reko si da sam pura! – odbrusila mu je, a onda mu namignila.

Dok se potlje Jakobove smrti zgotovljavala cigla, Tuna je odo sam kroz šumu. Dost ritko je zalazijo Rezi i milovo joj sve nabreklji trbu. Nî zanemarivo ni svoju ženu kojoj se isto trbu povećavo naočigled.

Popipaj kako se rita – govorila mu je Manda obnoć u krevetu dok je diro bebine noge u njoj. Bijo je siguran da će dobit sina, al se privarijo u procini.

U kolovozu devetnajste na svit je Tuni i Mandi došla ćer Barbara, a sinčinu je u rujnu rodila Reza i zvati će se Dragutin. Mala Barbara nažalost nî dočekala drugi rođendan. Umrla je u prosincu dvadesete kad je proodala i izgovarala prve riči. Te nesretne godine zatrudnila je i moja Magdalena u četrdeset petoj godini. Rodila je 10. svibnja Anu koja je bila ko šaka i živila je samo osam dana.

Lovro i Kata su napopriko ostarili i izgledje da su zaboravili kako su se utrkivali na konjima ko momak i cura. Niko im onda nî svitlijo dok su jašili lenijama i kroz šumu i valjuškali se pokraj Kaluđerica, a konji za to vrime pasli travu. Njiov Živko je trenutno ozbiljno zaljubit u neku iz Mrzovića koja se zove Kata, isto ko máma. Ko zna kaka je i čija. Sve današnje Kate su nevaljale, al izgledje da momci baš vole take. Tribali bi mu nač neku iz čestite familije. On je tvrdoglav vald na oca i mater i neće ni čuti za Janju Kulundić koja je vridna i ništ joj ne fali. Nî možda vrtiguz ko ta njegova Mrzovićanka. Pavin Ivan je 1820. došo kući za Svetu Klaru i najavijo svatove. Ženi se iz Šarengrada i to Katu Tomić.

Odma sam se sitijo da se Tomić prezivala žena Martina Vukovca s kojim se naš did Petar pokumijo, i da je bila iz Šarengrada.

– Možda je naša snaja rod s Vukovačkima – reko je Pavo kad mu je

sin priopćijo radosnu vist. Bilo mu je jako drago, a i njegovoj Luci, koja više nikad neće napuštati čojeka i kuću, ter psovat Petričevićima oca.

Meni je ko gazdi prvi problem bijo di će novi mladenci spavat, na šta je Ivan kazo da me to ne mora brinit. Njija dvoje mladenaca odma potlje svatova idu u Mitrovicu di je on dobijo službu i vojni stan. Za početak on neće ići u petrovaradinsku tvrđavu kako je bilo pridvidito, a kasnije ko zna di će dospit. Meni, a i drugim našima, jako je stalo da se u Šaregradu pokažemo u najboljem svitlu. Ivanu, jedinom, bilo je svedno kako će sve ispast. Njemu je važno samo da što pri legne u svom stanu u svoj krevet sa svojom dragom. Prema Rezi je ravnodušan i to je nju ražalostilo. Dala mu je sebe, a on se sad pravi ko da je ne pozna. Ni pokazo ni zrno veselja što ju je skobijo potlje nekoliko godina. Tako njegovo ponašanje nikako se ne može opravdat time što ona u naručju drži kopile.

Osvanila je sunčana srida Ivanovi svatova. Jutro je friško, a kasnije će stopliti. Na drveću žuti lišće. Dolaze prve okitite svatovske zaprege. Na konjima su otarci, a u kolima federsicevi i ponjavci. Lojtre i šaraglje¹⁷⁷ su ukasite cvićem. Na čelu svatovske povorke biće četveropreg kaki niko nema u okolici. Kočijašit će ga Lovro, a u kolima ću bit ja ko domaćin, mlađoženja, ter diveruša i diver, a u povratku još i mlada. Lovro je tijo da pokraj njega bude sin Živko, al on se s njegovim pridlogom ni složijo. On ni želijo sidit uz oca, već kočijašit svoja dva konja i posadit Mrzovićanku u kolima pokraj sebe. Za to njegov stari ni tijo ni čut, a ni mater, ter je nasto neprimostivi problem. Živko se jako naljutijo na svoje roditelje i neće u Šaregrad.

Iz Lovre je sivo bis kad se pojavijo s grofovskom kočijom. Snilazeći s kola nezgodno je stō i nešto mu je kvrcnilo u člinku¹⁷⁸. Izgleđe da je slo-mijo nogu i četveropregom će morat upravljat Kata. Kad je ona potirala konje na čelno misto dugačkog reda kola, ne zna se jel bila nervoznija ona il konji.

Konji, uvijek dok čeka je pokret, stoje ko ukopani. Sad je dešnjak počeo kopat pridnjom nogom po drumu. Rekla mu je:

– Mir!

Pristo je, a onda opet nastavijo. Ošinila ga je kandžijom svom snagom. Više se ni jedan konj ni pomako, a i ona je tim udaranjem najmilijeg

177 šaraglje – prednja i stražnja poprečna stranica kola

178 člinak – članak noge

ždribca iz sebe izbacila otrov.

Iza četveroprega pridvidita su kumovska kola. Kum je Stipa Vukovac. Trećim kolima tribala je upravljat Kata što bi bila ritkost, jerbo žene ne kočijaše, a kako je silom prilika došlo do promine, iza kuma biće dvi naše zaprege koje će kočijašit Pavo i Tuna. Zadnji u koloni vozit će tamburaše did Blaž. Iako bake ne idu po mladu, njegova Lucija je izuzetak. Ko što je priotela Blaža Marti, tako se i sad ni obazirala na običaje i gužvu. Mlogi su Mikanovci tili vidit Šaregrad, pa su sva kola bila dupkom puna. Osim Petričevići i Vukovački, stigla su još troja Ručevića, dvoja Babajića, pa Nikolići, Vidakovići, Cvrkovići, Martinovići, Milinkovići, Jerkovići, Jurići, Svirci, Brzakovi, Pauškovi, Gregurići. Reza Lončarević će sa svojim malim Dragom sidit u Tuninim kolima s Mandom u stražnjem federsicu, a njen otac, majstor Pavo, već je kod Babaića.

Kad smo kretali, ja sam pomislijo na Anicu. Da nas bar ona može vidit. Sve je lipo, al bi ipak volijo da je gotova bilā kuća i da krećemo isprid nje. Vald će bit svatova koji će izlazit iz njene avlije.

Tribalo nam je pet sati do Šaregrada, vidli smo Dunav, fruškogorske vinograde, napili se vina koje je lik za tilo i dušu.

– Pri četvrto godina borila se jedna Šaregradka potpuno oboružana uz svog muža na Kosovu polju. Šnjom je išlo trinajst njeni sinova koji su bili perjanica zadnjeg srpskog cara Lazara. Onda su Šaregradi bili vojvode i imali svoj grad čije se ruševine još i danas nalaze na Dunavu i zovu Šaregrad – izdivanijo mi je Ivanov starac¹⁷⁹ kad smo sili za siniju. Potlje užine kod Tomića i vinčanja krenili smo kući. Bijo je mrkli mrak kad su se cika, svirka i pisma zaorili kroz Mikanovce. Slavili smo još i sutra i priksutra. U nedilju je velečasni u crkvi koju su pri deset godina zidali Vukovci, Ručevići i Petričevići svatovsko veselje karo i to s propovidaonice koju je izradijo Rezin otac.

Božić je 1821. godine. Drago mi je što smo se svi skupili. Iz Mitrovice je došo Pavin Ivan sa ženom i sinom koji se zove Ivan Miloš i ima šest miseci. Pavo i njegova Luca uživa je u unuku. Svima pokaziva je kako je napridan i kako svašta zna. Sitijo sam se Božića pri dvadeset pet godina kad nas je bilo pet ko Ivan. Jakoba nema više. Nema did Grge, did-čiće Marka i bać Joze, al su tud zato momci koji stasaje: moj Ivan, Pavini Đuro i Živko i Lovrin Živko. Tud je i Jozin Vinko koji je još uvijek najbolji gimnazijalac. Došo je iz Vinkovci prid Badnjak. Pokaziva svoja otkrića u računanju mladima i

179 starac - punac

starima, al nikom to njegovo ni vaj put nî interesantno. Ne sluša ga ni stric Pavo koji inače uživa u računima, jerbo je zaokupit unukom.

– Isti dida – kažu svi ko da mu se očedu umilit.

Uveče je počeo snig i drugi dan Božića osvanijo je bil. Ja sam ujutru odredijo ko će šta radit. Šest momčina pod zapovidništvo Lovrinog Živka moraje očistit snig i donit vodu i drva. Potlje ručka došo mi je Vinko s pridlogom da odsad ne mirimo duljine greda i drugog u colovima i fatima, već u metrima. Donijo mi je štap dugačak jedan metar podilit na sto jednaki dilova. Rastumačijo mi je da je kilometar iljadu metara, a da metar ima sto centimetara i iljadu milimetara. Svidijo mi se njegov pridlog i odlučijo sam da odsad sve za kuću određivamo u metrima. Tuna, a i drugi nisu se bunili kad sam im to reko. Tunin Ivan je već zno za metre i svidlo mu se što napuščamo colove i fate. Vinku sam dô did Petrove nacрте bile kuće da priračuna stare mirne jedinice u nove.

Istopijo se snig 1822. godine. Petog ožujka počeli smo kopat temelje i podrum. Nećemo radit sami kako smo tili, već sam najmijo zidare iz Retkovci. Biće ji osam, a i mi ćemo im pomagat kolko budemo mogli. Imamo puno svog posla u polju i oko marve, ter bi možda bilo bolje da smo i za pravit ciglu platili nekog. Magdalena mi stalno prigovara da smo se učili i da sve cigle nisu jednako velike. Kaže i da su jedne oprisne, a druge pripečene. Sad opet nî zadovoljna sa zidarima:

– Za te novce mogo si nać take koji bi ti sve pozlatili.

Babi niko ne bi udovoljijo. Šnjom se moš samo svađat. Taka je oduvik. Kaka je skrojita, taka će se poderat. Samo traži šta možda neće bit dobro i ne može se prominit.

A meni se čini da su majstori u redu. Ne srljaju nikud, a ni ne otežu. Kažu da još nisu zidali taku palaču. I njima se svidlo mirenje u metrima.

Glavni majstor Franja pridložio je da ispunimo ciglom iskopane temelje kako se ne bi orunila vlažna zemlja. Isto smo tako odma zidali i kubu podruma. Za nju triba imat posebno znanje i vištinu, ter je malo nî koji je umiju izradit. Mora se stalno primiravat, računat i brojiti koješta. Naš majstor je uživo radeći kružni plafon podruma. Sve je moralo bit točno na dlaku. Ako je negdi ispalo pô prsta više il manje, rušijo je napravito i pravijo nanovo. Potpuno se uživijo u posov i vidlo se da mu je jako stalo da sve bude najbolje. Izenadijo se kad je vidijo da smo ispekli zašiljite cigle baš za kubu, a njegovi kalfe¹⁸⁰ i šegrti su se čudili kako sam to pridvidijo, pa sad ne moraje obične cigle rezat testerom.

180 kalfa – majstorski pomoćnik

Početkom lipnja bili su gotovi podrum i temelji koji su za tri skaline povr staze na drumu da bi kuća bila što suvlja. Majstor je vodijo računa da gornji redovi temelja budu od pripečene cigle kako se ne bi vlažili.

Zidare sam isplatijo na Ivanje. Bili su zadovoljni zaradom i malo su prikini s gradnjom da bi obavili svoju žetvu u Retkovci, a onda su se opet vratili i privatili glavnog. Imali su i dalje ludu volju za rad. Stoput su ponovili kako dosad nisu gradili tako veliku kuću. Tili su i dalje da sve bude najbolje i nî im bilo teško poranit i okasnit. Od rane zore do mrklog mraka mladi pomagači zidara donášali su ciglu i dizali je na skele ter pravili malter. Obično kod drugi kuća između cigli bude blato, al vaj put ni ja, a ni majstor nismo tili čut za blato. Naredijo sam da se sa Save doveze pisak, a iz Grabarja kreč koji smo gasili u velikoj iskopanoj rupi. Na skelama su tri kalfe zidali malterom od piska i kreča, ter su dnevno složili u zid dvi iljade komada cigle. Išlo im je brže nego šta su se nadali. Svaki dan se za užinu klalo prase, ovca il guske i patke. Nî se šparalo kod nas ni na piću.

Glavni je majstor izrađivo kube povr pendžera i vrata. Za jedan pendžer tribalo mu je tri dana. Spomenijo sam mu kako je did Petar tijo za se i za svoju Mateju sobu s kubom i kad sam mu još ispriповido kako se Mateja tribala udat za drugog, navalijo je ko adren zidat u sobi kubu. Take nema nigdi. Neće bit ko u podrumu, taka da je s pridnjeg i stražnjeg dila sobe ravan zid do gore, a da druge dvi strane spaja valjkasti plafon, već će cili gornji dijo bit okrugal ko pô kugle. Noćima je smišljio majstor Franja kako će sve to izvest, crto je, primiravo, na avliji postavljio sličnu drvenu napravu. Nî pristajo popravljat i dotiravat napravito dok nî sve bilo kako triba. Komšije su gledali kako radi.

– Ima zlatne ruke – kazivali su.

Bez obzira što je ta kuba usporila cili posov za više od misec dana, i majstor i ja bili smo sigurni da će se trud isplatit. Polukugla kaku nema niko biće u pridnjoj sobi od drumu tristo il petsto godina potlje nas svijiu. Moja žena je bila posebno protiv svega neobičnog, a sad naročito. Vatalo bi je ludilo čim bi pomislila na loptasti plafon. Govorila je da ona u takoj nakazi neće spavat.

– Dovedi nû za koju to sve radiš i spavaj šnjom – rekla je prid svima i pojasnila im:

– Njegov did Grga me došo prosit i dádo je pristo ako ja oću. Nikad si neću oprostit što sam rekla da.

– Da si rekla ne, još bi bila cura! – bubnijo sam pô u šali, pô ozbilj-

no.

- Mogla sam se udat za kog sam tila.
- Kako ne! Otimali su se za te ko za posranu metlu.
- Jebo te otac!

Niko ne bi bijo sad sretniji od mene kad bi se Anica pojavila ispred kuće i vidla pendžere s lukovima u zidovima debelim osamdest centimetara. Druge žene su dolazile i pripovijdale o svitskom čudu. Majstoru je za oko zapela mlada udovica Ruža iz Baličevića kuće. I meni se ona sviđala, al ne ko Anica, već nekako drukčje. Nako, da jedanput odspavamo. Prid njom mi nisu klecala koljena i lupalo srce. Kad se jedanput pojavila na drumu i zagledala u gradnju, reko sam Tuninoj Mandi da je ponudi kolačima. U tom trenu u moju Magdalenu ko da su unišili svi vragovi. Razgalamila se na ženu, istrgnila joj iz ruke komad masnice i zveknila ga priko šamca¹⁸¹. Da se neki nisu umišali, počupala bi je ni krivu ni dužnu. Ruža se pravila ko da je se to ne tiče. Rekla je za se:

- Ova baba je sasma pošandrcala. Jadan Đuro.

Jedne večeri, kad su se dovršavali poslovi, Ruža Baličević je donila majstoru Franji bukaru vina i pitala bil joj tijo uzidat odžak. Pristo je.

Idući dana majstor se prominijo. Samo je zagledo sa skele jel Ruža prolazi s druge strane. Dok je ne vidi, nî bijo ni za šta. Ja sam ga razumijo i nado sam se da će ga ludilo proć. Bojo sam se da taki smušit ne strada. Čuo sam kad ga je Pero Babaić zvo da šnjim ide u kuću Đure Orta di su došle dvi nove cure iz Mrzovića. Nisu bile skupe. Za maramu il opreg¹⁸² moš uživat kolk oš. Majstor nî tijo ni čut za tako šta.

Prošla je Sveta Klara i mogle su ić grede na zidove. Imalo se šta vidit i svi zidari, osim glavnog majstora Franje, imali su i dalje volju za rad. Postavili su dodatne skele, a ja sam skupijo dvadeset komšija, rođaka i prijatelja da pomognu u dizanju. Prvi dan smo začas podigli deset teški rastovi greda i majstor je odredijo dva kalfe da ji zajedno s pet naši slažu po zidovima jednu do druge. Meni je reko da s ostalim pomagačima pripremim drugi deset za postavljanje gore. Zadubili smo se u posov i neko je zapito di je majstor.

– Ja sam vidijo da je ošo priko puta kod Baličevića – ispalijo je desetogodišnji mali Vukovac. Uveće potljem večere majstor se opet izgubijo.

– Kroziraje¹⁸³ ti se uši – dobacijo mu je Tuna kad se šuljo u postelju u neko doba noći.

Trećeg, zadnjeg dana dizanja greda, majstor se uobičajito izgubijo i to nî više nikog čudilo. Na ulaznim Ružinim vratima skoro se sudarijo s nepoznatim čojekom koji je dovezo ciglu za odžak.

- Kućeš? – pito je taj.
 - Kućeš ti? – uzvratijo je majstor.
 - Marš napolje, pseto jedno! Ako te odalamim, neš više jest kruva!
- zapritijo je nepoznati čojek.

– Ko si ti? – prodero se majstor i gurnijo suparnika. Ovaj ga je odma šakom u nos. Majstor je imo ruku ko buzdovan i uzvratijo je u bradu, ter je neočekivani gost spo ko pokosit. Pojavila se Ruža i počela pomagat nome drugom. Očigledno je stala na njegovu stranu. Uvela ga je u kuću, a majstor Franja se podvitog repa povuko s megdana.

– Nek joj odžak zida ko oće. Ja neću – progundio je sam sebi. Cili se dan sakrivo da ga niko ne vidi. Samo je meni i Tuni pokazao nos i oko, ter ispriopido šta mu se desilo. Tuna mu je metijo oblog od komovice, popijo je prvo rakiye, malo pojeo slanine, a kad je slistijo još litru vina, vratila mu se snaga i raspoloženje.

Uveće je upriličita večera u čast završetka podizanja greda. Majstor je sidijo u pročelju. U tami se nî zapažala šljiva na njegovom oku i nos ko babura. Kako je vrime odmicalo, tako je društvo bivalo veselije. Stariji su popili više nego šta triba, pa je Mika Vinjarić uvirijo Stanka Vukovca da mu je šegrt iz Retkovci sa skele namirno bacijo ciglu na glavu. Utuvili su mu kako ima čvorugu i nagovorili ga da ide ošamarit šegrtu koji se zabavljo sa svojim mladim društvom. Kum Stanko je došo do mladića, opsovo mu majku i iz sve snage mu opalijo šamar. Kad mu je udariti momak tijo vratit, umišo se majstor i reko mu nek sidne.

I ja sam popijo ko malokad. Moja žena se još durila, šta mi je bilo ravno. Iskapijo sam kriglu vina i onda mi je samo od sebe došlo u glavu da sam sigurno mogo s Ružom puno put doživit da nam obadvojma bude lipo. Nî mi se bez vraga smiškala i pitala kako sam kad se skobimo. Baš sam luda. Možda još nî kasno. Sigurno neće bit loše šnjom pod stare dane probat bit malo mlad, ako se ukaže prilika. Nî mi važno što sad miluje nekog za dovezenu ciglu. I mene će.

Sitijo sam se did Grgini jadikovki prid kraj života:

– Prošle su mi najbolje godine u žurbi i sekiraciji što nismo napra-

¹⁸¹ šamac – kanal

¹⁸² opreg – vrsta pregače

¹⁸³ kroziraje se – postale su prozirne

vili sve što smo planirali. Samo sam mislijo na posov i bílu kuću. Tribam zato što prî sve nadoknadit. Odsad ću uživat u vo malo života šta mi je ostalo.

Od riči do riči sad bi to isto i ja mogo kast.

Kum Stanko Vukovac prepiro se s kalfama o tome ko je najbolji rvač. Iznenada, sitivši se vald kako je kod nas prošo Mika Vinjarić kad se davni dana na poklade spremijo u razbojnika, digo se i zaplićući jezikom prodero da svi čuju:

– Kad bi se rvali moj kum Đuro i vaš majstor Franja, sigurno bi pobidijo Đuro.

U obranu majstora javijo se najstariji kalfa:

– Naš majstor, i kad je najpijaniji, s pō snage bi utušijo vašeg gazdu.

Pala je oklada za akov¹⁸⁴ vina i rvanje je počelo. Odma se vidlo da smo obadvojica dobri rvači. Bijo sam siguran da ću ja pobidit, jerbo sam se donedavno bavijo rvanjem i zno sam važne trikove o kojima on nema pojma. Namirno sam malo puščo i taman kad sam zavatio majstora i tijo ga pribacit priko glave, ter mu kleknit na prsa, a rukom ga tušit, noga mi se zaglavila između dvi grede koje nismo upotribili za skelu. Nešta je škljocnilo u mom koljenu i moro sam odustat taman kad mi je majstor bijo povr glave. Jedva sam izvuko ukljištitu nogu. Jako me bolilo i metli su mi na koljeno oblog od rakije komovače.

Sutra triba ić na Savu po pisak i u brodsko brdo po kreč, mora se dovozit cigla, jerbo je majstor planiro započet kubu ognjišta. Svakakog posla ima priko glave.

– Biće najbolje da se ne radi ništ – rekli smo majstor i ja skoro uglas. Sutra odmaramo.

Pridveče tog sutrašnjeg dana počeli smo se izvlačit iz svoji brloga. Majstora su pitali jel mu greda spala na oko, a ja sam šepuso s dva štapa. Polići rakije išli su od usta do usta. Odjednom se, ko u snu, pojavila Anica. Stojala je na stazi s druge strane i gledala u dopol napravitu kuću. Prišo sam joj. Šutili smo i gledali se. Tako smo zurili nekad ko cura i momak na klupčici ispod oraja. Ko da je bilo juče. Sad obadvoje nismo sigurni jesmo li budni il sanjamo. Tijo sam joj kast da ćemo sutra zidat kat i da će bit deset soba na katu i odžak ko kapela navr krova. Rode će na njemu praviti gnizda.

– Svaki dan mislim na te – šapnijo sam joj nešta sasma drugo.

– I ja mislim na te – rekla je ona i onda se odjedanput pokraj nas

našla moja žena. Nismo je dotad vidli. Bila je ko furija i valda je čula šta smo si rekli, pa je ko lúda navalila na Anicu. Strgnila joj je šamiju¹⁸⁵ i maramu i lupala je po licu i svud po tilu. Ja sam je probo branit. Spo sam i onda je Magdalena uzela moju štaku i udarala me di je stigla. Jedva me obranijo majstor i njegovi.

Moja žena je poludila skroz na skroz. Ne znam kud je Anica dospila. Možda je više nikad neću vidit, al to više nî važno. Glavno je da smo si rekli najglavnije. Sad mogu umrt odma. Potego sam iz oke šljivovicu. I majstor je imo dobar cug. Pridružijo nam se Tuna, a onda i Pero Babaić.

– Biće najbolje da odemo u Nove Mikanovce – pridložijo je Babaić, šta su majstor i Tuna privatili, ter je on odma ošo upreć svoje konje u paradna kola. Zavalili smo se u federsiceve i polako korakom kroz bašču unišli u Milanovića avliju. Dočekala nas je Ruža na ganku kuće, uvela u pridnju sobu i donela vino. Odma je s Perom ošla u sobicu. Kad se Pero vratijo, reko je Tuni da on dođe Ruži, a mene i majstora odveo je u komšijsku kuću di su nas čekale Ružine drúge Marta Paušak i Đurđa Pavković. Dok smo išli Pauškovima, opipavali smo di nas sve boli. Mene je vlastita žena mlatnila po slabinama da se jedva mičem. U početku nisam osičo bol rebara, a sad, kad se oladilo, jedva dišem. Majstor opet misli da mu je naj Baličevićin budala slomijo nosnu kost.

Unišli smo u nepoznatu kuću. Pero Babaić nas je uputijo šta tribamo radit:

– Dogovorite se ko će s kojom.

Bilo nam je obadvojici svedno, ter su snaše u šokačkim suknjama izabrale. Majstor se Franja vratijo od uvažite majstorice najstarijeg zanata, Đurđe, ko novi, a i meni je moja Pauškovica puno pomogla da dođem sebi. Sitijo sam se na odlasku iz Novi Mikanovci snaše Paušak koja je prî sto godina u Glavniku našem pretku Petru davala posebnu snagu i sigurno smo zato svi mi njegovi potomci tako dobri i duševni.

Mika Vinjarić je prislušljivo kad smo dogovarali odlazak kurvama i sutra je razglasijo di su boravili slavni Petričevići. Još sam spavo kad mi je u sobu banijo velečasni.

– Može te bit sram i stid Boga i ljudi! Bog ti je preko presvjetlog gospodina biskupa i mene povjerio križeve Isusove, a ti bludničiš. Velika je čast brinuti se za bogomolje, a tebi su važnije bludnice. Ja moram obavijestiti gospodina biskupa o tvojoj izopačenoj požudi. Jako si me razočarao i ražalostio. U tebe je ušla Sotona. Gospodin profesor Josip Bogdanić, kad

čuje šta činiš, neće moći nikakvim molitvama izmoliti od Boga oprost za tebe. Ne čudi me ni tvoj brat Tuna, ni Babajić, pa ni gospodin majstor iz Retkovaca, već ti koji pokraj žive i zdrave žene ideš bludnici. Ako obećaš da više nećeš nikada to ponoviti, možda neću kod Trkulje tražiti batinanje za tebe. Je li obećaješ?

– Ja sam čuo da si i ti išo vrbičku počimaljku učit pivat. Pripovida se da ti se svidlo s mladom vatrenom ženom koja ima starog, bolesnog čojeka. To je vald bila Božja volja, a u me je unišla Sotona. Neš mi kast da ste se ti i Agneza molili Bogu dok je njen čojek za rakiju pleo korpe na stanu kraj šume. Svi vide da Agnezin mali liči na te. Bijo sam u Novi Mikanovci i nî mi krivo! Bilo mi je lipo. Sad sam taman. Ravno mi je sve odavde do Srima. Ja i ti vako ćemo se pogodit: Ako nekom iz vlasti zucneš išta o meni, razglasit ću do biskupa o tebi sve šta znam, a toga nî malo. Siguran sam da ima deset put više noga šta ne znam.

– Dobro, možemo se dogovoriti. Obećaj mi da ćeš se ubuduće suzdržavati od bludničenja, a ako ti se baš pomuti um, da ćeš onda nastojati da se o tome ne sazna. Jel pristaješ na takav dogovor?

– Kako ne bi pristo – reko sam i nasmijo se od srca.

Zajedno smo još popili rakiju. Pop je ošo kući, a ja sam se odlučijo prominit, ne zbog obećanja danog malo prî, već zato šta tako oču. Nema pijenja vina i fantaziranja o Anici, Marti, Đurđi i Ružama, već se triba još jače privatit posla. U radu je spas. Velika bila kuća mora bit pokrita do zime.

Zidanje kata povr greda išlo je ko podmazano. Za misec dana moglo je počet pokrivanje. Dizanje greda i rogova organizirali smo ko kad smo postavljali grede između katova. Majstora Franju prošla je ljubav s komšinicom Ružom Baličević, a i ona se nî više šetala njemu isprid nosa, ter se potpuno posvetijo poslu. Odo je po tavanu ko da ima dvajst godina. Vinjarić je njega i mene podsićo na naše Ruže. Nisam ispravljio krive navode da smo majstor i ja bili kod Marte i Đurđe.

– Kolko morate izmolit Očenaša i Zdravomarija za pokoru? – pito nas je, jerbo je saznao za posjetu velečasnog.

– Za me se moli moja žena, i to da ne ostanem udovac – odvratijo sam ja.

– Sreća da je nema u blizini. Ko zna čije bi rebro stradalo – dobacijo je Tuna.

– Jel se i za te moli žena? –animalo je majstora.

– Svakako i to svaku večer prvo deset Očenaša da je ne privarim s drugom, onda jošter deset, ako je privarim da ne sazna i na kraju deset ako sazna da se ne jidi.

Tunina Manda i dalje tvrdi da nî ljubomorna. Po njenom, muški su taki i ona je sigurna da njen Tuna nju najviše voli. Lajave žene sigurno izmišljaje kako ide drugima, a ako i ide, vald tako mora bit. Taka je sudbina il Božja volja. Možda i vražja.

Uz laprdanje postavita su prva dva para rogova, pa sam se ja popeo po ljestvama navr kuće i čavlima prikovo dugačku zelenu rastovu granu na koju sam obisijo šokački otarak, ter oku vina i oku rakije. Vukovac je zapivo:

Imam kuma kakog niko nema,
nema, nema odavde do Srima.

Redale su se pisme. Kad sam snišo s krova, na ljestve se popeo Tuna i zaorijo iz sveg glasa nû koja mu se svidla u Šarenggradu. Srimci su je odpivali bar deset put ričima koje su malo drukčje od mikanovački:

Alaj volam pa volam,
na dva vola da orem.
Još da mi je cura bela
volove da tera.

Potlje Tune zagudijo je Mika Vinjarić ko iz bureta:

Majstor ovdi, noge na sokaku,
misto Ruže poljubijo šaku.

Reza je pomagala kuvat jelo za majstore. Sad je stojala sa strane držeći u naručju sina i jedva je čekala da je neko pozove pivat. Prišla je Mandi koja je zaorila, al to ipak nî bilo ko nekad:

Dika šumar, a ja šumarica,
inoča je naša kuvarica.

Reza joj nî ostajala dužna:

Ni moj dika svakome po volji,
samo meni i njegovoj ženi.

Kad zapivam ja vako malena,
mom će diki dodijati žena.

Prodala sam švalerove gaće,
pa mu žena sad za njima plaće.

A šta meni cilo selo more,
biće švaler kod mene do zore.

Manda joj je odgovarala:

Bílā ruža cvala i ocvala,
ja Tunina bila i ostala.

Nisam mala, nisam ni velika,
taman taka kaku voli dika.

Moj čoječe, u vrat me uvedi,
Pa nek Reza šljivu moju gleda.

Keri lajte, dušmani pucajte,
a ja mila čija sam i bila.

Ajde Rezo da lipo živimo,
kad se jednim tilom pokojimo.

Proslava postavljanja prvi rogova trajala je do jutra, pa smo zato tili posov na krovu nastaviti priksutra, al se okišalo, ter se nî radilo deset dana. Počeli su prvi mrazovi kad smo dizali crip. Postavili smo jedne ljestve dugačke čet metra od zemlje do kata i na njija su stala četvorica, a onda na druge malo kraće trojica. Na krovu su bila tri kalfe. Po dva cripa do-
davalo se jedan drugom i onda su ji zidari slagali. Majstor Franja je sidijo

navr krova i ko Bog s neba sve nadgledo. On je postavljio završni red lobura. Za tri dana jedanajst iljada cripova bilo je gore. Još je ostalo uzidat čela i odžak. Lepršo je snig kad su zadnje cigle postavite na svoje mjesto.

Kuća se mora dvi godine slegat i onda se istom može malterisat. 1823. je prošla u izradi pendžera, vrata i podova. Na katu su sobe od druma dobile patos, a sobe od avlije zemljani pod. U prizemlju smo u pridnje sobe metili drveni pod, a od avlije cigleni.

Počela su nagađanja ko će dobit koju sobu i ko će bit gazda potlje mene. Ja se o tom nisam izjašnjavo. Svađe među ukućanima postajale su sve češće i žešće.

U rano proljeće 1825. majstor Franja i njegova družina krenili su s malterisanjem. Kad su bili gotovi, mi smo sve zidove okrečili. Bili su bíli ko snig. Na suncu je fasada blistala tako jako da su bolile oči ako se gleđe u kuću. Na misečini je svitlila. Vukovci, čija je kuća priko puta, šalili su se:

– Ne moraš obnoć u sobi palit sviću. Moš bez svitiljke igle kupit.

Kuća je bila spremna za useljenje u pô lita. Na Bartolovo smo se skupili u novoj velikoj sobi i svi su čekali kome ću dodilit koju sobu i ko će bit novi gazda. Ja sam ji iznenadijo sasma drugim:

– Život u novoj bíloj kući počet ćemo s vatovima. Lovrin Živko koji ima devetnajst godina dugo već voli Katu Bošnjaković, a i ona njega i biće najbolje da ji što prî oženimo. Svatove možemo otračit za misec dana, a potlje možemo mirno i bez žurbe dilit sobe i birat gazdu. Pozvat ćemo u svatove više od dvisto gostiju i platit najbolje tamburaše. Sinije ćemo smistit u novu kuću nek svi vide šta smo sagradili. Kolo u avliji biće ko na Bartolovo.

Niko mi se nî usprotivijo i odma smo dogovorili ko će šta radit za pripremanje svatova. Lovro i njegova Kata su šutili ko da ji se ne tiče sinova ženidba. Sad navodno nemaje ništ protiv snaje i njeni, već se inate, jerbo ji Živko nî pito jel pristaju na njegov izbor. A da ji je pito, bili bi protiv. Zapravo, ne daju mu da provede svoju volju i u tome ji podržavaje Lovrini roditelji Lucija i Grgur. Svi ostali iz zadruga su na Živkovoj strani.

Za dva dana ošli su Živko i Pavin Marijan kod Bošnjakovića u prošnju. Pojeli su kulen i u Mrzoviću je sve prošlo u najboljem redu. Drugi put smo Pavo i ja umjesto Lovre i Kate dogovorili s prijacima kod nas u Mikanovci najsitnije detalje svatova.

Pripravili smo svega. Imali smo vina i rakije, prasaca, jaganjaca i živadi za meso, a u bašci i u polju je urodilo ko nikad. Ne mora se šparat na

brašnu, krompiru, luku, kupusu, papriki, jabučicama i mrkvi. Tribaće kupit samo soli i šećera.

Deset dana prî svatova počeli su se skupljat komšije i rođaci, ter su se čistili orasi i misili rezanci. Muški su pripremali drva, oštrili noževe, skupljali korita za šurenje, višala, tepsije i sve za klanje i pečenje. Napravili su desetak sinija i još tolko klupa i stolaca. Žene su donile ponjavce i otarke za kićenje soba. U ponediljak se klalo. Bilo je dvadeset ljudi i dvadeset žena, a dice da ji se nî moglo izbrojit. Kuvo se paprikaš i uveče su došli svirači. Pisma se orila skoro do jutra.

Za utorak je pridvidita momačka večera. Jest će se pečenka i mašnica. Došlo je više od sto gosti. Pivalo se i igralo kolo samo do ponoći, jerbo se mora naspavat i odmorit za sutra. Skupljanje je u osam, a onda se ide po kuma.

Okolo deset sati počele su dolaziti svatovske zaprege. Biće ji dvadesetak ko kad smo išli u Šarengard. Sve su okitite, a na konjima su i vaj put tkani otarci. Snaše su obukle najsvečanije ruvo, pod vratom su im dukati, a na glavi zlatare. Cure imaju pletenice, a momci i ljudi kamizole¹⁸⁶ il štrikane rekle. Nema jedino četveroprega koji je previditi za voziti mladence. Manda i Reza su zato nabrzinu uglancale Tunina kola i on će dovesti mladu iz Mrzovića. Vinjarića je zanimalo oćel Reza imati na glavi pletenicu il zlataru. Pojavila se u ritkoj zlatari kaku nose starije žene i nî se odvajala od sina.

Ori se pisma. Prvi svatovi kreću iz nove bile kuće. *Nek bude što više svatova, a što manje ukopa.*

Možda će Anica u Vrbici biti na drumu i gledat svatove iako mi to vaj put baš i nî tako važno. Radi nje sam najviše tije praviti kuću kaku nema niko. Uspijoj sam, al je ona nî vidla cilu već dopola. Rekli smo si najvažnije šta je sasma dost. Znamo kako smo mislili svaki dan jedno na drugo, a to je možda lipše nego da smo svaki dan bili zajedno u krevetu.

Spazijoj sam Anicu isprid kuće kad smo unišli kolima u Vrbicu. Pripoznaj sam je izdaleka. Tražila me očima i kad me vidla, manila mi je rukom. Sretni smišak obasjao joj je lice. I ja sam se njojzi nasmišijao, a kad su prošla kola u kojima sam sidijao, okrenijao sam se i ljubijao smo se očima dokle su dosežali naši pogledi.

Sad mi ne bi bilo žo umrti sutra. Dobro je da nisam uspio sve šta sam naumijao. Nek školu grade drugi. Mora i njima ostati nešto važnog šta će u životu uraditi.

¹⁸⁶ kamizol - prsluk

Nedilju dana potlje svatova opet smo se svi skupili. Prvo ćemo izabrat gazdu. Ja sam pridložijao da se gazda bira tajno i to tako da svako stariji od petnajst godina na papiriću napiše ime noga kog misli da bi biao najbolji. Od dvojice koji dobijaju najviše glasova birat ćemo jednog s tim da se ta dvojica prvo moraju izjasnit jel se privaćaju dužnosti prvog u najvećoj kući. Pravo glasa ima nas dvadeset jedno.

– Jako mi je drago što kod nas žene imaju pravo glasa. To je ritkost. Svakdi odlučivaje muški – kazala je Manda i zapitala:

– Može li žena biti gazda?

– Mislim da može, iako ja ne znam ni jednu zadrugu u kojoj je žensko gazda. Biće kako odlučimo – odgovorijao sam joj i ona se pomirljivo složila da biramo muškarca gazdu. Po njenom, doće vrijeme i za žena-gazdu. Sad još nî došlo i zato nî dobro da srljamo isprid vremena.

Podilijao sam papiriće na koje svako mora napisati jedno ime i to tako da drugi ne vidi napisano.

Kad je bilo gotovo ispisivanje kandidata, pokupijao sam papiriće i metijao ji na siniju. Tunin Antun koji ima trinaest godina i koji će vald ići u školu za učitelja, pročitati će napisano ime, a Pavin Živko, koji je navršijao petnajst, zapisivati će ko je pročitao, na kraju izbrojati koliko ko ima glasova i to kast.

Svi su jedva čekali pribrojavanje. Pavo je dobio osam glasova, Živko Lovrin sedam, Lovro četiri i Tuna dva. Pito sam Pavu jel privaća kandidaturu i on je bez promišljanja rekao ne. Živko i njegov otac Lovro su privatili. U novom glasanju za Živka se opredijelilo sedamnaest žitelja zadruge Petričević, a za Lovru opet četiri.

Ja sam odmah ko bivši gazda pridložijao kome će pripasti najbolje sobe nove bile kuće:

– Red je da pridnja soba s kubom bude novom mladom gazdi Živku i njegovoj ženi Kati. Stric Grgur i strin Lucija nek dobiju na katu prvu sobu od druma. Moji otac Roka i majka Pola mogu biti u sobi do njiove. Šnjima nek još spavaju Tunine cure, Ana i Kristina.

– Mi ostajemo u staroj kući – kazao je na to Lovrin otac Grgur.

– Ja i moja žena isto ne idemo u novu kuću. Živiti ćemo u Glavniku na stanu – izjasnijao se odmah i Lovro koji je bio bisan, jerbo je malo prî izgubijao izbore od sina. Pokušao sam ga nagovoriti da promini mišljenje, al nî vridilo. Šnjim će živiti još njegov osmogodišnji Petar.

– Nama će bit najbolje u kolebi. Imamo sve šta nam triba, a valda će nam Bog dat lipu i brzu smrt da nas niko ne mora služiti kad budemo onemoćali – dodala je malo pomirljivije Kata.

Novom gazdi Živku prido sam novce, dukate i sve dokumente. Reko sam mu da on napravi raspored spavanja u ostalim sobama. I nek svakako izgradi školu. On je obećo da će to učiniti što prî. Pridložijo je nô šta žele Tuna i Manda, a to je da njiov Antun izuči za učitelja. Dok škola bude gotova, on će postat učitelj i biće prvi u Mikanovci koji će svu dicu sela učiti pisati i čitati.

Moj sin Ivan ima jedanaest godina i zdrav je ko dren. Čita i piše ko jurat i svi kažu da je posebno pametan i nadariti za školovanje. Profesor Bogdanić pridlaže da ga damo da u Beču uči za doktora. Može bit kod bać Andreja. Naši Petričevići, potomci Petrovog najmlađeg sina Andre, dobro su se udomaćili i snašli u najvećem gradu monarhije, a novi gazda Živko kaže da će zadruga platiti za Ivanovo školovanje koliko bude tribalo. Ne traži od rođaka iz Beča ništ džabe. Moja je Magdalena protiv toga da naš jediniac ide u tuđi svijet.

– Ostat će tamo i ko da ga nismo imali – govori i možda je vaj put u pravu. A možda i nî. Puno sitnica određivat će njegov put i Bog zna šta je za kog najbolje. Za nas stâre nî važno. Za koji dan sklopiti ćemo oči i gotovo. Ko da nas nikad nî bilo.

Otopijo se snig i granilo je proliće 1825. godine. Za pet dana biće točno šesnaest godina otkad nas je napustila Apolonija. Da je živa, imala bi dvadeset jednu. Možda bi bila udana i već nam rađala unuke.

Iza užine malo sam prilego, a onda sam izišo iz kuće i ošo do križa. Čič Grgur me pozvo k njima. Pripovido sam s Lovrom i Katom koji su došli u goste iz svog Glavnika i reko im da se pomire sa Živkom. Nisu znali da će za koji mjesec dobit unuča.

Obišo sam i naše šimine, a onda sam prišo priko puta da iz daljeg vidim bîlu kuću. U nju je već gledala Anica s mista di je Pavo gurnijo Martinu māmū Baru u snig. Smračivalo se i bez riči smo se poljubili ko nekad ispod njenog oraja. Ona je ošla, a mene je počelo probadat oko srca. Nema više Mike Vinjarića da nam se nasprda, jerbo je i on umro. Baš mi fali.

Sad mogu spokojno umrijeti i ja. Ne znam kaću, al neću još dugo.

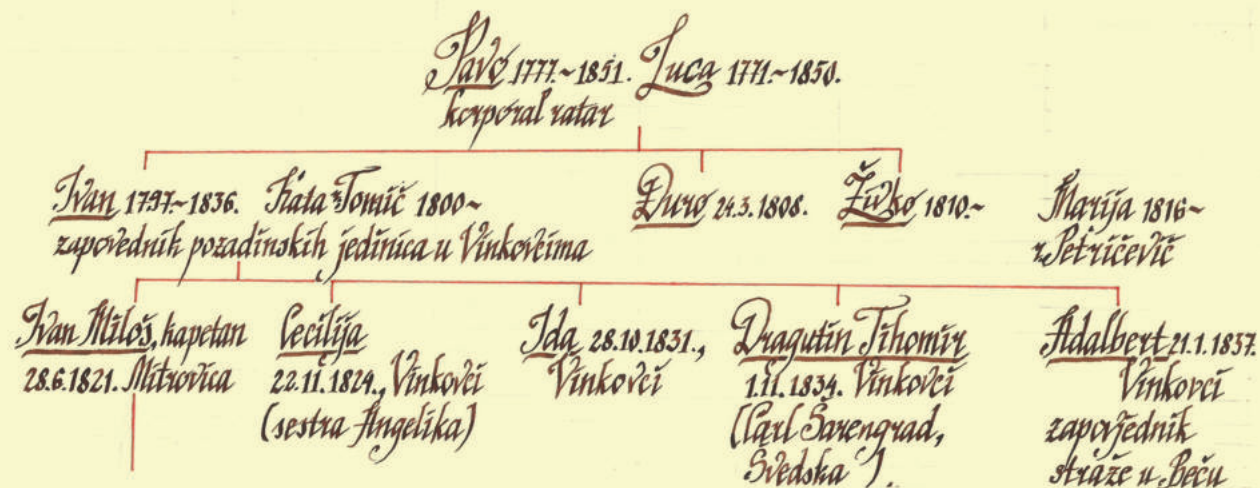
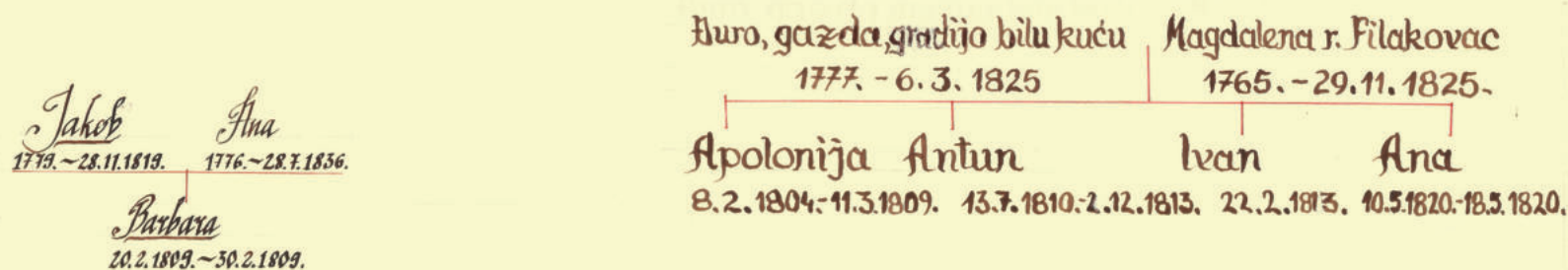
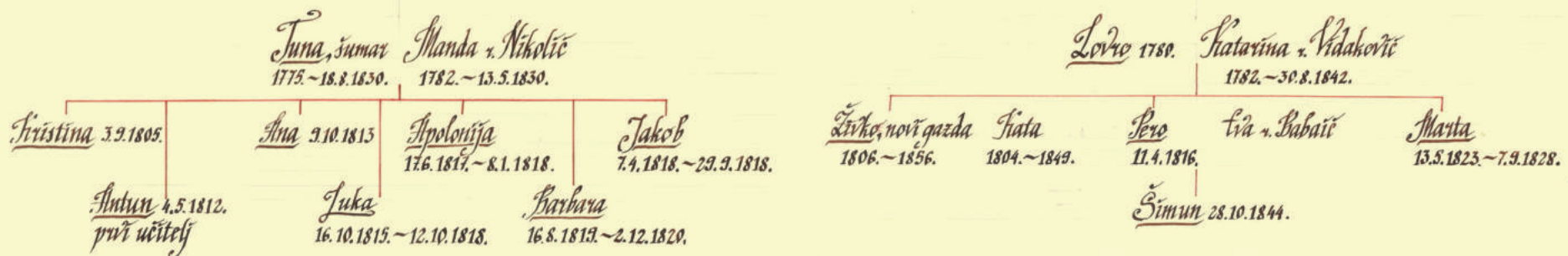
Novom gazdi Živku dat ću sve šta sam zapisivo o Petričevićima. Nek samo unese kad sam zaklopijo oči. Ne bi bilo loše da on il neko drugi zabilježi najvažnije potlje mene.

Napiso: Đuro Petričević

Potlje Đure

Đuro Petričević umro je 6. ožujka 1825. godine. Saranijo ga je profesor Josip Bogdanić.

Đurina udovica Magdalena, rođena Filakovac, umrla je 29. studenoga 1925. godine.

Antun Petričević, prvi učitelj u Stari Mikanovci

Gradnju škole započela je općina Stari Mikanovci 1828. godine. Najveći doprinos dala je obitelj Petričević, a posebno bračni par Petričević Manda (rodita Nikolić, 1782.) i Tuna (rodit 1775.). Njiov je sin Antun Petričević rodit 4. svibnja 1812. u Stari Mikanovci posto prvi učitelj. On je ko osamnajstogodišnjak s općinom potpiso ugovor za rad na mistu učitelja i pukovnijsku potvrdu od zapovidništva dobijo je 17. studenog 1830. godine. Ivankovačko je zapovidništvo javilo pukovnijskom zapovidništvu da je škola otpočela s radom u Stari Mikanovci 22. studenog 1830. godine.

Antun je učiteljevo trinajst godina, oženijo se s Anastazijom roditom Podbiočić i ne zna se je li imo dicu i šta je potlje radijo, ter di je živijo i umro. Njegovi roditelji umrli su u Stari Mikanovci, majka Manda 13. svibnja 1830. godine, a otac Tuna 18. kolovoza iste godine. Uspili su izgradit školu što su najviše želili, al nisu dočekali početak njenog rada nit su vidli sina ko učitelja kojeg su mištani posebno poštovali i cinili. Nisu doživili ni rođenje sinovog sina. A ni čeri.

Napiso: Živko Petričević (rodit 1806. godine)

Dragutin Petričević, Karlo de Šarengard (Sharengard), spisatelj

Potiče iz graničarske obitelji iz Stari Mikanovci. Njegov otac Ivan rodit u Stari Mikanovci 1797. godine, a umro 22. kolovoza 1836. u Gospodjinci u Srimu oženijo je 1821. godine Katu Tomić roditu 1800. u Šarengardu, a umrlu 1858., ter je završijo vojnu školu i prvi poso dobijo u Srimskoj Mitrovici di se vinčo i di mu se rodijo sin Ivan Miloš 28. lipnja 1821. godine. Brzo je dobijo primištaj iz Mitrovice u Vinkovce. U Vinkovci je unapridit u zapovidnika intendatski, sanitetski i tehnički jedinica vojske i tud mu se rodilo još četvero dice:

2. 11. 1824. ćerka Cecilija Carolina Therezia koja je ošla u samostan i postala sestra Angelica.

28. 10. 1831. ćerka Ida.

1. 11. 1834. sin Dragutin Tihomir

12. 1. 1837. sin Adalbert koji je posto kapetan i bijo zapovidnik gradske straže u Beču.

Najstariji Ivan Miloš imo je sinove Pavu (1845.-1928.) i Andriju (1850.-1889.) koji su isto bili kapetani u Beču.

Posebno je zanimljiv životopis Dragutina. Rodit je, dakle, 1. studenog 1834. u Vinkovci, umro 24. ožujka 1878. u Malmou u Švedskoj di je prominijo ime i prezime u Karlo Sharengard. Školovo se u kadetskoj školi u Olomucu, odakle je pobigo. Sudjelovo je u Garibaldijevim postrojbama u Italiji (1859. – 1861.), ter s Poljacima (1863.). U berlinskom časopisu „Hausfreund“ objavijo je memoarske zapise i nekoliko novela. Novela Judin und Krist o nesretnoj ljubavi židovke i katolika je iz vinkovačkog života.

Dragutin Petričević je po pripovidanju službovo u Beču ko carski gardist, di je radi svoji politički neslaganja, bijo uhitit i pridvan vojnom sudu pod sumljom špijunaže. Uspijo je pobić iz petrovaradinske tvrđave, preplivo je Dunav, ter se ko bigunac našo u jedinicama Garibaldijeve ustaničke vojske na području Italije iz koje je nakon poraza ošo u Poljsku, pa u Švedsku. Od tada nit braća, nit bilo ko od šire obitelji o njemu nî ništ zno, pa se u familiji smatralo da je negdi smrtno strado. Mlogo kasnije (1938. godine) saznat će se da je zbog prikrivanja identiteta u Švedskoj uzo prezime Sharengard po rodnom mistu svoje majke. U Švedskoj se 1866. godine oženijo sa Cathinkom Heering, ćerkom senatora iz Hannovera i bogatog industrijalca. Iz tog braka rodit je sin Wilhelm 1870. godine, koji je ko odrasto vrlo uspišno vodijo naslidita dobra po majki, ter je za života steko plemićku titulu i od tada obitelj koristi prezime De Sharengard. Iz braka Wilhelma i supruge Marianne rodilo se pet sinova: Max, Ervin, Asto, Casin i Herald. Herald (rodit 1903. godine), po zanimanju arhitekt, koji se ko student aktivno i uspišno bavijo športom, zbog društvenog je položaja i svoje športske aktivnosti bijo član Švedskog olimpijskog odbora. Na jednom međunarodnom športskom skupu upozno je hrvatskog športskog radnika profesora Franju Bučara koji je došo na taj skup s namirom da se Hrvatska uključi u međunarodnu zajednicu olimpijskih igara unutar tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Pri upoznavanju s Heraldom de Sharengardom, profesor Bučar ga je, začudit, upito otkud mu to prezime, jerbo u Hrvatskoj postoji misto na obali Dunava koje se zove Šarengard. Nakon dugotrajni razgovora Herald je zamolijo Bučara da pokuša iznaći nešta o poriklu njegovog dide koji se zvo Karlo. Pokazo mu je fotografiju na kojoj su u časničkim uniformama kapetani: Karlov brat Adalbert, ter sinovi njegovog brata Ivana Miloša Pavo i Andrej. Profesor Bučar je ošo u Šarengard i tud sazna da se divojka Kata Tomić udala za časnika Ivana Petričević iz Stari Mikanovci i da su imali sina Dragutina koji je rodit na isti dan kad i Karlo Sharengard 1. 11. 1834. godine. Potlje tog saznanja 1938. godine Heraldov otac Wilhelm sa

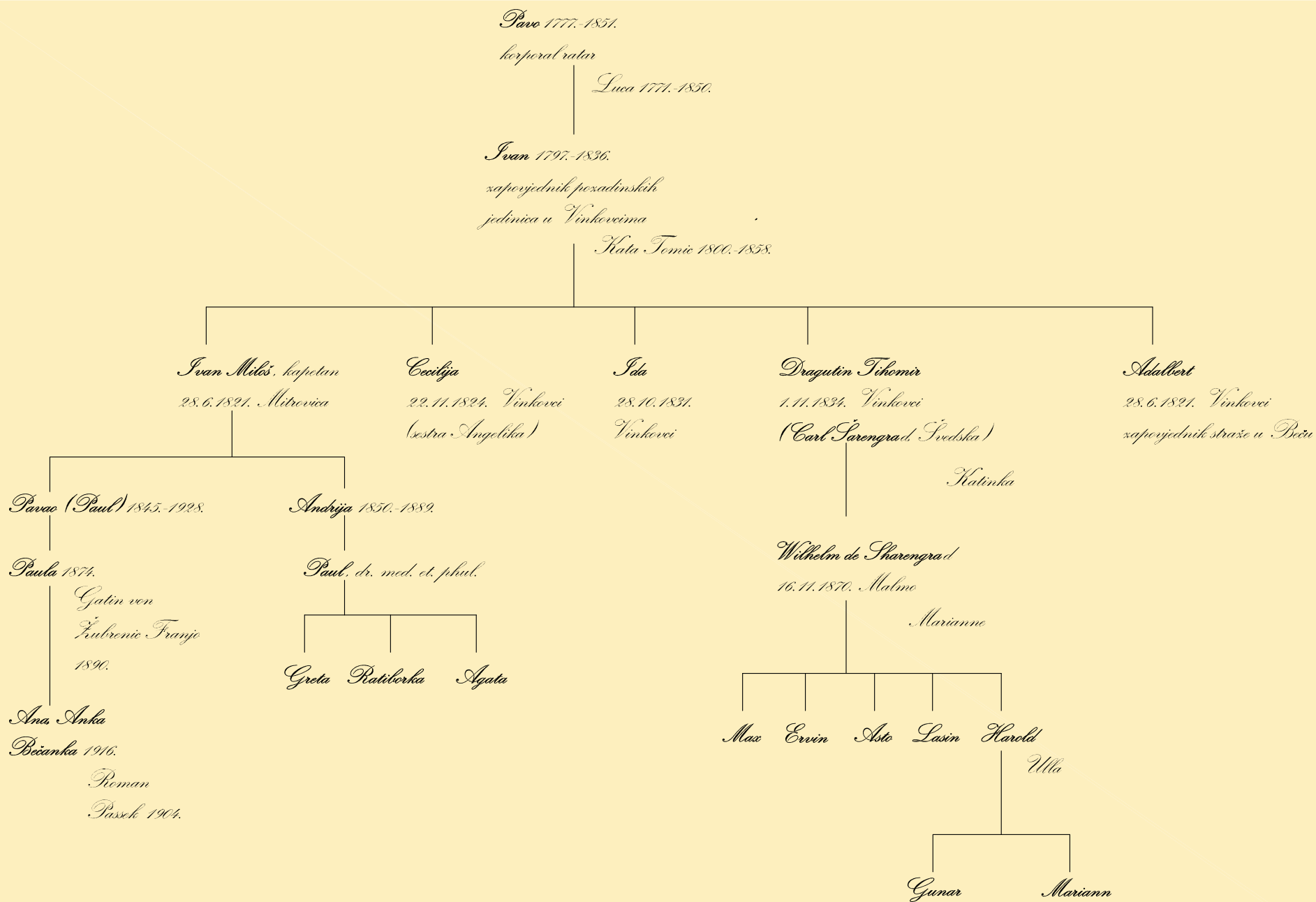
suprugom i dvoje unučadi Gunarom i Marianne u velikom šesterosidnom autu positijo je Šarengrad i Stare Mikanovce. U mojoj obiteljskoj kući ugledo je na zidu fotografiju sa časnicima Adalbertom, Pavom i Andrejom koju je i sam imo kod kuće. Tom susretu nazočili su moji unuci, dvanaestogodišnji Živko i devetogodišnji Tuna.

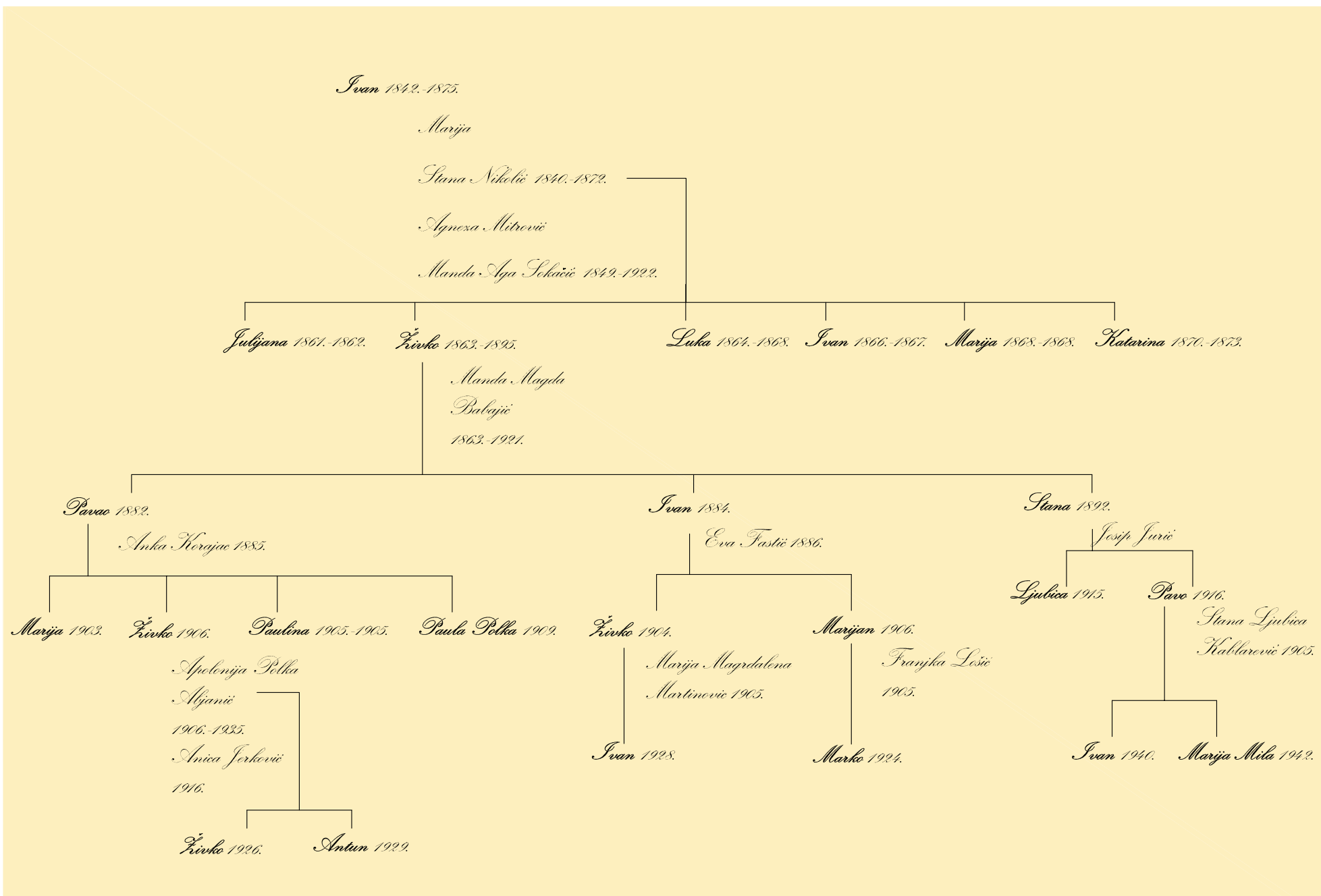
Karlo Sharengrad, odnosno Dragutin Petričević započeo je u Malmou fotografsku karijeru, prvo u suradnji s fotografom Lowendahlom, a od 1865. u svojem studiju na Ostergatanu, koji je kasnije primistit u Vastergatan. Radijo je fotografske portrete i urbane slike na ulicama. Godine 1872. imenovan je kraljevskim fotografom. Nakon njegove smrti 1878. njegova udovica nastavila je voditi njegov fotografski posov.

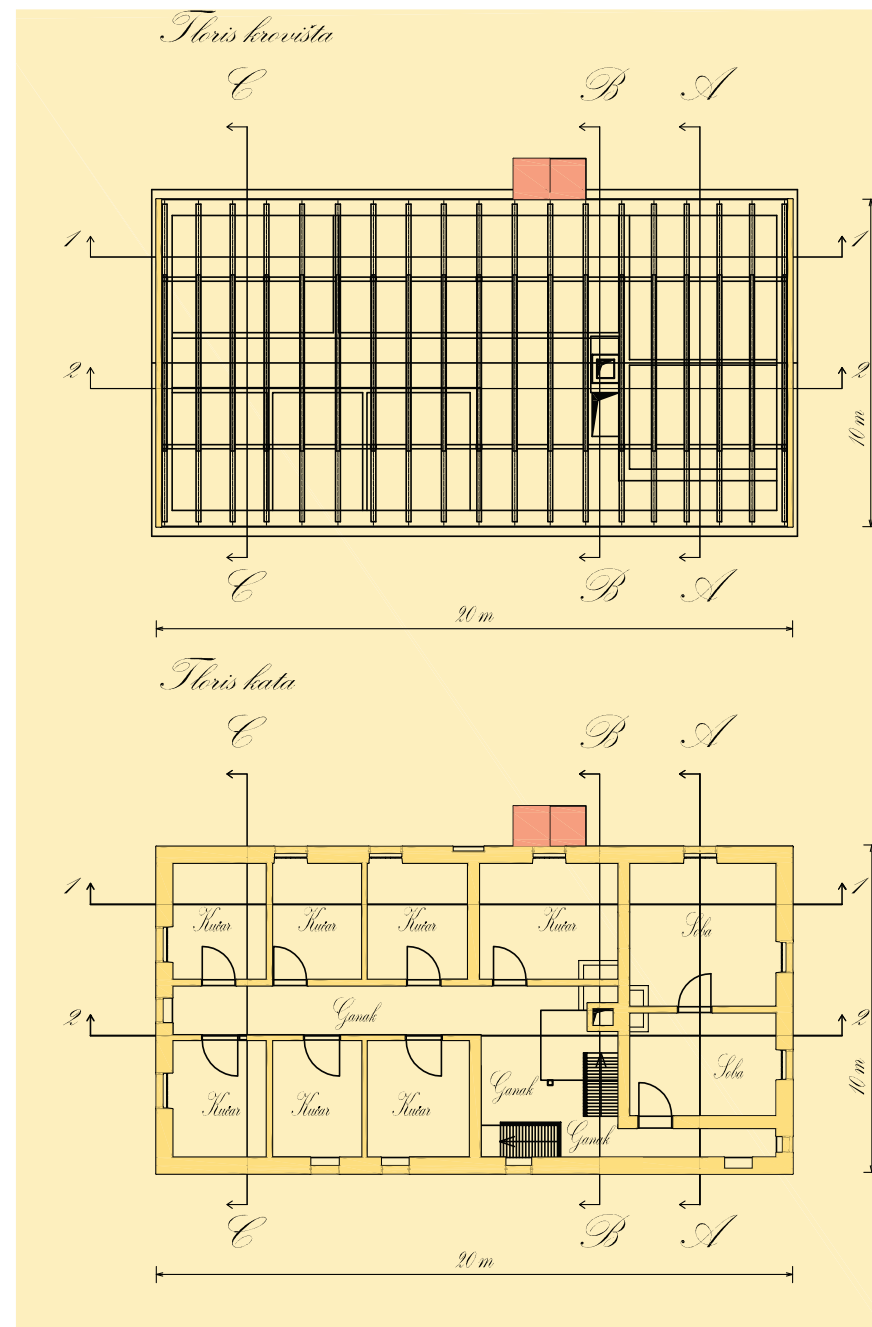
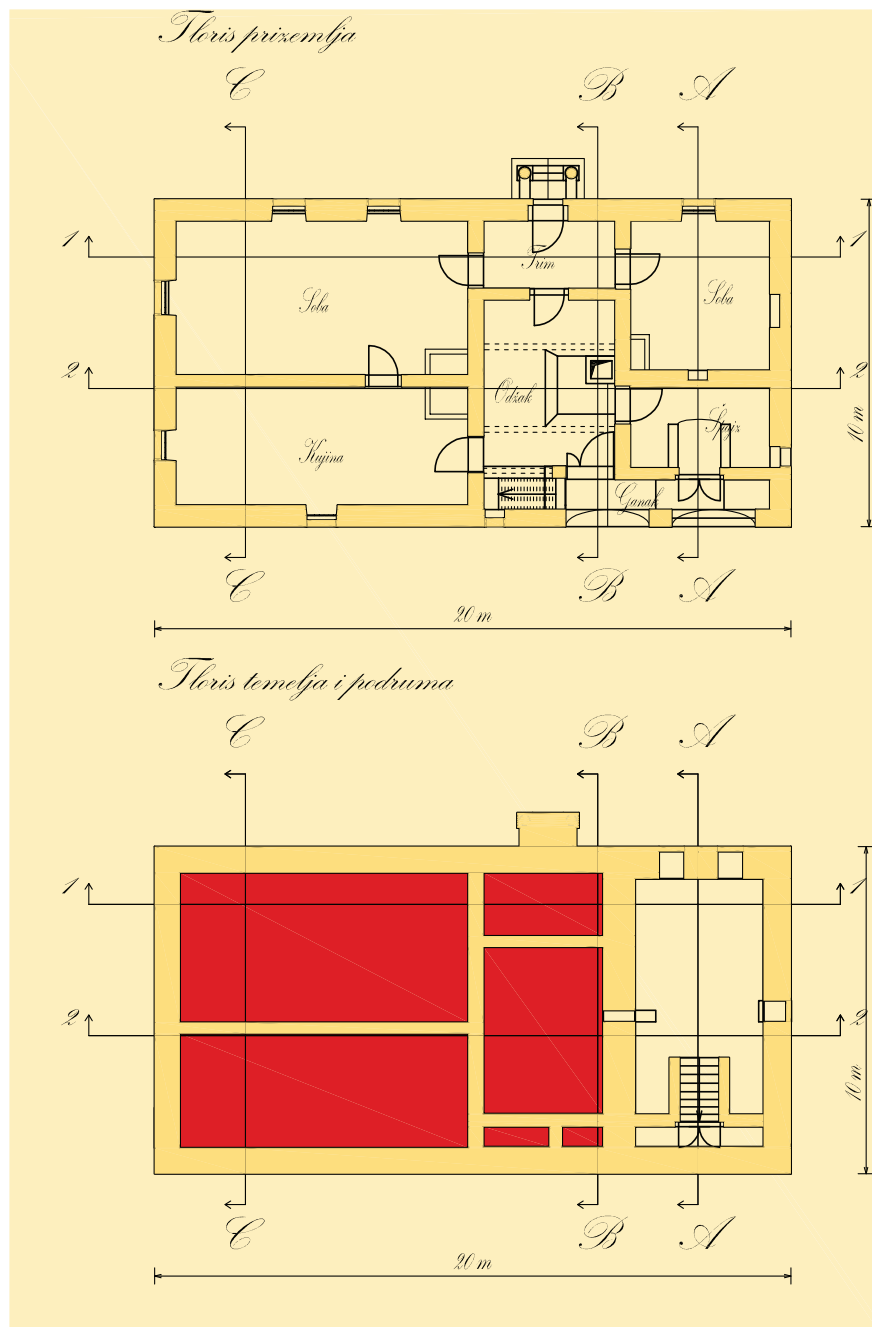
O Karlu Petričeviću ko jednom od najvažniji Vinkovaca u pismi krajem devetnaestog stoljeća pisnik, pripovidač i povisničar Ivan Vučevac Vinkovac rodit 12. prosinca 1870. u Prkovci napiso je vako:

Osamnaest sto trideset četvrte
Na prvoga studen' na Svi svete
Rodio se Petričević, Karla.
Što se kašnje u svijetu proslavlja.
Porijeklo iz Star' Mikanovci,
Rodio se ovdje u Vinkovci.
Ne znam zašto, da ime promijeni?
I postade dosta proslavljeni
Pod imenom Karlo de Šarengrad,
Ali šteta, da umre još premlad.
Četrdeset godina živio,
Na književnom polju je radio.
Napisao priča i novela,
Osobito jedna mu uspjela,
Što se zbiva baš u Vinkovcima,
„Judin und Krist“ ona naslov ima.
Vinkovački građan i Židovka,
Zaljube se momak i djevojka.
Duže vrijeme ljubav potrajala,
Vjerenicom ona mu postala
Te židovsku pusti vjeru svoju,
U kršćansku pređe njem' za volju.
Al se moma djevi iznevjeri

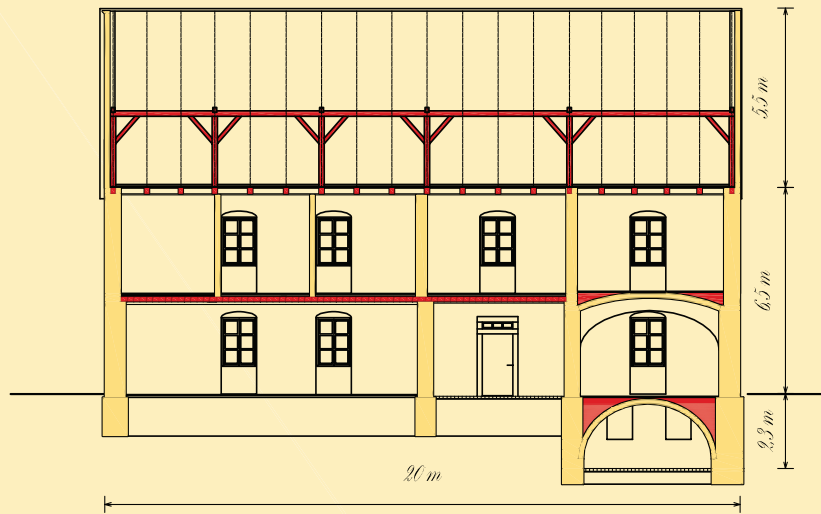
I sa drugom kršćankom oženi.
Ostavljena djeva se stužila
I na našem groblju se ubila,
Na sami dan vjenčanja njegova,
Svrši život vjerna ljuba ova.
Taj je Karlo buran život imo,
K'o oficir u vojnama bio.
S Garibaldom brani Italiju,
Zatim Poljsku, služi on legiju.
U Švedskoj se napokon smirio
I obitelj tamo ostavio.
Gdje još živi u Malmoe i Lomma
Raširena sad tam' veoma.

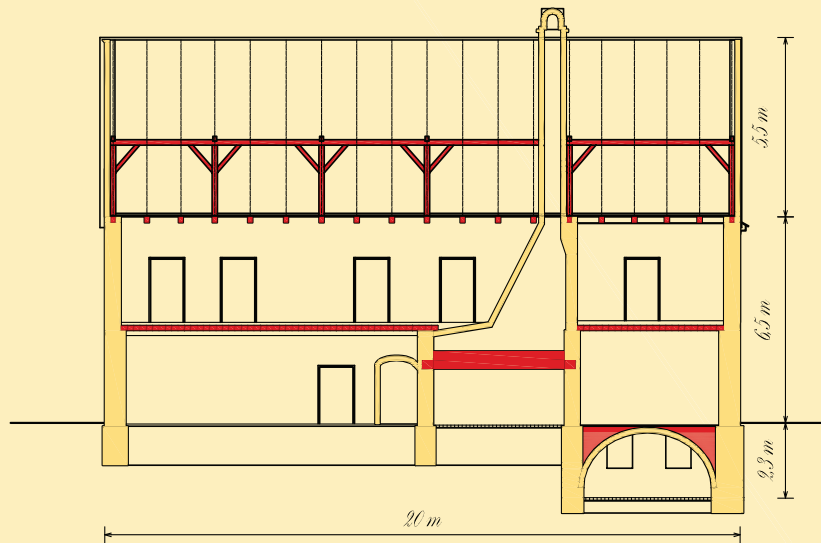

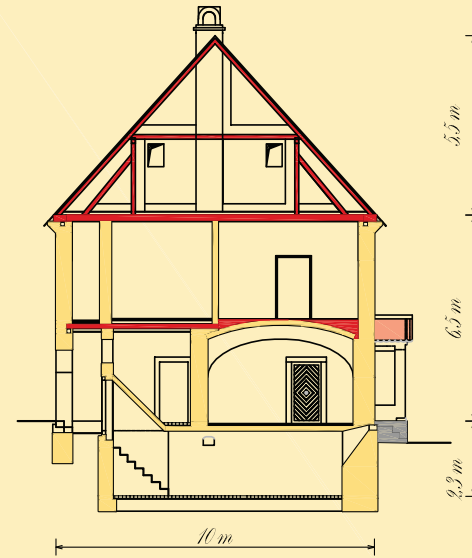
Prójek 11

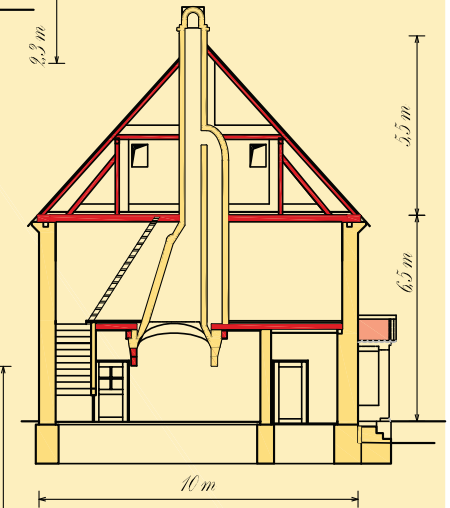
Prójek 22

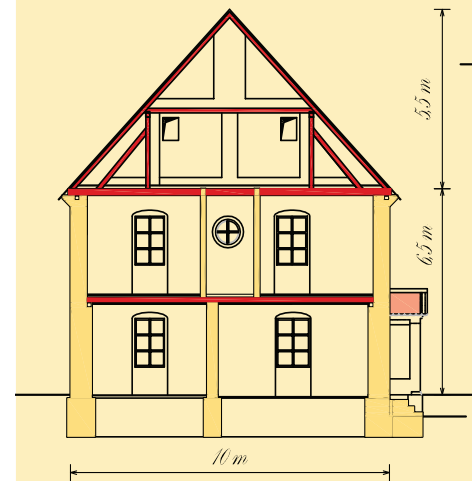
Prójek A - A

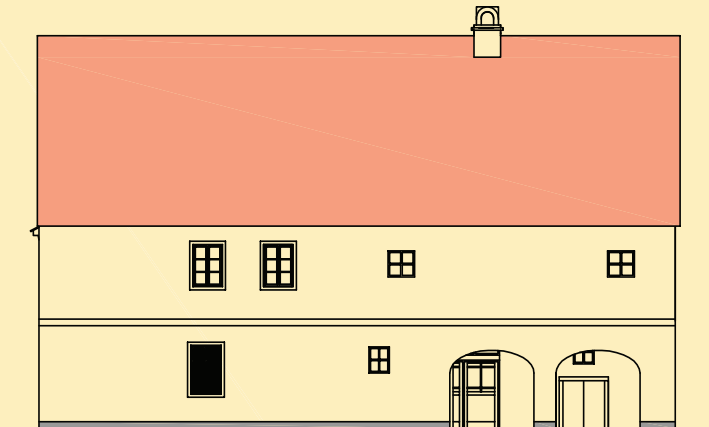
Prójek B - B

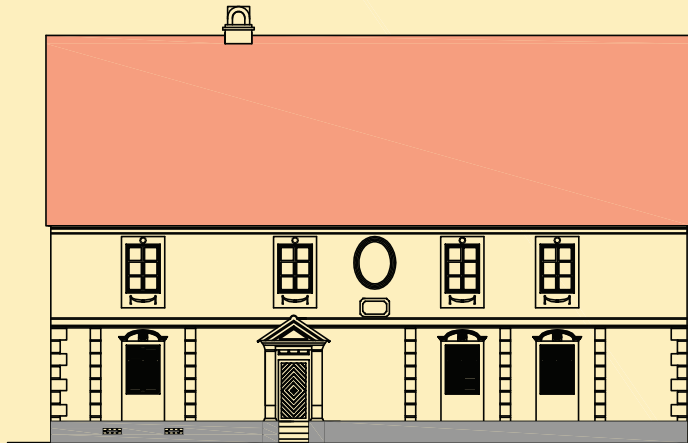
Prójek C - C

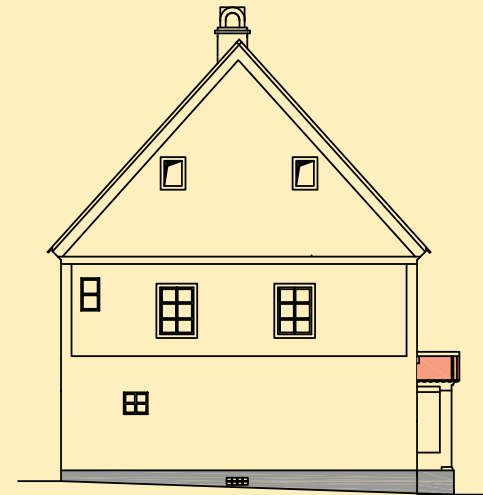
Sjeverno pročelje

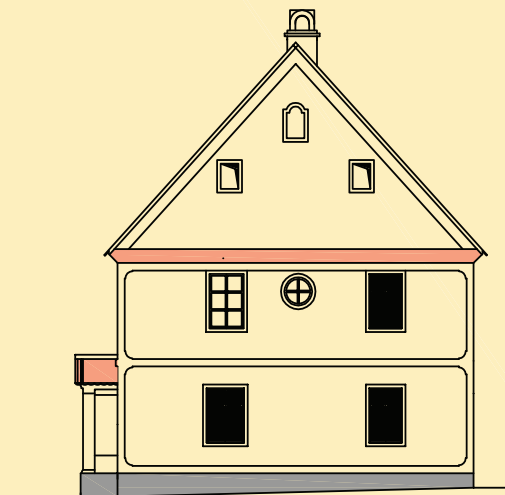
Južno pročelje

Kapadno pročelje

Istočno pročelje

Stare mjere

Mjere za dužinu:

1 col = 1 palac = 2.6 cm
1 pedalj = 9 cola = 23.5 cm
1 stopa = 32 cm
1 lakat = 65.5 cm
1 korak = 78cm
1 hvat = 6 stopa = 1.9 m
1 lanac = 10 hvati = 19 m
1 austrijska pošt. milja = 7.586 km
1 ugarska milja = 8.362 km

Mjere za površinu:

1 četvorna stopa = 1000 cm²
1 četvorni hvat = 3.6 m²
1 motika = 275 četv. hvata
1 kosa = 1200 četv. hvata
1 slavonsko (staro) jutro = 2000 č. hvata
1 katastarsko jutro = 1600 č. hvata =
= 57.55 ari = 0.58 hektara

Mjere za obujam i tekućine:

1 polić = 18 cm kub.
1 sajtlík = 0.35 l
1 pinta = 0.47 l
1 holba = 0.71 l
1 mjerica = 1 oka = 1 medija = 1.41 l
1 hvat kub. = 6.821 m kub.
1 vinsko vjedro (akov, urna) = 56 l
1 osmak = 15 oka = 7.75 l
1 vagan (donjoaustrijska mjera) = 62 l
1 turska kila = 393.6 l
1 vagan pšenice = 46 kg
1 vagan ječma = 37 kg
1 vagan raži = 41 kg
1 vagan zobi = 25 kg
1 bure vina = 10 vjedara = 560 l

Mjere za težinu:

1 lot = 17.5 g
1 sekstor (funta, libra) = 0.56 kg
1 ugarska oka = 1.54 kg
1 centa = 56 kg
Novac:
1 imperijal = 1.5 forinte
1 forinta = 20 groša = 60 krajcara
1 marijaš = 17 krajcara
1 krajcar = 1.67 novčića

Tvari:

1 krst = 18 snopova
1 predivo = 4 velika ili 6 manja struka
1 struk = 2 velike ili 3 manja klupka

1 kopač vinograda, donositelj i slagač sijena = 18 krajcara
1 žetalac, kopač kukuruza, čistač vinograda, nosač u berbi = 17 krajcara
1 kopač u vrtu, krčilac u zimi = 15 krajcara
1 tresać šljiva, sabirač sina = 12 krajcara
1 berač kukuruza = 10 krajcara
1 vezač vinograda = 9 krajcara
1 skupljač loze = 0.7 krajcara
1 mjera žita (62 l) = 1 forinta

Napiso: Pavo Petričević (rodit 1882.)

Dnevne plaće 1776. godine po odredbi Virovitičke županije od izlaska do zalaska sunca

oranje 1 jutro = 1 forinta i 30 krajcara
drljanje 1 jutro = 24 krajcara
1 zidar, tesar = 27 krajcara
1 rukovetač, kosac = 21 krajcar

Pogovor urednice

Bila je kuća roman o društvu, povijesti i politici, o obitelji, karakteristikama i međuljudskim odnosima, ali i roman o gotovo utopijskoj viziji jednog čovjeka koja se prenosi s generacije na generaciju sve dok nije sazrelo vrijeme njenog ispunjenja, barem na kratko.

Roman rekonstruira vrijeme neposredno nakon odlaska Turaka s područja Slavonije, kada su sjećanja na njih još uvijek svježija i živopisno se prepričavaju, kada je utjecaj njihovih običaja i dalje vidljiv, ali se polako uspostavlja novo društvo i novi zakoni.

U takav povijesni kontekst smještena je pseudopovijesna priča o nekoliko generacija obitelji Petričević (od 17. do 19. stoljeća) koji sebi zadaju za obavezu pripomoći ustroju novog i boljeg sela kroz gradnju crkve i škole, ali i kroz, za njih od velike važnosti, uvođenje pismenosti za sve. No, uz misli o društveno-korisnom radu, jedan od protagonista, Petar Petričević (1680.-1756.), zabavlja se mišlju o izgradnji velebne kuće, za ono vrijeme možemo reći i dvorca, za svoje potomstvo. Spletom okolnosti primoran da nekoliko mjeseci leži u bolesničkom krevetu, Petar to vrijeme koristi za maštanje o Biloj kući. Svoje ideje detaljno razrađuje, sve crta i zapisuje na papir, a njegovi zapisi postaju nit vodilja generacijama Petričevića nakon njega, koji polako pripremaju teren, sve do Đure koji sto godina nakon Petrove skice te vizije uspijeva i ostvariti.

Roman je pisan u 1. licu jednine, u obliku Đurinih dnevnčkih zapisa. Đuro Petričević zapisuje događaje koji se odvijaju za vrijeme njegova života (od Božića 1796. do proljeća 1825.), ali i događaje iz prošlosti o kojima saznaje iz priča *did Grge*, *bab Luce* i drugih likova, te ih dopunjuje svojim komentarima i zaključcima o moralu, životu i ljudima.

U takvom obliku pripovijedanja uočljiva je složena fokalizacija¹⁸⁷ (nalik onoj u Andrićevom romanu *Prokleta avlija*), jer Đuro nije jedini fokalizator. Iz Đurina pera saznajemo ono što on vidi i čuje, ali i ono što je od drugih likova čuo. Na trenutke čitatelj dobiva dojam da pripovijedanje preuzima Grga ili Petar, jer imamo uvid u detalje kao što su njihove misli i

187 Gérard Genette, »Tipovi fokalizacije i njihova postojanost«, u Vladimir Biti (ur.), *Suvremena*

teorija pripovijedanja, Globus, Zagreb, 1992, str. 96-115.

osjećaji, a opet u sljedećem retku Đuro izvodi svoje zaključke o ispričanoj priči i zapliće se u svojim brigama.

Osim toga, kada govorimo o fokalizaciji, važno je istaknuti kako priča o borbama s razbojnicima Đurinog šukundjeda Petra prolazi minimalno kroz tri pripovjedača u razdoblju od minimalno 80 godina prije nego što se našla u Đurinom dnevniku. Jer, u vrijeme kada započinje naša priča o vizionaru Petru, Petar je bio mladić koji još nije ni upoznao buduću ženu. Dakle, 40-ak godina kasnije, kao starac, on događaje iz svoje mladosti prepričava unuku Grgi, koji onda te iste događaje, također u starosti, 40-ak godina poslije, prepričava svom unuku Đuri. U cijelu tu priču, upliću se i drugi likovi (kao primjerice Kuzman ili bab Luca) iz čije perspektive na iste događaje pada sasvim drugačije svjetlo. Mladi Đuro sve to sluša i naknadno zapisuje, onako kako je on to razumio. Sve navedeno vidno utječe na slojevitost romana, ali i na vjerodostojnost priče, čija je procjena ostavljena čitatelju na volju.

Uz poigravanje s vjerodostojnošću pripovjedača i priče, kroz roman je uočljivo i poigravanje s idejom relativnosti istine. *Je li netko marljiv ili je samo pohlepan? Je li drugi lijen ili samo skroman?* U tom smislu, u romanu ćemo često naići na suprostavljanje oprečnih stajališta koje dovodi do stvaranja kontroverznih diskusija o važnim životnim pitanjima koja postaju pokretač za Đurina filozofska razmišljanja (muška nasuprot ženskoj perspektivi, mladi i stari, svećenici i seoski intelektualci, bogati i siromašni, materijalisti i hedonisti...).

Đurinu pažnju posebno zaokupljaju odnosi među ljudima, pa tako, primjerice, u svojim tekstovima često promišlja o pojmu vođe, bilo da se radi o ratnom zapovjedniku koji osmišlja vojne akcije i snosi odgovornost za pobjedu/poraz, ali i život i postupke svojih vojnika, ili da se radi o vođi obiteljske zadruge koji organizira velike poslove, upravlja financijama te brine o međusobnim odnosima njezinih članova. S obzirom na to da u životu nije imao sreće u ljubavi, našavši se jednoga dana i sam na poziciji upravitelja obiteljske zadruge Petričević, Đuro se odlučuje okrenuti onome što ga zanima i što mu ide te svoj život posvećuje upravljanju zadrugom i ostvarivanju velikih ciljeva koje mu je zacrtao Petar.

Pisan na rekonstruiranom slavonskom dijalektu s kraja 18. i početka 19. stoljeća, kroz svijest glavnog junaka Đure Petričevića, roman *Bila kuća* čitatelju nudi povratak u slavonsko selo kakvo danas više ne postoji. Osim jezika, opisi političke situacije, društvenog ustroja, materijanog stanja, životnih okolnosti, običaja i svakodnevnog života stvaraju živu sliku tog davno prošlog vremena koje je toliko različito od našeg, a opet, s ljudima koji su nam toliko isti.

Na kraju možemo zaključiti da je *Bílā kuća* zapravo roman o ljudima smještenima u određenu sredinu, u određeno vrijeme, koji pokušavaju naći svoj životni cilj, nešto što će ih pokretati. Bila to ljubav, nauka, materijalni napredak ili nešto drugo, mora biti dovoljno dobar kako bi nas motivirao da mu i usprkos preprekama ne prestanemo težiti. Jer, nije toliko ni važan dolazak do cilja, koliko je važno putovanje, kretanje prema nečemu što mi smatramo važnim. Pa na kraju krajeva, iako je Petrova vizija za njegovog života ostala samo na skici, bez nje ove priče ne bi bilo.

Marija Tovilo